



SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 37
5/2022
12. marca 2022

Cena 0,80 €

Ludovít Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845



VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Prezident Ruskej federácie Vladimir Putin šokoval svet. Koncom februára poslal špeciálne vojenské jednotky na územie susednej zvrchovanej Ukrajiny, aby dosiahol svoje predstavy o zabezpečení globálnej bezpečnosti Ruska a ochrane ruských občanov žijúcich najmä na východe Ukrajiny. Diplomati, politici a zahranično-politickí pozorovatelia predpokladali, že ruská armáda vstúpi do oblastí separátnych republík Luhanska a Donecka, ktoré o to Rusov požiadali. Málokto však tušil, že útok bude masívnejší aj na iné oblasti Ukrajiny.

Vojna sa nezačne zo dňa na deň. Ak sa napokon rozhorí, je to výsledok dlhodobého neriešenia sporov, absencie kultúrneho dialógu a zlyhania diplomacii. Rinčanie zbraní a smrť nevinných civilných obetí nemôžu byť prostriedkom a formou presadzovania svojich cieľov, aj keď možno z pohľadu Ruska opodstatnených. Potlačenie neonacistických skupín, ochrana ruskej menšiny či zmena politického režimu nemôžu byť vykúpené krvou nevinných Ukrajincov ani životmi ruských či ukrajinských vojakov. Prezident Putin týmto svojím rozhodnutím stratil podporu politikov a sympatie niektorých občanov z tzv. kolektívneho Západu. Dosiaľ práve on kritizoval vojny vedené Spojenými štátmi americkými v arabskom svete či rozširovanie Severoatlantickej aliancie na Východ a umiestňovanie zbraňových systémov NATO v blízkosti Ruska. Útokom na Ukrajinu stratil punc európskeho politika, pre ktorého je prioritou mierové riešenie. Napokon aj bývalý americký prezident Donald Trump či český prezident Miloš Zeman, ktorí minimálne chápali Putinovu politiku pred vojnou, po 24. februári zmenili názor a ruského prezidenta tvrdo kritizujú.

V noci z 20. na 21. augusta 1968 sme na vlastnej koži pocítili to, čo dnes prežívajú Ukrajinci. Na území zvrchovaného Česko-Slovenska sa ocitlo 27 divízií. Vyše 500-tisíc vojakov, 6 300 tankov, 2 000 diel a 800 lietadiel. Československá vláda odmietla ozbrojenú odpoveď. Československá armáda zložila zbrane. Zachránili sme tisíce životov. Stratili renesanciu socializmu a na dvadsať rokov upadli do komunistického temna. Postihnutá bola aj naša rodina za články otca proti sovietskej okupácii, ktoré publikoval v denníku Smena. Do novembra 1989 nemohol písať. Komunisti mu to zakázali.

Ukrajinci inváziu pociťujú omnoho intenzívnejšie. Ruskej armáde kladú aktívny vojenský odpor.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2022005



VOJNA V UKRAJINE



KOTRHA

Reštart či zmena globálnej politiky?

str. 5

Hoaxy o platoch v Matici slovenskej

str. 11

Olympijské účinkovanie Slovákov

str. 12

Kresba: Lubomír KOTRHA

TRI OTÁZKY PRE: úspešnú spisovateľku a vydavateľku Zuzanu KUGLEROVÚ

Mladá literatúra sa hlási zo sociálnych sietí

• Čo aktuálne pripravujete pre čitateľov vo vašom vydavateľstve Pars Artem?

Naše vydavateľstvo je zamerané predovšetkým na talentovaných autorov zo sociálnych sietí. Tvorbu v tomto prostredí nič neohraničuje. Autorom však chýba sebareflexia. Musíme denne sledovať literárne dianie v online priestore. Naše vydavateľstvo to robí už päť rokov a za ten čas sme dali možnosť knižne publikovať dvadsiatim autorom. V súčasnosti máme v ponuke tridsaťjeden titulov. Najnovšími titulmi budú Čas čarodejníč Vlada Javorského a Výstava srbského spisovateľa Miograda Kajteza.

• Na začiatku vašej literárnej cesty stála poézia. Verše v reno-

movaných časopisoch a napokon aj v básnických zbierkach.

Zbierok som vydala viac. Spolu s lyrickým pásmom Žena pri studni, ktoré bolo zdramatizované do formátu divadla poézie, je ich celkovo päť. Prvé dve vyšli počas mojich študentských rokov (Madona v hmlách a Opakovaný záber), ďalšie po takmer tridsaťročnej odmlke. Posledné dve HRAJ (sa so mnou) a Zakázaná záhrada získali prestížne ocenenia v zahraničí. Doma – ako to už býva zvykom – unikli pozornosti odbornej kritiky.

• Z poetickej cesty ste sa mierne odklonili a našli ste zaľubenie v romantike, tajomnosti, napätí. Prečo?

Istý čas som pracovala ako regionálna redaktorka v okrese Žilina a novinársky terén ma doviedol k zaujímavým historickým miestam. Bol to prvotný podnet na zbieranie povestí, ktorému sa venujem už dvadsaťpäť rokov. Niektoré povesti som rozpracovala do širších epických celkov – napríklad Čarodejnicu z Petrovic alebo Legendu o Selenovi. Čriepky povestí sa však nenachádzajú len v teréne, ale aj v starých kronikách a cestopisoch. V nich som našla inšpiráciu k svojej poslednej téme, ktorej sa momentálne venujem v románoch Rimanka a kvádsky kráľ a Riman a kvádska princezná.

Zhovárala sa: Eva SISKOVÁ
Foto: archív SNN



V SNN 6/2022
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 5 vyjde s dátumom 12. marec 2022

- Vojnový konflikt na Ukrajine už spôsobuje prekreslenie európskych a svetových vzťahov
- Turkobijci – hertnícki Forgáčovci sa do slovenských dejín zapísali ako korune oddaní šľachtici

Ruská vojenská invázia zjednotila na odpor väčšinu Ukrajincov

Dosah ničivej vojny pocítíme všetci

Matej MINDÁR – Foto: zahraničná tlač – Vanity Fair

V skorých ranných hodinách 24. februára 2022 zaútočila armáda Ruskej federácie za priamej podpory vojsk Doneckej a Luhanskej ľudovej republiky a tichej podpory Bieloruska na územie svojho slovanského suseda Ukrajiny. Tento útok nadobro pochoval dlhodobu budovaný imidž prezidenta Vladimíra Putina ako svetového lídra, ktorý nepoužíva – na rozdiel od USA – vojenskú silu na riešenie problémov na území iných štátov. Mnohí jeho domáci a zahraniční podporovatelia ho vnímali ako človeka presadzujúceho svetový mier. Veľká časť z nich zmenila názor a prirodzene sa zaradila do tábora jeho kritikov, ktorí odsúdili kroky Ruskej federácie. Ako sa to celé skončí, ukáže až čas. Jedno je však isté. Dosah tohto konfliktu pocíti najviac celá Európa.

Vojna sa nerozhodí zo dňa na deň. Má svoje dôvody a príčiny, ktoré znepríateľené strany neriešia. Rozhodnutie politického vedenia a vojenského velenia Ruskej federácie zaútočiť na Ukrajinu bude mať ďalekosiahle následky pre oba štáty. Kým Ukrajina sa bude dlho spamätávať z následkov vojny, Ruská federácia (RF) stratí ako veľmoc na sile, a dokonca sa môže stať miestom vnútropolitických, etnických či náboženských konfliktov. Vojna na Ukrajine je vyvrcholením problémových vzťahov medzi RF a Ukrajinou od Oranžovej revolúcie a následne Majdanu a dlhodobých zahranično-politických konfliktov medzi Rusmi a tzv. Západom, ktorému dominujú USA.

■ SÚPERIACE ENTITY

Ukrajinská spoločnosť bola pred rokom 2014 rozdelená na štyri vzájomne súperiace entity. V jej najzápadnejšej časti v oblasti Podkarpatskej Rusi, ktorej územie do roka 1945 oficiálne patrilo Česko-Slovensku a predtým bolo súčasťou takmer tisícročného Uhorského kráľovstva, žijú prevažne obyvatelia rusínskej a maďarskej národnosti. Zvyšok západnej Ukrajiny až po riekou Dneper sa zväčša identifikuje ako ukrajinkojazyčná oblasť. Jej prevažná časť po páde Kyjevskej Rusi patrila pod správu Poľska a Litvy. Neskôr sa stala súčasťou či už habsburskej monarchie alebo Ruskej cárskej ríše. Východná ruskojazyčná časť, tzv. ľavobřežná Ukrajina, zánikom Kyjevskej Rusi sa stala zase súčasťou mongolskej



Ruské vojská postupujú po ukrajinskom území a obsadzujú strategické ciele a mestá. Rýchlosť ich postupu brzdí tvrdý odpor ukrajinskej armády a partizánov.

Zlatej hordy a Osmanskej ríše. Pod nadvládou Mongolov a Osmanov sa táto oblasť stala akýmsi nárazníkovým pásmom medzi kresťanským a moslimským svetom. Väčšina vtedajšej populácie buď zahynula, alebo emigrovala na sever do oblasti dnešnej severnej Ukrajiny a Bieloruska. Všetko sa zmenilo nástupom cára Petra Veľkého. Jeho šikovnou politikou sa v 18. storočí toto územie postupne stalo súčasťou rozrastajúcej sa Ruskej ríše. V tomto úsilí pokračovali aj jeho nasledovníci. Na základe toho bolo postupne vo veľkom osídľované ukrajinskými a ruskými kolonistami. Štvrtá časť Krym sa až na prelome 18. a 19. storočia sa pevne začlenila do ruskej ríše. Dovtedy takmer šesť storočí tento polostrov obývali Krymskí Tatári v Krymskom chanáte, vazalovi Osmanskej ríše.

Podobne ako východná Ukrajina aj polostrov Krym bol postupne osídľovaný Rusmi a Ukrajincami.

Na základe týchto historických faktov nebola Ukrajina do roka 2014

GEOPOLITIKA

ani zďaleka jednotná. Všetko zmenila až anexia Krymského polostrova. Rovnako ako v prípade Kosova Slovenská republika správne odsúdila tento akt, ktorý dodnes považuje za hrubé porušenie medzinárodného práva. Podobným spôsobom sa v tom čase vedenie Ruskej federácie pokúsilo ovládnuť aj niektoré oblasti východnej Ukrajiny – Doneck a Luhansk. Po zámenkou ohrozenia ruskojazyčného obyvateľstva zo strany západných Ukrajincov sa Donecká a Luhanská ľudová republika stali akýmsi nárazníkovým pásmom,



Mapka dokumentuje, z ktorých smerov zaútočili ruské vojská na územie susednej Ukrajiny.

v ktorom sa až do 24. februára 2022 nachádzal tzv. zamrznutý konflikt. Treba však objektívne povedať, že malá časť západných Ukrajincov spustila počas revolúcie v roku 2014 nenávisťnú kampaň proti ruskojazyčnému obyvateľstvu na východnej Ukrajine a na polostrove Krym.

■ KRYMSKÉ PRÍSĽUBY

Tým, že na krymskom polostrove ostala aj po zániku Sovietskeho zväzu ruská čiernomorská flotila, šikovným spôsobom v roku 2014 využila Moskva jej potenciál pri vytlačení ukrajinských štátnych a vojenských orgánov z tejto oblasti. Väčšinové ruské obyvateľstvo si dokázala získať prisľubom veľkých investícií do základnej infraštruktúry, ktorá bola počas ukrajinskej správy značne zanedbávaná. Vďaka týmto prisľubom zo strany samotného ruského prezidenta Vladimíra Putina sa preto nemôžeme čudovať, že väčšina obyvateľov Krymu sa stotožnila s jeho začlenením do Ruskej federácie.

■ ZAMRZNUTÝ KONFLIKT

O podobnom prípade sa ani zďaleka nedá hovoriť v súvislosti s Doneckom a Luhanskom. Vzhľadom na to, že takmer osem rokov boli tieto oblasti rozdelené medzi Ukrajinou a ruskou sférou vplyvu, tamojšie obyvateľstvo postupne strácalo vieru v pokojné a mierové spolužitie. Od nástupu prezidentov Petra Porošenka a Volodymyra Zelenského s pomocou účinnej propagandy sa postupne vytvoril jednotný ukrajinský politický národ. Bývalý aj súčasný prezident dokázali vo voľbách získať podporu v celej Ukrajine, čo sa

predtým podarilo len Leonidovi Kravčukovi v roku 1991. Ich účinná politika priniesla v týchto dňoch svoje ovocie. Útočiace ruské jednotky nemajú takmer nijakú podporu ani medzi ruskojazyčnými Ukrajincami. Paradoxne ruská agresia na Ukrajinu dokázala medzi východnou a západnou Ukrajinou zotrieť staré spory a krivdy a zjednotiť obyvateľov proti agresorovi. Podpora ruskej útočiacej armády vôbec nepomáha ani bombardovanie veľkých ukrajinských miest, ktoré prináša veľké obeť z radov civilistov.

■ ZJEDNOTENIE EURÓPY

Ruská agresia takisto zjednotila aj veľkú časť politických strán a obyvateľstva v rámci Európskej únie. Na pôde Organizácie Spojených národov tiež stoštyridsaťjeden štátov počas Valného zhromaždenia prijal rezolúciu, v ktorej žiada okamžité stiahnutie ruských vojsk z Ukrajiny. Medzi tridsiatimi piatimi štátmi, ktoré sa zdržali, bola aj Čína. Z jej strany je to do istej miery logický krok. Len päť štátov bolo proti, vrátane Ruskej federácie. V tomto smere neostal ticho ani Medzinárodný trestný súd (ICC) v holandskom Haagu. V hre je tak aj prešetrenie možných vojenských zločinov, ktorých sa mala dopustiť ruská armáda pri bombardovaní veľkých miest. Vojna na Ukrajine nebude mať víťaza. Jej následky môžu priniesť začiatok konca éry Vladimíra Putina a koniec Ruska ako takého. Absencia silného lídra môže v strednodobom a dlhodobom horizonte priniesť spustenie náboženských a etnických konfliktov.

VŠIMLI SME SI

Ja som to nepočítal, ale vo svete je vraj päťdesiatšesť miest pomenovaných Waterloo. S predmestiami a mestskými časťami je ich dokonca stovadsaštyri. Ale len v belgickej provincii Valónsky Brabant blízko Bruselu je Waterloo a pri ňom umelo navrhnutý Levi vršok – vyše štyridsať metrov vysoká mohyla zo zeminy bojových polí, kde sa v júni 1815 definitívne rozhodlo o porážke Napoleona spojenými koalíčnými vojskami vojvodu z Wellingtonu. Na vysokom podstavci tu tróni štyri a pol metrový hrozivý lev s labou na delovej guli obrátený k Francúzsku.



Spomínajte na Waterloo

Pamätník je súčasťou valónskeho kultúrneho dedičstva a v jeho okolí – aby dominoval tomuto miestu, kde je pochovaných 65-tisíc padlých v bitke – nie je povolená nijaká výstavba, nič, čo by kazilo a rušilo monumentálnu a pietu tohto azda najpamätnejšieho miesta... Nebudem sa teraz zmieňovať o bratislavskom Slavíne, kde sa v týchto dňoch udialo čosi ťažko pomenovateľné, neospravedliteľné a neodpušiteľné. Na Slovensku máme aj my majestátneho leva na podstavci, kde by naša národná, ak už nie priam vlastenecká hrdosť mohla tiež povyrásť a povzniesť sa do výšin. Pravda, ak by to miesto nebolo zarastené a symbolická ľavia plastika sochára Vojtecha Markupa nebola niekoľkokrát v minulosti poškodená vandalmi, ktorí ju chceli rozbrusovaciť nástrojmi rozrezať a poodnášať do zberu...Skrátka, mali by sme viac „zviditeľniť“ skutočnosť, že na tomto mieste pred 370 rokmi porazili odvážni slovensko-uhorskí domobranci z forgáčovských a esterházijských pastiev niekoľkonásobnú presilu moslimských dobyvateľov Kara Mustafu na koristníckej výprave z Ostrihomu a spôsobili im obrovské straty, kým v ich rodoch zahynulo hrdinskou smrťou ani nie pol stovky chrabrych obrancov, medzi nimi aj štyria predstavitelia šľachtického rodu Esterházijských. Práve na ich pamiatku a na slávu prvého veľkého víťazstva nad Osmanmi je ten pamätník z roka 1896... Len čo som chcel týmito riadkami povedať?

Emil SEMANCO

Predpoklady hovoria o legalizácii marihuany v celej Európe do troch rokov

Na covidové syndrómy eufóriou z drog?

Covid a Ukrajina v poslednom čase odvedli pozornosť verejnosti od iných kontroverzných tém, ktoré sa objavujú na rokovaní nášho parlamentu. Jednou z nich je téma dekriminalizácie marihuany.

Marihuana predstavuje po alkohole najviac rozšírenú drogu najmä v Severnej Amerike a v Európe. V jednej aj druhej oblasti sa tolerovanie marihuany líši podľa štátov. Portál Visual Capitalist rozdelil štáty podľa toho, či je marihuana zakázaná, povolená, povolená pre medicínske ciele alebo dekriminalizovaná. V Severnej Amerike v Kanade je už marihuana legalizovaná a v Mexiku bude v dohľadnom čase. V USA na federálnej úrovni je zatiaľ ilegálna, ale jednotlivé štáty prijali vlastné zákony, ktoré ju čiastočne povoľujú, povedzme Colorado alebo Kalifornia. V Európe prvou krajinou, v ktorej je tzv. rekreačné požívanie marihuany úplne legalizované, je Malta, aj keď s určitými obmedzeniami, napríklad zákaz požívania pred deťmi a na verejnosti. K takémuto stavu smerujú aj ďalšie krajiny ako Luxembursko, Česko, Holandsko, Španielsko, Nemecko a Švajčiarsko. V priemere sa odhaduje, že každý desiaty Európan sa každoročne dostane k požívaniu marihuany. Vzhľadom na existujúce zákonné obmedzenia predaja ide najmä o zdroje z čierneho trhu, ktorého objem predstavuje až jedenáť miliárd eur. Po čiastočnom uvoľnení požívania a pestovania marihuany sa predpokladá, že v roku

ČO INÍ NEPIŠU



Slovenská legislatíva vo vzťahu k tzv. mäkkým drogám bola podľa názoru viacerých súčasných politikov až „drakonická“ a aj za malé množstvo „trávy“ vymeriavala tvrdé a dlhodobé tresty odňatia slobody. Preto sa usilujú zmeniť ju a umožniť užívanie marihuany nielen na medicínske ciele...

2027 európsky obchod s marihuanou, legálny aj ilegálny, dosiahne výšku tridsaťsedem miliárd eur. Najväčší objem predaja by sa mal

týkať Nemecka, Francúzska a Veľkej Británie. Politickí obhajcovia legalizácie sa spoliehajú na domino efekt legalizácie v susedných krajinách. Predpokladajú legalizáciu v rámci celej Európy do troch rokov. Tento trend podporujú skupiny politikov, ktorí argumentujú ekonomickým významom legalizácie, poklesom kriminality a medicínskymi účinkami THC ako účinnej látky v marihuane.

Paradoxne následky pandémie covidu na psychiku ľudí prispeli k medicínskemu obhajovaniu požívania marihuany, keďže jeden z jej častých účinkov je pocit eufórie. Treba však povedať, že seriózne odborné širokospektrálne rozborov prínosov alebo negatív povoľovania marihuany na celoštátnej úrovni európskej úrovni doteraz neboli urobené. Pokiaľ ide o marihuana, slovenské zákonodarstvo patrilo medzi najtvrdšie v Európe. Vo februári parlament posunul do druhého čítania novelu Trestného zákona, ktorá má zmieriť tresty za držanie a pestovanie marihuany. Návrh zmeny zákona pripravila skupina desiatich koalíčných poslancov, najmä zo strany OĽaNO a SaS. Čo zmena zákona priniesie pre zdravie a bezpečnosť obyvateľstva, môžeme sa len domnievať.

Milan ČASNOCHA MIKŠ



Prezident Ruska sa prepočítal

Roman MICHELKO

V čase, keď píšem tento komentár, sa dejiny rútia obrovskou rýchlosťou. Situácia sa vyvíja každým dňom a uzávierka nášho dvojtyždenníka je dlhá nato, aby sme reagovali ako denníky. Konflikt na Ukrajine mal a má svoje historické pozadie, ktoré sa začalo písať v roku 1990 v čase zjednotenia Nemecka. Vtedy bola na stole „gentlemanská dohoda“, že po zjednotení Nemecka, ktoré vtedajší lídri Sovietskeho zväzu (ZSSR) schválili, sa NATO nebude rozširovať na Východ. Tento sľub sa nenaplnil. V deväťdesiatych rokoch v čase Jelcinovej éry bolo Rusko zubožené, rozkradnuté a zlyhávajúci štát. Celkové HDP Ruska kleslo na úroveň malého Holandska. Nastala éra masívneho výpredaja národného bohatstva a vznikla trieda drancujúcich oligarchov, pre ktorých bol vtedajší prezident Boris Jelcin len úbohý figúrka, ktorá poslušne plnila ich koruptívne zadan-

nia. Vrcholný mocenský úpadok Ruska využil Západ. Tichá dohoda o plnení „gentlemanských dohôd“ bola zrušená vyhlásením vtedajšieho českého prezidenta Havla, ktorý ako prvý prerušil nepísanú dohodu alebo presnejšie prekročil bezpečnostné tabu a verejne vyzval na integráciu pobaltských krajín do NATO. Po Jelcinovi nastúpil do prezidentského úradu Vladimir Putin aj so svojim sanačným systémom. Oedlho sa znova Rusko stalo veľmocou, na ktorého záujmy treba brať ohľad. Západ ohľady na ruské potreby nebral. Viedlo to k frustrácii Ruska a, ako sa nakoniec ukázalo, k nesprávny záverom a zlým rozhodnutiam.

Veľkým predelom boli udalosti na Ukrajine v rokoch 2013 a 2014, keď majdanský a postmajdanský vývoj priniesol zopár veľmi škaredých udalostí. Masaker v Odeze. Pôsobenie odporivých figúr ako Dmytro Jaroš a jeho Pravého sektora. Vyčinenie neona-

cistického bataliónu Azov či adorácia banderovských hrdlozov oprávnene viedli k obavám o ruskojazyčné obyvateľstvo Ukrajiny. Je logické, že v tom čase na Ukrajine vznikli separatistické hnutia, ktoré sa prejavili vznikom separatistických entít na území Luhanskej

KOMENTÁR

a Doneckej oblasti, ktoré sa časom transformovali na Doneckú a Luhanskú republiku.

Nasledujúcich takmer osem rokov sme tak boli svedkami takzvaného zmrazeného konfliktu. Rusko požadovalo od Ukrajiny neutrálny status, čo bolo formálne ťažko predstaviť, ale fungovalo to. Ukrajinské vedenie stálo totiž pred dilemou. Ak by sa naozaj chcelo integrovať do NATO, muselo by uznať anexiu Krymu a samosprávu dvoch odštiepených entít, teda Luhanskej a Doneckej

republiky. Respektíve na základe Minských dohôd im udeliť špeciálny štatút, ktorý by znamenal širokú samosprávu a v podstate len formálny zväzok s Ukrajinou. Ani jedno z týchto ťažkých vnútropolitických rozhodnutí Ukrajina neprijala, čím mohla nadobro rezignovať na integráciu do Severoatlantickej aliancie.

V tomto štádiu sme sa nachádzali na začiatku roka 2022. Potom 22. februára V. Putin oficiálne uznal samostatnosť Doneckej a Luhanskej ľudovej republiky a poskytol im garanciu vojenskej pomoci. Dostal to bol ako-tak prijateľný krok. Za daných okolností by Rusku hrozili znesiteľné, ale nijako zvlášť zničujúce sankcie. Len dosiaľ platné status quo by sa potvrdilo a fixovalo týmto vojensko-politickým krokom. No skutočná masívna vojenská intervencia na Ukrajine je, naopak, veľkou chybou. Možno najväčšia v Putinovej politickej kariére a bude mať pre Rusko, Ukrajinu, ale aj celú Európu veľmi nepríjemné následky. Ak ruskí stratégovia rátať s tým, že ich budú Ukrajinci vítať ako osloboditeľov, tak sa náramne pre-rátali. Za ostatných osem rokov sa Ukrajina zmenila. Vznikol silný ukrajinský politický národ. Politické figúry typu Dmytra Jaroša z Pravého sektora takmer zmizli z politickej mapy. Putin

zrejme rátať s tým, že západná Európa a Nemecko osobitne sú bytostne závislé od dovozu ruského plynu, a preto budú politicky paralyzovaní a nepridajú sa k americkým sankciám. Opak sa stal pravdou. Európska únia prijala sankcie v takej miere, v akej to sotva kto mohol čakať. Najzásadnejšia sankcia je zmrazenie ruských finančných rezerv vo výške takmer sedemsto miliárd eur, čo znemožnilo Ruskej národnej banke intervenovať v prospech rubľa, ktorý za deň devalvoval o tridsať percent. Odpojenie Ruska od platobného mechanizmu SWIFT, aj keď nie úplné, postihlo dve tretiny ruských bánk, de facto znemožniť akúkoľvek kapitálovú výmenu.

Európa sa neodstrihla úplne. Mechanizmus umožňujúci platenie za ruský plyn stále funguje, čo je dôležité aj pre Slovensko. Mosty nie sú spálené definitívne, ale niet pochýb, že nás to bude veľmi boľieť. Následky sankcií budú síce asymetrické, pokles európskeho akciového trhu bol tri percentá, ruského tridsať percent, ale aj tak si musíme zvykať na rast cien benzínu, plynu a množstva ďalších komodít. Iste, môžeme dúfať v mierové rokovania, ale treba byť realistický. Bolo prekročených množstvo červených čiar, náprava teda nebude ani ľahká, ani rýchla.



Viacerým periodikám hrozí zánik

Ivan KRAČOVIČ

Ohrozené sú periodiká minimálne z dvoch kategórií – s literárnym a pedagogickým zameraním. Začiatkom tohto roka sa prevládalo, že Fond na podporu umenia (FPU) neposkytol na tento rok niektorým literárnym periodikám nijaké dotácie, aj keď v minulých rokoch to tak bolo. Jednotliví šéfredaktori avizovali existenčné problémy troch periodík, Romboidu, ktorý založili básnici Miroslav Válek a Stanislav Šmatlák ešte v roku 1966, Dotykov, ktoré prezentujú tvorbu mladých začínajúcich autorov, a Literárneho týždenníka. V odôvodnení sú opakujúce sa všeobecné frázy – ako neschopnosť časopisu plniť koordináciu a integrujúcu funkciu mladej literatúry, nedostatočná úroveň obsahovej a grafickej stránky časopisu alebo nespĺňanie súčasných kritérií v porovnaní s ostatnými periodikami po obsahovej a vizuálnej stránke.

Prečo sú zrazu zlé roky vysoko hodnotené časopisy? Denník N promptne poskytol priestor Viliamovi Nádaskaymu z Ústavu slovenskej literatúry SAV, ktorý napísal, že „samotné označenie týchto papierožrútov za literárne časopisy je kolosálnym nadhod-

POZNÁMKA

notením – najmä Literárneho týždenníka a Dotykov (a zaradiť sem môžeme s čistým svedomím aj matične dotované Slovenské pohľady). Nedá sa nedomyslieť si, že dotácie sú udeľované na základe „kultúry“ určenou súčasnou vládou. Výstižne to okomentovala Mária Bátorová v rovnakom denníku a z rovnakého ústavu SAV: „Ale povedzme si pravdu, ani na dnešných štátom dotovaných webových kultúrnych žurnáloch, ktoré sú hipsterské a „cool“ ako raw koláčik, nie sú všetko len perly ducha.“

Fond na podporu umenia zamietol žiadosti aj ďalším, napríklad environmentálnemu časopisu pre deti Enviráčik. Iní síce podstatne skrátenú podporu dostali, napríklad Kultúrny život, Detský časopis Fífik, Podpora slovenskej architektúry a Nový Populár, ale niektoré na roky 2023 – 2024 nedostanú nič. Vo februári vyšlo na svetlo sveta aj to, že ešte horší osud postihol pedagogické časopisy. Na tento rok nedostal dotáciu na vydávanie ani jeden pedagogický časopis. Medzi nimi napríklad Slovenský stenograf, ktorý vychádzal už sedemdesiatosem rokov. Nevychádzajú časopisy Slovenský jazyk a literatúra v škole, Múzy v škole, Dobrá škola a Pedagogická revue. Časopis Rodina a škola, ktorý patril medzi najpopulárnejšie vychádza ako štvrtročná štvorstranová príloha Slovenských národných novín. Nezáujem nielen súčasného ministra

školsťva, ale aj predchádzajúcich ministrov školsťva o rozvoj informovanosti vo vzdelávaní. Už v roku 2007 vtedajší minister školsťva Ján Mikolaj (SNS) škrtil príspevky viacerým odborným časopisom. Z tridsiatich odborných periodík dostalo dotáciu osemnásť. Ani koruna sa nenašla na štvrtročník predškolskej výchovy Naša škola, jediný telovýchovný časopis Telesná výchova a šport, ktorý vydávala Univerzita Komenského, alebo periodikum o hudobnej, výtvarnej a estetike výchove Múzy v škole. Naopak, Učiteľské noviny, ktoré zrušil minister Martin Fronc (KDH) v roku 2004, sa za jeho šéfovania obnovili. Bývalý minister školsťva László Szigeti (SMK) vtedy povedal pamätnú vetu, ktorá platí stále: „Zrušenie podpory pre niektoré tituly nesvedčí o tom, že by sa posilňovala demokracia a sloboda slova vo vzdelávaní.“

Na druhej strane treba objektívne priznať, že na ministerstve kultúry silneli hlasy aj na zastavenie dotácie pre náš dvojtyždenník. Verejnú mienku tak ovplyvňoval hlavne Denník N. Ministerka kultúry N. Milanová im odolala. Zachovala demokratické princípy slovenskej spoločnosti, slobodu slova a pluralitu názorov a dotačnú schému pre naše-vaše noviny podporila.



AKO BOLO, ČO BOLO

Päťdesiatosemročného Dušana Mydliara zabil minulé leto medveď. Štát vyplatil rodine 22 700 eur. Pred časom sa vybrali na lov dve partie poľovníkov. Mali povolenie na odstrel jedného medveďa. Zhodou okolností v rovnakom čase narazili na medveďa obe skupiny. Nuž, zastreli-li dvoch. Štátni poľovníci to priznali a štátny orgán im napa-ril pokutu osemdesiat tisíc eur... Hovorca inšpekcie z Ministerstva životného prostredia vyhlásil, že výška pokuty osemdesiat tisíc eur zohľadňuje spoločenskú hodnotu zastreleného zvieratá. Na sčítanie medveďov MŽP SR vynaložilo 5,5 milióna eura. Z údajov vyplývajú-cich z výskumu tímu z Technickej univerzity vo Zvolene vyplýva, že odhadnutý stav môže byť 1 256 alebo aj 2 512 medveďov. Ďalšie zistenia a štatistiky hovoria až o 5 200 kusoch. V Poľsku narátali sto medveďov – z nich polovica migruje zo Slovenska, v Českých Beskydách ich napočítali päť, ktoré sem prechádzajú z Kysúc. V Rakúsku a Maďarsku nemajú

ani jedného. Poľovníci hovoria, že únosnosť krajiny je sedemsto kusov. Z chráneného živočícha sa stala škodná. Medvede neohrozujú ľudí len vo Vysokých Tatrách, ale aj na predmestiach Banskej Bystrice, Martina, v Prešove, vo Viko-

digestory hotelových kuchýň aj odpady. Ak narazi na prekážku, tak ju rozmláti. Ochrancovia medveďov nepovedia, že mnohonásobne premnožené šelmy stratili plachosť, prestali sa zaujímať o prirodzenú potravu a бага-

na Slovensku skôr ako Slováci, tak to rešpektujte.“ Zabudol podo-tnúť, že keď v minulosti ohrozoval ľudí a ich obydlia, tak ho bez byrokratických prietahov zlikvi-dovali. Ochránari odporúčajú ako obranu pred medveďom paprikové

omylom zastreleného medveďa osemdesiat tisíc eur a cena za medveďom usmrteného človeka 22 700 eur. V tejto vojnu poznačenej dobe sa spytujem: Aká je u nás cena ľudského života? Ako ho štát ochraňuje? Máme armádu, ktorá by s ťažkosťami ubránila jeden okres. To je dôvod, prečo na naše územie miera cudzie vojská. Pokiaľ viem, vojenské dobrodruž-stvá si najviac odskáču civilisti. Nuž, položte si otázku: viete, kde je najbližší protiatómový kryt a kde dostanete plynovú masku?! V čase kubánskej krízy prebiehali cvičenia a boli pripravené plány, čo robiť v prípade jadrového útoku. Ako to funguje dnes, keď je cena ľudského života tri a pol krát nižšia ako cena za medveďa. Poslanci by sa mali zodpovedných opýtať, v akom stave je civilná obrana a jej sklady. Mali by to urobiť skôr, než MŽP začne za ťažké milióny stavať protiatómové medvedie brlohy a ako ochránarske mimovládky za ďalšie desiatky miliónov zorganizujú školenia, ako ich budú do týchto brlohokrytov volávať trúbením na ekologické volské rohy.



Aká je u nás cena života

Peter VALO

linci, pri Rybníku, v Hronskom Beňadiku, Pezinku a pri Šahách, kde nikdy predtým neboli. Teritórium dospelého samca je sto štvorcových kilometrov. Z neho vyženie mladších jedincov. Tí putujú ďalej a rabujú kontajnery, salaše, vysadené polia a záhrady na periférii dedín a miest. Ochránari tvrdia, že sú na vine ľudia, lebo zle uzatvárajú kontajnery, z ktorých medveď vyberá zvyšky potravy. Hľúposť, hladný medveď ide po pachu, na kilometre zavetrí vôňu, ktoré do diaľky vysielajú

telizujú útoky na človeka. Čo na to páni ministri? Bývalý minister životného prostredia József Nagy ukazoval v televízii tabule, ktoré ľudí upozornia na riziko stretnutia s medveďmi. Asi netušil, že medvede nevedia čítať a korzujú po uliciach miest a dedín. Nagy navrhol na ochranu pred medveďom bakulu s bicyklovým zvoncom a trúbkou, ale nepredviedol, ako pri útoku medveďa funguje. Súčasný minister Budaj vypotil ešte väčšiu hľúposť, keď povedal: „Medveď hnedý bol

spreje. Nepovedia, že ich použitie nie je pri bleskovom útoku šelmy jednoduché a obranný manéver treba poriadne natréňovať.“

Písal som o Jánovi Gejdošovi z Liptovských Sliačov, ktorému medveď rozhrýzol tvár. V ružomerskej vojenskej nemocnici mu zázrakom zachrá-nili život. Bolesť, ktoré mu po dvojročných prietahoch vyplatil „ochranca medveďov – štát“, neodstránilo traumu človeka, z ktorého ostala troska. Prečo to píšem? Podľa MŽP SR je cena za

SEBAOBRAHA

Na Slovensku sa spustilo nezmyselné a neopodstatnené konanie časti obyvateľstva. V tejto súvislosti treba pripomenúť upozornenia predstaviteľov nášho štátu – nepodielajte sa na vytváraní paniky! Slovensku nič nehrozí! Upozorňujú. Niektorí totiž začali obliehať lekárne kvôli jódovým tabletám a iní sa ponáhľali na pasové oddelenia. Situácia na Slovensku bola v čase uzávierky čísla bezpečná. Nemá zmysel takéto konanie.

Zachovajme pokoj

Takisto treba upozorniť na manipuláciu s liekmi. V prípade, ak je neodborná, nekompetentná, najmä pri dobre myslenej zbierkovej činnosti, môže byť nielen kontraproduktívna, ale hraničiť aj s naplnením podozrenia z porušenia zákona. V súvislosti so zvýšeným záujmom o pasy minister vyzval ľudí, aby nepodliehali panike. „SR zatiaľ nič také nehrozí, aby museli mať do dvoch dní pasy. Napór je zbytočný, sme na kapacitách toho, čo vieme vyprodukovať,“ povedal.

Ministerstvo vnútra tiež upozorňuje, že „Slovensko má zatiaľ k dispozícii dostatok síl a prostriedkov na monitorovanie hranice s Ukrajinou. Pomáha i päťdesiat policajtov z Českej republiky, podporu ponúkli aj ďalšie krajiny. Pomoc z agentúry Frontex je v procese“. Minister vnútra Roman Mikulec ubezpečil, že všetkých občanov tretích krajín z Ukrajiny kontrolujú. Pre občanov napríklad z Maroka alebo Indie sa riešia repatričné lety. Slovensko spolupracuje s ich ambasádami. Odmieťa, že by bol na slovenskej hranici chaos. Nelegálne prekročenie tzv. zelenej hranice s Ukrajinou zatiaľ nezaznamenali. O avizovaných dávkach pre ľudí či organizácie, ktoré ubytujú utečencov z Ukrajiny, prípadne samotných Ukrajincov, podľa Romana Mikulca naďalej prebieha debata.

Do Účelového zariadenia Slovenskej technickej univerzity v Gabčíkove (okres Dunajská Streda) dorazilo viacero autobusov. Zaevidovaných bolo (v čase uzávierky SNN) 424 osôb. Väčšinu nateraz tvoria zahraniční študenti ukrajinských univerzít, početné zastúpenie majú ženy s deťmi. Väčšina ubytovaných nateraz zostáva v zariadení. Niektorí študenti však v Gabčíkove len prespali a už odišli do miest s letiskami (Bratislava, Viedeň, Budapešť), aby odleteli do domovských krajín. Pomocnú ruku všetkým podáva Združenie miest a obcí Slovenska. Pomocná ruka je nová služba, ktorá nadväzuje na už vytvorený systém pomoci a spoliehať sa bude na priebežne aktualizovaný súpis akútnej potreby a tiež transparentný účet. K už vytvoreným pomocným nástrojom na zabezpečenie a koordináciu humanitárnej pomoci pridalo Združenie miest a obcí Slovenska práve túto službu pod názvom Pomocná ruka.

„Tento virtuálny priestor bude verejne prístupný s tým, že ak niekto nesúhlasí so zverejnením svojej ponuky alebo dopytu na webstránke, v tom prípade sa informácie verejne nezobrazia, avšak zamestnanci kancelárie s nimi budú disponovať tak, aby nezverejnili ponuku mohli spárovať s požiadavkou, prípadne verejne neprístupnej požiadavke dohľadali potrebnú ponúkanú pomoc,“ spresnil hovorca ZMOS-u Michal Kaliňák.

Ján ČERNÝ

Unikáty kysuckého regiónu požívajú návštevníkov objavovať
S heslom Palárika: Národ, vlasť a osveta

Eva SISKOVÁ – Foto: archív autorky a redakcie

Mgr. Martin TURÓCI, PhD., pracuje ako historik v Kysuckom múzeu v Čadci. Venuje sa najmä moderným dejinám, zvlášť sa orientuje na medzivojnové obdobie a udalosti po roku 1945. Zaoberá sa aj výskumom lesných železníc na Slovensku. Okrem toho sa dlhé roky podieľa ako redaktor na organizovaní a vydávaní nových moderných prekladov Vedomostí od slovenského polyhistora Mateja Bela. Tieto zaujímavé profesijné zaujatia nás viedli k tomu, že sme ho požiadali o rozhovor.

• Kysucké múzeum stojí už pol storočia. Čo všetko z histórie regiónu ste poodhalili pre seba a čo ponúkate návštevníkom múzea?

Kysucké múzeum od svojho založenia v roku 1972 uskutočňovalo rozsiahly výskum vo viacerých oblastiach súvisiacich s dokumentáciou kultúrneho a historického vývoja regiónu. V priebehu tohto obdobia odborní zamestnanci preskúmali a spracovali veľké množstvo tém, najmä z oblasti histórie, etnografie a archeológie. Vďaka tomu obohatili spoločnosť o množstvo nových poznatkov a informácií, ktoré sme sprostredkovali formou početných publikácií alebo výstav.

• Ktorá dejinná oblasť Kysúc je najmenej prebádaná?

Za najmenej prebádané obdobie regionálnych dejín považujeme najmä druhú polovicu 19. storočia (1790 – 1918), čiže v našom prípade ide zhruba o roky 1849 – 1918. Zrejme to bude vinou jazykovej bariéry, najdôležitejšie dokumenty boli vtedy písané

INTERVIEW

v maďarčine. Preto toto obdobie je najslabšie spracované.

• Čaro tejto oblasti môžeme objaviť počas jazdy po historickej lesnej úvratovej železnici. Práve tejto pamiatke sa venujete o niečo viac...

Veľkým unikátom Kysuckého múzea je tiež historická lesná úvratová železnica v Novej Bystrici-Vychylovke, ktorej trasa prechádza priamo cez Múzeum kysuckej dediny. Návštevníkom ponúka jazdu po poslednej zachovanej časti bývalej Kysucko-oravskej železnice. Tá počas svojej existencie v rokoch 1926 – 1971 bola najdlhšou lesnou železnicou, určenou na dopravu dreva na Slovensku. Vďaka iniciatíve nadšencov sa z nej dosiaľ zachoval krátky úsek s unikátnym technickým rieše-

ním – úvratovým systémom, ktorým železnica prekonáva veľké stúpanie cez horské sedlo Beskyd na pomedzí Oravy a Kysúc. Práve výskum tejto unikátnej technickej pamiatky, ako aj ďalších lesných železníc na Slovensku, je jednou z mojich hlavných úloh. V múzeu totiž spoločne s kolegom

je Silvester na Trojmedzí, turistický pochod Cez tri štáty Európy, slávenie eucharistie, Goralský maratón a iné.

• Nevšedný je tiež príbeh Palárikovho domu...

Národný dejateľ Ján Palárik bol jednou z najvýznamnejších osobností



Múzeum oravskej dediny v Zuberci-Brestovej je postavené na brehoch dravého roháčskeho Studeného potoka a pôsobí tak presvedčivo ako skutočná živá dedina z konca 19. storočia. Patrí k najkrajším skanzenom ľudovej architektúry v strednej Európe.

zastrešujeme činnosť Dokumentačného centra lesných železníc na Slovensku, ktoré sa zberá práve touto problematikou.

• Ďalšou zaujímavou lokalitou Kysúc je Trojmedzie, kde sa stretávajú hranice Slovenska, Česka a Poľska.

Áno, Trojmedzie je ďalšie výnimočné miesto na hraniciach Poľska, Slovenska a Českej republiky. Na Trojmedzí sa môžete ocitnúť naraz v troch štátoch. Pre návštevníkov tu boli postavené dva altánky, kde si môžu posediť a občerstviť sa. Vďaka svojej výnimočnosti je kysucké Trojmedzie častým cieľom turistov i konania rozličných podujatí, známy

Kysúc, rímskokatolícky kňaz, politik, novinár, publicista, editor, dramatik, básnik a najmä spoluzakladateľ Matice slovenskej v Martine a Spolku svätého Vojtecha v Trnave. Palárikov dom postavili na jeho počtu v Čadci v roku 1928 pri príležitosti desiateho výročia vzniku Československa. Na tie časy išlo o modernú a estetickú budovu, ktorá dlhé roky plnila v regióne úlohu kultúrneho centra. Zastrešovala činnosť viacerých kultúrnych organizácií, hrávalo sa tam divadlo, premietalo kino, fungovala tiež knižnica a telocvičňa. Bohatá história, žiaľ, napokon v roku 2004 nešťastne ukončil požiar. Niekdajšiu dominantu mesta premenil na neúspešnú ruinu, ktorá dodnes narúša vzhľad



Regionálny historik Martin TURÓCI

čadčianskej pešej zóny a čaká na svojho „princa“.

• Aj MO MS v Čadci má zaujímavú históriu...

Matičnú organizáciu v Čadci založili 6. marca v roku 1921, vtedy sa konalo ustanovujúce valné zhromaždenie. Matičiari potom zohrávali významnú úlohu v kultúrnom živote mesta. Práve oni iniciovali zakladanie ďalších kultúrnych organizácií. Neskôr i vďaka nim vznikla v meste aj miestna pobočka telovýchovnej organizácie Orol. Časom pribudli ďalšie kultúrne spolky zamerané najmä na rozvoj divadelníctva a hudobnej činnosti. Všetky spoločne potom zohrávali veľkú úlohu najmä pri kultúrnom rozvoji Čadce i Kysúc.

• Výnimočnosť tohto prostredia si pochvaľujú a vyhľadávajú aj filmári.

Najžiadanejšie a najzaujímavejšie pre filmárov i návštevníkov je najmä prostredie našej vysunutej expozície Múzea kysuckej dediny v Novej Bystrici-Vychylovke, ktoré predstavuje unikátny múzejný komplex s ukázkou tradičnej ľudovej architektúry Kysúc. Je tu množstvo zaujímavých a hodnotných objektov. Priamo v teréne stoja vyše dve desiatky tradičných obydlí, hospodárskych stavieb, ako sú mlyn a píla, či sakrálné stavby pochádzajúce z rozličných častí Kysúc. Tieto spoločne so zaujímavým prostredím vytvárajú pôsobivý genius loci. Vďaka tomu sa táto expozícia objavila vo viacerých filmoch. Zo všetkých uvediem napríklad Pehavý Max a strašidlá, Želary, Jaškov sen, Živá voda či Čertovo pero.

O ČOM JE REČ

Vďaka osudu a Božej láskavosti prežil som už vyše sedemdesiatpäť rokov. Narodil som sa rok po druhej svetovej vojne. Ešte ako chlapčisko som behal s kamarátmi po zrúcaninách vily Andrej v rodnej Ľubochni, kde sídlila Hitlerjugend, ktorú po vypuknutí SNP rozstrieľali kanónom vojaci kapitána Gondu. A tam hore na lúke boli hroby veliteľov Hitlerovej mládeže, ktorých bez súdu popravili pred hotelom Fatra. Kto ich postrieľal, to som sa nikdy nedozvedel. Ved' ani sa nebolo veľmi čím chváliť. Dejiny sme vnímali čierno-bielo, oslobodila nás Sovietska armáda, SNP sa slávilo v auguste. Aj môj otec bojoval v Povstaní, takže som bol na to hrdý.

Otec bol v nemeckom zajatí, prežil kobercové bombardovanie Drážďan. Po vojne sa vrátil domov štyridsaťpäťkilový. U nás doma bola vojna ako strašiak. V tejto súvislosti sa používali slová smrť, bolesť, hlad, utrpenie. Počas mojej mladosti polarita sveta visela síce na tenkej šnúročke studenej vojny medzi Východom a Západom. Zbrane však nerinčali, aj keď veľa niekedy nechýbalo, zvlášť počas kubánskej krízy, keď nechal Chruščov postaviť na

Kube rakety. Zdravý rozum vtedy zvíťazil. Zvykli sme si na socializmus aj na heslá: „So Sovietskym zväzom na večné časy – a nikdy inak!“ Až prišiel rok 1968 a Alexander Dubček, ktorý bol presvedčený, že socializmus sa dá žiť aj trochu inak, začal hlásať „socializmus s ľudskou tvárou“. A toto sa Moskve a Brežnevovi vonkoncom nepáčilo. My českí a slovenskí ľudia sme boli nadšení, až na výnimky,



Každá vojna je zlá

Peter ŠTRELINGER

teda mám na mysli Biľaka a spol. Zrušila sa cenzúra, pokukávali sme očkom na Západ a verili sme, že sa dá aj v komunizme žiť lepšie, slobodnejšie. Hoci sa našli jednotlivci, ktorí výhražne dvíhali prsty: „Pribrzďte, súdruženkovia, prí, Brežnev pošle tanky!“ Smiali sme sa – tanky v dnešnej dobe? Rokovalo sa do úmoru, televízia ukazovala rozsmiate tváre štátnikov, cmuk sem, cmuk tam, Bratislava, Čierna nad Tisou...

A potom 21. august 1968. Zobudil som sa skoro ráno. Žil som na hornej Orave, mal som práve odviezť

na fakultu do Banskej Bystrice diplomovú prácu. Zapnem rádio! A z neho vzrušujúci roztrasený hlas hlásateľky, že nás v noci obsadili vojská Varšavskej zmluvy! Bum! A skoro nikto neveril, že sa to stane, že sa to vôbec môže stať! Aj tak som nasadol na ten ranný autobus s aktovkou s napísanou diplomovkou. Autostopom som sa dajako dostal bočnými cestami až do Turčianskych Teplíc. Na hlavnej ceste

dočasného pobytu sovietskych vojsk na našom území.

Pamäť ma zaviedla aj do roka 1984. Vojskovej prevrat v africkej rovníkovej Guineji, prezident Sékou Touré počas našej prítomnosti v Konakry náhle zomrel. Tri dni po jeho smrti vypukol v Guineji vojskovej prevrat. Ocitli sme sa vo vojnovnej situácii, ozbrojenci nás nahnali do jednej izby a strážili s kalašnikovmi. Každý náš pohyb, napríklad potrebu ísť na WC, chápali ako pokus o konflikt, ležali sme na podlahe a nad hlavou nám lietali guľky. Vyslobodil nás po pár dňoch až príchod československého veľvyslanca. A vojna v Juhoslávii. Zváňané domy, rozostrieľaný autobus so zakrvavenými deťskými topánkami, nálety srbských migov nad Osijekom, zátaras s gulometmi pred každou dedinou vo vojnovnej zóne...

Na toto všetko som si pomyslel teraz, keď sa začala vojna na Ukrajine. Priznám sa úprimne, že nerozumiem tomu. Nebudem tajiť, mám Rusov rád, ľudí, krajinu, literatúru, umenie, pesničky. Ale ten rozkaz k agresii, ktorý vyšiel ako v tom roku 1968 tiež z Kremľa, nemožno ničím ospravedlniť. Ani fašizmom a nacizmom na Ukrajine, korupciou, banderovskými tlupami. Je to sprostá vojna!

Rusko z pohľadu zahraničnej politiky nemá z invázie nijaký osoh

Vojna, globálna zmena a nové pomery v Európe

Dušan D. KERNÝ – Ilustrácia: Lubomír KOTRHA

Vojenský zásah armády Ruskej federácie na Ukrajine 24. februára 2022 v čase zasadania Bezpečnostnej rady OSN zmenil mnohé, takmer všetko. Invázia sa nedá ničím a nikým ospravedlniť, konštatoval v nedeľu 27. februára na mimoriadnom zasadaní nemeckého spolkového snemu kancelár Olaf Scholz. Nielen Nemci, ale takmer celý svet ruskú ofenzívu na zvrchovanom území Ukrajiny odsúdil. Väčšina štátov združených v OSN vrátane Slovenska prijali rezolúciu proti vojne. Mnohé krajiny spoločne posielajú na Ukrajinu humanitárnu i armádu pomoc.

Mimoriadne zasadanie spolkového snemu tri dni po začatí ruskej „operácie“ potvrdilo, že Nemecko sa rozišlo s doterajšími princípmi koncepcie nemeckej sociálnej demokracie platnými celé desaťročia. Počnúc kancelárom Brandtom, sociálnodemokratickým predchodcom terajšieho kancelára, ktorý za politiku uvoľňovania napätia dostal v roku 1971 Nobelovu cenu mieru. Zásada, že mier v Európe je možný s Ruskom, a nie proti nemu už najskôr neplatí. Kancelár Scholz oznámil zásadný obrat. Nemecko vynaloží mimoriadnych sto miliárd eur na armádu a bezpečnostné otázky a okrem toho bude ročne vynakladať vyše dvoch percent na obranu. Teraz je to cca 1,5 percenta, ročne 53 miliárd eur. (Pre porovnanie: náklady Európy na zbrojenie vrátane Ruska dosiahli vlni 328,5 miliardy eura.) Nemeckí vojaci a zbrojné systémy budú umiestnené aj na východe Slovenskej republiky.

■ ZBRANE PRE UKRAJINU

Kľúčová zmena je aj odchod od zásady nedodávať vzhľadom na nemeckú vojenskú minulosť zbrane do krízových vojnových oblastí. Najnovšie nemecké zbrane smerujú na Ukrajinu. Po prvý raz aj kancelár Scholz vyhlásil, že plynovod Severný potok 2 nezíska povolenie na prevádzku. Spoločnosť projektu za vyše desať miliárd dolárov na prepravu ruského plynu priamo do Nemecka prepustila zamestnancov a oznámila bankrot.

Zmena v nemeckom prístupe je aj v bankových sankciách. Nemecko sa už pridalo k vypnutiu ruských bánk s výnimkou dvoch od 12. marca zo systému platieb SWIFT. To prehlbuje medzinárodnú

izoláciu Ruskej federácie, výrazne zasahuje do domácich ruských pomero. Podľa niektorých informácií až 300, podľa iných zdrojov až 400 miliárd z celkových 630 ruských devízových rezerv je blokovaných v zahraničných bankách a Ruská národná banka ich nemôže použiť na podporu prudko klesajúcej domácej meny, ktorej inflácia sa môže vyšplhať až na dvadsať percent. Sankcie sú aj bojkotom nákupu a prenájmu dopravných lietadiel, na čo je Rusko odkázané. Sankcie Európskej únie, USA, Kanady, Austrálie, Švajčiarska a iných štátov výrazne zasiahli ruskú ekonomiku, čo sa prestáva páčiť radovým ruským obyvateľom. Je zrejme, že medzinárodné spoločenstvo nepoužije proti ruskej armáde na Ukrajine svojich vojakov, ale bojovať s Ruskom bude na ekonomickom poli, čo bude pre Ruskú federáciu veľmi bolestivé.

■ NOVÁ ÉRA

Nemecký kancelár oznámil novú dobu, novú éru (Zeitwende) – a tento súhrn ukazuje rozsah zmeneného Nemecka. Je to súčasť jednotného postupu kolektívneho Západu. Doteraz nikdy nevidaného rozsahu spoločného postupu Európy a USA proti Rusku. Dokazuje to aj stanovisko nemeckého ministra hospodárstva Roberta Habecka z koalíciej strany Spoločnosť 90/Zelení. Po rokovaní v USA povedal, že vzhľadom na nové nemecké smerovanie v bezpečnostnej a zahraničnej politike je v Amerike Nemecko prijímané ako silný partner a transatlantické vzťahy zažívajú renesanciu. Minister Habeck to povedal vo Washingtone po rokovaní o spoločnom postupe proti Rusku s ministerskými

partnermi financií, zahraničia a energetiky. To je aj súčasť zásadnej premeny politiky jeho strany, pôvodne nielen ekologickej, ale najmä pacifistickej. Pritom strana obsadila okrem ministerstva hospodárstva aj ministerstvo zahraničných vecí. Jedine denník TAZ, ktorý je unikátom na európskej mediálnej scéne, lebo sa naň skladajú čitatelia a priaznivci strany zelených, nezmenil kurz. Oznam o miliardách na zbrojenie mal v TAZ titulok: vojnový kancelár – Scholz, der Kriegskanzler. Pacifistická tradícia sa vo februári 2022 skončila, avšak výnimčnosť situácia nesmie prerásť do militarizmu, vystríha denník. Dôraz na spoločný postup dal v prvý marcový útok aj prezident USA Joe Biden v prvom prejave o stave Únie: ruský prezident Vladimir Putin sa obrovsky zmýlil, nikdy sa mu nepodarí oslabiť jednotu slobodného sveta. Americkému prezidentovi senátori tleskali, aj keď namiesto ukrajinského ľudu omylom uviedol ľud iránsky...

Sme svedkami globálnej zmeny. Rozdelenie dnešného sveta na slobodný svet je jednou jeho časťou vrátane Slovenska, potom Rusko, Čína a ďalšie štáty jeho druhou. Pokiaľ ide o postoje Čínskej ľudovej republiky, napríklad hlasovanie na pôde OSN, tu termín izolácia pre Rusko neplatí. Rozsah izolácie súčasného Ruska dopĺňa aj stanovisko Európskeho parlamentu (EP). Na mimoriadnom plenárnom zasadaní odsúdilo vpád ruských vojsk na Ukrajinu a vyslovilo plnú podporu ukrajinskej snahe stať sa členom Európskej únie. Vidiac nadšenú podporu EP vstupu Ukrajiny do EÚ treba pripomenúť, aby Únia privela nesľubovala a potom nedodržaním sľubov skla-



mala, ako to vyzeralo doteraz. Je toho totiž veľa, priveľa, čo tvorí podmienky na vstup. Možno sa preto oficiálne a verejne hovorí o „priblížení krajiny k EÚ“.

■ OSLABENÝ PREZIDENT

Táto vojna mení a zmení mnohé. Dotýka sa nás aj osobne. Ako autor Slovenských národných novín (SNN) som sa do poslednej chvíle spoliehal na to, čo povedali nemeckí a americkí odborníci o možnostiach rokovania o európskom usporiadaní s účasťou Ruska a zárukách pre jeho bezpečnosť. Nechcel som uveriť, že by sa ruské vedenie mohlo niečo takého dopustiť, čo nastalo 24. februára. Vojensky vstúpiť na zvrchované územie susednej Ukrajiny. Pre mnohých tak ako pre mňa je to príšerné sklamanie. V čase uzávierky tohto vydania SNN sa už ôsmy deň vedú boje, je to srdcervúce. Na nepredvídateľne dlhý čas to vnesie rozkol medzi slovenské národy a verejnosť.

Autori SNN, medzi nimi šéfredaktor, ešte na prelome rokov 2013 a 2014 vystríhali ako prví, že udalosti a vývoj na Ukrajine budú najväčším otrasom, z ktorého vziđe najväčšia geopolitická zmena. To sa dnes naplňa. Na začiatku terajšej krízy SNN konštatovali, že je to aj veľká hra o Rusko, ako aj o zmenu nemeckej politiky. Rusko zahraničnopoliticky nemá z invázie nijaký osoh, naopak. Otázka, či nepride o svoje postavenie v doterajšej podobe, závisí od geopolitickej delby sveta a globálnej krízy. Vnútropoliticky tiež nijaký prospech pre Rusko a životnú úroveň Rusov nevidno. Autorita prezidenta V. Putina je oslabená a nikto nevie, či a kto ho v Kremli nahradí – ak sa dodrží termín prezidentských volieb v ďalekom roku 2024.

Prekročili ju.“ Takto je videná situácia očami hlavného veliteľa ruských ozbrojených síl.

■ ZÁMIENKA NA ÚTOK

Zámienkou pre bezprecedentné napadnutie európskeho štátu v moderných dejinách mu bola nelichotivá situácia obyvateľov Donbasu: „Ako som už povedal vo svojom predchádzajúcom prejave, na to, čo sa tam deje, sa nemožno pozeráť bez súcitu. Už sa to jednoducho nedalo ďalej trpieť. Bolo nutné okamžite zastaviť tento zlý sen – genocídu miliónov ľudí, ktorí tam žijú a ktorí dúfajú len v Rusko, ktorí dúfajú len v nás s vami. Práve tieto túžby, pocity a bolesť ľudí boli hlavnou motiváciou pre naše rozhodnutie uznať ľudové republiky Donbasu.“

Pravdou je, že k tejto tragédii prispela samotná Ukrajina, ktorá za dlhých osem rokov nebola ochotná pristúpiť k plneniu Minských dohôd a všemožne strpčovala život vzbúreňským regiónom, a to za tichého súhlasu či prehládania demokratickým Západom. Vyhlásenia ukrajinských predstaviteľov o zabezpečení jadrových zbraní boli rovnako veľmi nemudré.

■ UTRPENIE NEVINNÝCH

Ruská federácia zaútočila na Ukrajinu z viacerých smerov z juhu, z východu aj zo severu z územia Bieloruska. Západ reagoval okamžite a jednotne. V postupných krokoch zavádza bezprecedentné ekonomické sankcie, bohužiaľ, tie budú boľieť aj nás všetkých. Sankcie silno doľahnú na Ruskú federáciu, spôsobia však ešte väčšie navýšenie cien svetových komodít a spomalí oživenie ekonomiky po útlme spôsobenej epidémiou ochorenia COVID-19.

Putin sa vraj usiluje o demilitarizáciu a denacifikáciu Ukrajiny

Vojna nemôže byť riešením sporov

Radoslav ŽGRADA – Foto: zahraničná tlač

Vo štvrtok 24. februára 2022 sa svet prebudil do šokujúceho rána. Ruská federácia spustila vojenskú intervenciu proti svojmu západnému susedovi Ukrajine. Ide o najväčšiu vojenskú akciu jedného štátu proti druhému od skončenia druhej svetovej vojny. Vojenská akcia spôsobila zdesenie a odsúdenie celého Západu. Čo všetko však predchádzalo tomuto vojenskému konfliktu v krajine na východných hraniciach Slovenskej republiky?

Samotnému vojenskému zásahu predchádzalo uznanie separatistických území na východe Ukrajiny Doneckej ľudovej republiky a Luhanskej ľudovej republiky 21. februára 2022. V rámci ich ústav, ktoré definujú ich územie v rozsahu administratívnych celkov z roka 2014, je na ich území dislokovaná ukrajinská armáda, ktorá takto zaberá väčšinu územia týchto samozvaných štátnych útvarov. Prezident Ruska Vladimir Putin tak vo štvrtok 24. februára oznámil, že na žiadosť vedúcich predstaviteľov donbaských republík prijal rozhodnutie o špeciálnej vojenskej operácii. Ruský prezident zdôraznil, že Moskva neplánuje okupáciu Ukrajiny.

■ RUSKÁ AGRESIA

Vo svojom príhovore v deň invázie Putin obvinil Západ z nerešpektovania bezpečnostných obáv Ruska zo strany NATO, ktoré sa za posledné desaťročia rozšírilo o bývalé satelity Sovietskeho zväzu, a dokonca o štáty, ktoré boli integrálnou súčasťou sovietskeho impéria: „Je dobre známe, že počas tridsiatich rokov sme sa, a vytvrvalo, snažili dohovoriť s poprednými krajinami NATO na princípoch spravodlivej a nedeľnej bezpečnosti v Európe. V rámci reakcii



Postup ruskej armády v centrálnej časti Ukrajiny výrazne komplikuje odpor Ukrajincov. Do bojov sa zapájajú aj ukrajinskí civilisti, ktorí získali zbrane.

na naše návrhy sme neustále narážali na cynické klamstvá a podvádzanie alebo na pokusy nátlaku a vydierania a Severoatlantická aliancia sa zatiaľ nehládila na všetky naše protesty a obavy neustále v rozširuje. Vojenská mašinéria sa pohybuje a približuje k našim hraniciam.“ Moskva veľmi citlivo vnímal možnosť začlenenia práve Ukrajiny do štruktúr NATO a považuje to za bezprostredné ohrozenie vlastnej bezpečnosti, intervenciu možno vnímať z jeho príhovoru ako vzopretiu sa „riši klamstva“, ako nazval mocenský systém vybudovaný Spojenými štátmi americkými po páde východného bloku. Dôvodom na jeho rozhodnutie bola ne-

ochota Západu pristúpiť na bezpečnostné požiadavky Ruska, ktoré predložilo ruské ministerstvo zahraničných vecí 17. decembra v podobe dvoch návrhov zmlúv, týkajúcich sa záruk žiadaných od Spojených štátov amerických a Severoatlantickej aliancie.

Je vysoko pravdepodobné, že už vtedy bol ruský vodca rozhodnutý pre inváziu a rokovania, pri ktorých boli ich požiadavky s výsmechom zmietnuté zo stola, čoho si museli byť ruskí predstavitelia vopred vedomí, mali byť len poslednou bodkou a uistením sa k vojenskému kroku. Rusko si neospravedliteľnou agresiou chce vojenskou silou vynútiť obranný periméter voči telu vlastného územia práve zabratím Ukrajiny a odvodňuje to historickou skúsenosťou z druhej svetovej vojny: „Druhýkrát túto chybu nerobíme, nemáme na to právo,“ ako odznelo v jeho príhovore. Ďalej pokračoval: „Je to reálna hrozba nielen pre naše záujmy, ale pre samostatnú existenciu nášho štátu, pre jeho suverenitu. Je to práve tá červená línia, o ktorej sa neraz hovorilo.“

NA MARGO

Geopolitické šachy so sankciami, s vyhrážkami a s konšpiračnými falošnými správami na spôsob studenej vojny nemajú víťazov. Za posledných sedemdesiat rokov sa eviduje asi tisícčtyristo prípadov hrozieb sankciami alebo uvalenia ekonomických sankcií na rôzne štáty. Odhliadnuc od propagačných sankcií typu zablokovania majetku prezidenta Putina nové sankcie majú izolacionistický charakter. Takéto sankcie môžu byť účinné na banánových republikách, ale nie na veľmoci, najmä nie na Rusko, ktorého ekonomika je prakticky sebestačná.

Mocenské šachy

Nové kolo sankcií voči Rusku aj preto pripomína opäť výstrel do vlastného kolena. Z pohľadu EÚ navyše spúšť potiahl USA a mieria aj do jej druhého kolena. Hlavného iniciátora sankcií – Spojených štátov, sa predchádzajúce sankcie nijako zvlášť nedotkli, skôr naopak. Podľa agentúry Bloomberg dovoz USA z Ruska v roku 2021 predstavoval niečo nad tridsať miliárd dolárov a vývoz len okolo pätnásť miliárd. Európska únia a s ňou aj Slovensko je v inej situácii. Rusko je alebo bolo piaty najväčší obchodný partner EÚ s objemom dovozov takmer dvesto miliárd a exportom vyše sto miliárd dolárov. Tri pätiny nášho exportu do Ruska predstavujú výrobky automobilového priemyslu. Vyhlásenie, že US Steel má zásoby surovín na deväťdesiat dní, nedáva odpoveď, odkiaľ získa suroviny potom, ak sa zastavia dodávky z Ruska?

Keď Západ uvalil prvé sankcie na Rusko, Medzinárodný menový fond IMF vyčíslil cez HDP dosah sankcií na ruskú ekonomiku v roku 2015 vo výške 1 – 1,5 percenta. Dosah na ukrajinskú ekonomiku v dôsledku osemročnej vojny predstavoval vyše pätnásť percent HDP. Po silných rečiach politikov účinok nových sankcií na ruskú ekonomiku nebude nijako drastický. Rusko už po prvom kole sankcií prezieravo preorientovalo svoju ekonomiku na väčšiu nezávislosť od dovozov. Posilnením a reštrukturalizáciou poľnohospodárstva nepotešilo krajiny južnej Európy, ale napríklad ani našich chovateľov hydiny. Vývoz surovín postupne obracia smerom na juhovýchod. Ekologické sny EÚ spísané do Zelenej dohody sa pomaly končia. Prechod na elektromobilitu? Rusko je tretí najväčší producent niklu. Bez niklu nie sú batérie do elektromobilov. Je najväčší výrobca hliníka. Ceny všetkých kovov na burzách po oznámení sankcií voči Rusku vyleteli na nové rekordné výšky, stačí si pozrieť Bloombergov subindex priemyselnych kovov BIMS. Po návšteve Putina na ZOH v Pekingu podpísali ďalší kontrakt na dodávky sto miliónov ton ropy na ďalších desať rokov a desať miliárd kubíkov plynu ročne.

Napriek tlaku USA si európske krajiny celkom nezatiahli slučku okolo krku, len sa opäť mierne priškrtli. Matematika je jednoduchá – bez ruského plynu a ropy Európa zamrzne alebo zbankrotuje. Ani technicky, ani finančne nie je možné nahradiť tieto dodávky skvapalneným plynom z USA. Odpojenie Ruska od platobného systému SWIFT si možno predstaviť medzi politikmi, ale nie obchodníkmi. Netreba zabúdať, že Rusko oznámilo recipročné sankcie. Ich obsah a rozsah zatiaľ nepoznáme. Sankčný pingpong bude tvrdo dopadať na životnú úroveň všetkých obyvateľov nielen Slovenska, ale aj Európy a celého sveta.

(miks)

Profesorka Janka KRIVOŠOVÁ o vzácnej publikácii Slovenská ľudová architektúra

Odkrýva vzácné dedičstvo predkov

Stanislav MUNTÁG – Foto: archív autora

Profesorka Ing. arch. Janka KRIVOŠOVÁ, PhD., je výnimočnou znalkyňou tradičnej stavebnej kultúry na Slovensku. Od roka 1975 pôsobila na Fakulte architektúry a Stavebnej fakulte SVŠT v Bratislave a niekoľko desaťročí sa venovala výskumu a odbornej publicistike zameranej na pamiatky ľudovej architektúry na Slovensku. Je tiež výtvarníčkou s bohatou a mnohorozmernou výtvarnou tvorbou a autorkou viacerých vedeckých aj odbornopopularizačných publikácií o slovenskej architektúre. V roku 2013 jej vyšla knižná publikácia Slovenská ľudová architektúra. Teraz podáva čitateľom v druhom knižnom vydaní s rovnakým názvom doteraz najobsažnejší prehľad poznatkov a informácií o tradičnej architektúre na Slovensku v širokom spektre stavebných slohov, štýlov, druhov stavieb – od obytných domov cez významné technické pamiatky až po klenoty tradičnej sakrálnej architektúry.

• Pani profesorka, ste výnimočnou znalkyňou témy, o ktorej je vaša nová kniha, azda najlepšou na Slovensku. Priblížite nám stručne tie desaťročia vášho bádania a dokumentovania stavebného majstrovstva našich predkov.

Pri tom komplimente nemôžem nespomenúť svojich predchodcov, výborných znalcov ľudovej architektúry, ktorí robili výskumy, dokumentovali a fotografovali dedičstvo po našich starých a prastarých rodičoch. Škoda, že nezanechali verejnosti trvalý odkaz, najmä keď už bolo jasné, že ľudová architektúra sa stráca. V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch ešte bolo mnoho zachovaných dedín a krásnych objektov, z ktorých sa aspoň niektoré podarilo vykúpiť a preniesť do múzeí.

Keď som sa po rokoch pôsobenia na výtvarnom oddelení Čs. televízie vrátila na Stavebnú fakultu, na Katedru dejín architektúry, mojou výskumnou úlohou a témou kandidátskej práce bola ľudová architektúra, najmä neznáme technické pamiatky. Na cestách po Slovensku som pochopila, akí trpezliví, múdri a vytrvalí sú dedičania. Nie všetci obstáli, ale väčšina áno.

Chodila som s otvorenými očami, zhovárala som sa s ľuďmi zvedavá, ako fungujú tie zložité technické zariadenia – mlyny, mangle, hámre, ktoré im aspoň trochu uľahčovali život, kreslila a fotografovala som aj s našou fotografkou. A keďže som si uvedomila, že ľudová architektúra už takmer nejestvuje, považovala som za svoju povinnosť zachovať ten nazeraný vzácny grafický a fotografický dokumentačný materiál a dať ho tým, ktorým vlastne patrí – dedičom, ktorí nepoznajú svoju minulosť a nevášali si ju.

• Viem, že napísanie a vydanie knihy bol ťažký zápas a kniha sa dokončovala v značnom chvate. Aký máte pocit, keď ju držíte v rukách?

Keď som pred tromi rokmi pozbierala sily a najmä odvahu ešte raz a dôkladne zdokumentovať, čo všetko sme mali a už nemáme, bol problém s financiami – grant sme opakovane nedostali. V roku 2021 bol grant pridelený v júni a knihu bolo treba urobiť do konca roka – termín viac než šibeničný. Zaskočili ma aj zdravotné problémy, ale napriek tomu som sa do tej namáhavej práce pustila s vedomím, že ak ja nespracujem ten obrovský súbor obrázkov a kresieb, už to asi neurobí nikto, lebo ľudovú architektúru už stretnete len v múzeách. To torzo, ktoré sem-tam ešte zostalo, už nevytvára ucelený obraz o Slovensku. A keďže sa Matica podujala na vydanie tejto knihy, s grafikom Petrom Ďuríkom sme si povedali, že urobíme všetko, aby Matica – pre Slovákov taká dôležitá ustanovizeň – v tomto projekte uspela. Výbornú prácu v Martine odvieďa aj redaktorka Elena Režná.

• Čo čitateľ v knihe nájde a čím sa líši od jej predchodkyne, vydané v roku 2013?



Pôvodné vidiecke osídlenie s typickou drevenicovou architektúrou alebo súvislou zástavbou sa zo Slovenska vytráca, preto sú vzácné publikácie, ktoré ho dokumentujú.

Táto kniha je úplne nová! V tej prvej sme museli mnohé zredukovať, vypustiť historické exkurzy. Tentoraz som chcela zvýrazniť, ako ďaleko do minulosti siahajú mnohé vynálezy, ako sa postupne technické objavy zlepšovali, ukázať na detailoch, ako vedeli tesári narábať s toporom a so sekerou, povedzme pri konštrukcii náročia, štítu, aké tvary vymysleli trebárs na peciach. Teda – akých múdrych, zdatných, šikovných, a pritom skromných predkov sme mali. Takáto kniha sa už asi viac nenarodí.

• Čo možno – a čo už nie – považovať za tradičnú či ľudovú architektúru?

Deliaca čiara medzi profesionálnou a ľudovou architektúrou je celkom jasná. Veľkolepé paláce a chrámy majú svojich autorov, tí však nestavali tie nákladné diela pre seba, ale pre bohatších pánov, ktorí si ich objednali, ale sami stavať nevedeli. Naproti tomu ľudová architektúra nemá autorov. Každý stavebník si stavia svoje obydlie a objekty sám, pre seba a svoju rodinu, stavia najlepšie, ako vie, to, čo má svoju funkciu, čo je potrebné. A keďže v každom regióne, ba priam v každej dedine mali inakších majstrov, učili sa a rozvíjali také nápady, ktoré boli vlastne istej oblasti. Vďaka tomu máme mnoho rôznych piesní, tancov, krojov, nárečí – a všetky sú krásne. Podobne aj tradičné domy v našich dedinách. Niektoré pamiatky ľudovej architektúry natoľko oslovili svet, že sú zapísané aj do zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

• V knihe podávate stručne dejiny ľudovej architektúry, jej rozdelenie a špecifika podľa slovenských žúp, opis technických pamiatok a drevených sakrálnych stavieb. Ktoré pozoruhodnosti jednotlivých kapitol by ste dali do pozornosti čitateľom?

Nemožno dať prednosť niektorej kapitole. Všetky spolu vytvárajú obraz Slovenska, aké bolo ešte aj po druhej svetovej vojne. Obraz mnohotvárneho života na dedine – a tam žila väčšina obyvateľstva Slovenska. Dokumentujú množstvo rozličných stavebných

skanzeny poskytujú relatívne autentickú atmosféru. Bolo správnym rozhodnutím vybudovať tieto múzeá v prírode. Ale aj ony potrebujú starostlivosť, údržbu, financie.

• Celá kniha, počnúc obálkou, púta unikátnymi fotografiami starých, prevažne drevených stavebných klenotov – obytných domov a ich interiérov, sýpok, mlynov, salašov, zvoníc, kostolíkov. Z veľkej časti zrejme ide o stavby, ktoré už dnes nejestvujú...

Na katedre dejín architektúry sme mali za úlohu zdokumentovať pamiatky v našom domácom prostredí. Najmä cez prázdniny sme chodili do terénu, kreslili, zamerali, hľadali zmienky v literatúre, v archívoch, slovom – robili sme výskum objektov. Vtedy vznikol súbor fotografií a kresieb, ktorý som



Aj v napohľad jednoduchých dedinských chýžiach možno nájsť a obdivovať mnohé vynálezy a technické objavy, najmä v kuchynských priestoroch, ktoré dedinským ľuďom uľahčovali život aj oddych po práci.

riešení, výtvarný účinok jednotlivých regiónov. Musíme oceniť, ako vedeli mlynári objaviť miesta, kde je vhodné postaviť mlyn, ako vypočítali rozmery mlynskeho a palečného kolesa, aby všetko bezpečne fungovalo. Lebo s technickými zariadeniami súviseli zavše aj nešťastia. Pozoruhodné sú aj naše drevené kostoly či kostolčeky – ako im s láskou hovoril majster Rúfus –, v ktorých ľudia nachádzali pokoj a posilu do ďalších dní. Iba na Slovensku – a to je výnimočné – máme drevené kostoly troch konfesii!

• Na konci knihy ste pridali dve špecifické kapitoly venované dielu Dušana Jurkoviča a skanzenom na Slovensku. Aký je ich význam v knihe?

Dušan Jurkovič bol ozajstný majster v práci s drevom. Dokonale spoznal princípy zrubových konštrukcií, estetiku a výtvarné hodnoty slovenského ľudového staviteľstva, zamiloval si techniku domov z dreva a uplatnil ju v svojich stavbách. Objavoval a naplno využil všetky možnosti, ktoré drevo poskytuje. Veľkú pozornosť venoval detailom, aj v interiéri. Skanzenmi som sa zaoberala iba stručne. Dúfam, že tam sa ľudová architektúra zachová. Ak chceme ukázať niečo z minulosti či nakrúcať historický film, už iba

potom na fakulte postupne kompletizovala, pridávala nové poznatky, ktoré už moji predchodcovia nestihli. Takto sa, našťastie, podarilo zdokumentovať mnoho objektov, ktoré už dnes nejestvujú. Lebo – ak sa vám nepáčia šaty, preoblečiete si ich, ak sa vám nepáči hudba alebo film, vypnete rádio alebo preladíte TV kanál. Ale čo s domom? Zvalíte ho a na jeho mieste postavíte nový. A takto mizne naša minulosť. Dokonca aj tá nedávna. A potom za ďalšie peniaze ideme stavať to isté, čo sa pobúrilo.

• Klenoty tradičnej architektúry nám miznú pred očami, rozpadávajú sa alebo sú znetvorené prestavbami a obklopené novou zástavbou rôznych insitných stavebných štýlov. Ako vnímate tieto zmeny a súčasnú tvár slovenských miest a dedín?

To je téma, ktorá ma oddávna trápi. Cesty po Slovensku mi ukázali, ako veľmi dediny strácajú pôvodnú tvár. Nútené združstevňovanie a rozorané medze zničili vzťah k práci na pôde. Mnohí odišli do miest a zamestnali sa vo fabrikách, lebo sa nevládali pozeráť, ako družstvá živorili pod vedením často neschopných funkcionárov. Potom sa dediny trochu zmožli, začali ako-tak prosperovať a Slo-



Profesorka Janka KRIVOŠOVÁ je na Slovensku rešpektovaná odborníčka na ľudovú architektúru, ktorej sa vedecky venuje celý život.

váci – šetrný národ – nemiňali peniaze na dovolenky pri mori, ale začali stavať domy. Ako vtipne hovorievali, dovolenkovali na malte, povzbudení Akciou Z, ktorá mala za cieľ skrášliť naše dediny. Takto ciele mizli chátrajúce domy a v ich susedstve vyrastali veľké „štvorce“, aj dvojposchodové vily, ktoré bývalú harmóniu dedinského domoradia vôbec nerešpektovali. Každý staval, ako chcel. Navyše, zabraňovalo sa ľuďom kúpiť drevené trámy na strechy (dreva nebolo, hoci sa mlelo na papier a vyvážalo tam, kde mali dreva nadostač), nuž sa strechy museli stať plochými. Dodnes predstavujú problémy, veď sme hornatá krajina, dažde a snehy sa po sedlových strechách našich dedov oveľa ľahšie zošmykli.

Dnes si už iba vo fotografiách Karola Plicku či Martina Martinčeka môžeme pripomenúť tú bohatú štruktúrovanú krajinu s medzami, ktoré nahradili fádne lány repky olejnej, hučiace kombajny pogniavili jarabice a prepelice priam na hniezdach.

Videla som, ako sa pôvodná dedina stráca, buduje sa socialistická dedina, aby sa vyrovnala mestu. Spomeňme si na filmy Kone na betóne alebo Všetci dobrí rodáci. Vždy mi bolo smutno, že okolité krajiny si svoje dedičstvo chránia, zveľaďujú. Pod Alpami si zachovali voľné hospodárstvo, šikmé strechy, domy, do ktorých radi prídu aj rekreanti, aby zažili čaro dedinského života s každodennými povinnosťami, s vôňou kravičiek a čerstvo nadojeného mlieka. Aj novú výstavbu prísnymi predpismi udržali v pôvodnom architektonickom duchu. Nemci si tiež ochraňujú svoje hrázdené domy. A pritom – našim dedom skrslo toľko rôznych nápadov, ktoré bolo možné zveľadiť! Boli by stačili len rozumné rozhodnutia.

• Dnes je však mnoho aj tých, ktorí sa svoje obydlia či penzióny usilujú stavať s využitím tradičných prvkov a motívov. Azda aj pre nich je určená táto kniha. Čo by ste poradili tým, ktorí sa chcú pri svojich stavebných počinoch inšpirovať tradičnou architektúrou?

Veľmi by som bola rada, ak by sa stavebníci nových domov dali na takúto cestu. Lebo domy z dreva sú zdravšie ako betónové a môžu byť aj krásne. Dedičstvo našich predkov by mohlo priniesť mnohé inšpirácie. Asi by sa toho mali ujať aj architekti a vytvoriť také našské domoradia, nie solitéry. Jurkovičov odkaz by mohol byť inšpiratívny. Lebo dnešný funkcionalizmus iste neuspokojí všetkých.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

3/2022
bezplatné



Zdroje obrázkov: Pixabay, Fotokolaže: EČ

MLADOSŤ V SIEŤACH „SVOJEJ“ DOBY

JÚLIUS LOMENČÍK

Svedomie

Július Lomenčík

Bolesť, nešťastie, smútok...
mediálny svet
predvádza na konzumnom
móle,
v tieni ktorého
slepota „hviezdna“
nevidí do ľudského utrpenia.

Tŕň zabodnutý do dlaní otcov
nepichá do krvi márnotravných
synov.

V priestore ospevovanej krásy
rámov bez obrazov
len (pre)žehnať svoj kríž
a pokľaknúť k studničke
s nádejou
svedomie nestratiť.

V našich dolinách, údoliach..., rovinách, poliach i lúkach... si roztopašne povieva sloboda, slobodienska..., ktorá najmä v priestore slova každodenného v realite i virtuálnych „sieťach“ na svojom stále viac doráňanom chrbte si hojdá aj mladosť – tú „držiteľku rána“. Mladosť fyzická sa v „nezávislých“, vraj sociálnych, sieťach zamotáva a akoby prestala veriť v budúcnosť. Utápa sa sledovaním všetkého, a zároveň ničoho. Zmysel hľadá v rôznych hrách a virtuálnych komunikáciách. ... nástroční sledujú a získavajú niečo síce v reálnom, napríklad školskom svete, ktorého výsledky sa im napokon chameleónsky menia gýčovo natretými farbami slov najmä v mediálnom priestore. A citliví... nástroční strácajú kompas, pretože sa dostávajú stále viac do „mediálneho bermudského trojuholníka“. Pritom netušia, že vo všemocných mediálnych sieťach im virtuálne rafinovane nasadzujú „slobodné“ chomúty a bičujúcou slovnou ekvilibristikou im niekto od ich vedomia vnucuje život ako super, kúú!, v pohode..., bez starostí... naplnený bezmyšlienkovitou voľnosťou a konzumnou bezduchosťou bezbrehého liberalizmu. Dennodenne sprchovaní slovným balastom

sú takí zaplavení, že nedovedia na dno a držiac sa nad hladinou pri hľadaní samých seba hľadajú únik na sociálnych sieťach.

Pritom si ani neuvedomujú, že sa stávajú už len rekvizitou rozkrútenej mašinérie reklamného šťastia hnuhu. Na sociálnych sieťach sú bičovaní láskavými slovami aj tými, ktorí vo svojej dobrosrdečnej prajnosti všetkého napokon ich dušu vohnali do slepej uličky, v ktorej sú obesencami na slučke konzumnej siete šou programov, počítačov, mobilov, tabletov... V podstate navonok je zdanlivo všetko v poriadku, veď médiá, ktoré úplne stratili výchovnú funkciu, verklejújú svoje témy. Len tichý blikotajúci kardiograf na „kisničkovej“ obrazovke naznačuje infarkt citu.

Orol tatranský aj v duchu odkazu štúrovcov však mladosti, mladej duši, mladým ľuďom ponúka tú večnú sládkovičovskú túžbu po kráse vo všetkých jej ľudských podobách. Číže aby otvorili svoje srdcia a svoju, každý svojskou, piesňou „zakukali jarnú, čerstvú nôtu“ a slobodným hlasom vyvolali „zas celý svet ospalý k životu, lebo jeden prosto, druhý zboka, tretí v stranu inú chcjú zničiť našu drahú slovenskú rodinu“ (citáť je z básne Janka Kráľa Jarná pieseň).





UMENIE JE DIALÓG

Rozhovor s Annou Semkovou (2004)

DANIELA LYSÁ

Slovesné umenie

Daniela Lysá: Som šťastná, že môžem robiť rozhovor s takou mladou a talentovanou bytosťou ako si ty. Tvoje meno je už v literárnom svete známe. Lieta si medzi literárnymi súťažami a zbiera diplomy. Na ktoré doterajšie ocenenie si najviac pyšná?

A. Semková: Pyšná som na všetky, ktoré ma nejakým spôsobom posunuli a pomohli mi, či na tie, ktorých som sa bála a stáli ma nejakú tú dávku odvahy. Špeciálne miesto má u mňa moje prvé ocenenie – čestné uznanie z Literárneho Kežmarku 2016. Tiež mi nedá nespomenúť Cenu Divadla Pôtoň z Medziriadkov 2020, čo je ocenenie, z ktorého získania som bola v šoku a svojím spôsobom som z neho v šoku dodnes.

D. Lysá: V koľkých rokoch si začala písať a neprestala?

A. Semková: Úprimne si sama nie som istá – len čo som sa ako malá naučila čítať, prirodzene som začala čítať knihy, rôzne príbehy. A s tým ruka v ruke prišlo moje vlastné skúšanie. Ako si pre mňa tvorenie svojich vecí a čítanie cudzej tvorby nebolo až tak navzájom vzdialené. Idú ruka v ruku. Kým budem chcieť počúvať ostatných, automaticky budem chcieť aj ja hovoriť to, čo potrebujem. Umenie je dialóg.

D. Lysá: Prezradila si o sebe, že ťa fascinuje psychológia. Je často zakomponovaná aj v tvojej poézii či próze?

A. Semková: Pravdepodobne áno, no určite nie cielene. Skôr si myslím, že sa prejavuje v tom, ako samotné postavy, deje a všetko vo svojej tvorbe vnímam a zobrazujem – čo je pre

mňa pri nej dôležité, čo menej, po ktorých cestách sa vyberám radšej a po ktorých takmer nikdy.

D. Lysá: Si šéfredaktorkou školského časopisu GrössLink, vďaka ktorému získavaš redaktorské skúsenosti. Láka ťa táto oblasť aj do budúcnosti?

A. Semková: Úprimne vôbec nie, nemyslím si, že by to bola oblasť pre mňa... Sú veci, ktoré sú mi jednoducho bližšie.

D. Lysá: Je literatúra tvoja najväčšia vášeň alebo skôr umenie ako také? Aké má literatúra a hlavne tvorba miesto v tvojom živote? Je to len tvoja psychohygienu alebo priestor na sebavýjadrenie prezentované ostatným?

A. Semková: Pri umení som presvedčená o tom, že ľudia by tu nemali byť pre umenie, ale umenie by tu malo byť v prvom rade pre ľudí. A tak sa viac-menej staviam aj k svojej tvorbe. V prvom rade je tu pre mňa samotnú vtedy, keď ho potrebujem. Či už ho chcem využiť ako priestor na komunikáciu s ostatnými alebo na psychohygienu, je tu pre mňa. A v druhom rade sa pri tvorbe tiež snažím, aby tu mohlo byť moje umenie pre niekoho iného. To boli moje ciele pri umení v podstate už odjakživa, odkedy som tvoril vôbec začala.

D. Lysá: Vo voľnom čase sa venuješ aj fotografovaniu. Predstavuje aj fotografia pre teba príbeh?

A. Semková: Pokiaľ sa človek snaží a rozmýšľa nad všetkým v istom rozhraní, príbehom je v podstate všetko. Na druhej strane,

ak by som tak každú fotografiu vnímala pred aj po jej vytvorení, nemyslím si, že by mi to pri tvorbe veľmi pomohlo. Literatúra aj fotografia sú rôzne formy jazyka, ktorými sa príbehy dajú povedať, ale neoplatí sa pri tom priveľmi strátiť, aby sa vo vlastnej tvorbe človek nezamotal.

D. Lysá: Aké knihy sú pre teba balzomom na dušu? Čo v tebe rozvibruje čitateľské vlny nadšenia?

A. Semková: Závisí od obdobia, rozpoloženia, všeličoho. V poslednom čase sa mi ťažko hľadajú nové knižky, ktoré by ma zaujali a vytiahli z dosť ťažkého roku, ktorý sme asi všetci mali. Veľmi dôležité pre mňa už dávnejšie boli knižky G. G. Márqueza, Alice Osemanovej, Vandy Rozenbergovej a Terryho Pratchetta. Za tie by som dala ruku do ohňa vždy. Vo všeobecnosti je pre mňa v poslednom čase v umení najdôležitejšia úprimnosť, najmä taká, ktorá je občas až škaredá na pohľad. Tiež ma vždy neuveriteľne poteší umenie, ktoré sa nebojí pýtať na hranice a používať netradičné formy rozprávania. Také veci sú fantastické a myslím si, že všetci by sme si z nich vedeli zobráť viac, ak by sme im boli trochu viacej otvorení.

D. Lysá: Aké sú tvoje budúce tvorivé plány? Aký odbor plánuješ po gymnáziu študovať?

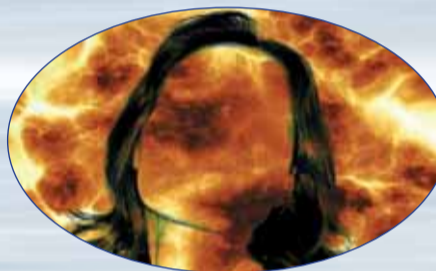
A. Semková: Po gymnáziu plánujem ísť študovať psychológiu a budúce tvorivé plány nemám. Keď to príde, tak to príde – do ničoho sa siliť nechcem, zatiaľ som spokojná s tým, čo a ako tvorím teraz.

Talentedá sedemnásťročná Bratislavčanka navštevujúca Gymnázium na Grösslingovej ulici. Venuje sa psychológii, literatúre, fotografovaniu, kresleniu, baví ju práca s deťmi a umenie v najzvláštnejších a najrôznejších formách. Jej meno je známe z literárnych súťaží v poézii i v próze.

UKÁŽKA Z TVORBY

popálila si sa pri zapaľovaní táboráku
oheň sa šírila
po celom povrchu tela
deti si na tebe chceli opievať
špekáčiky slaninu a chlieb

nedovolila si im to



utiekla si do borovicového lesa
doteraz v ňom hľadáš vodu
ktorou by si sa uhasila

žiadne dieťa ťa už
na táborové obrázky
nekreslí

Výtvarné umenie



Umelcov obraz *Krajina s kvetmi* (1930) možno plným právom označiť za jedno z najpôsobivejších, erbových diel slovenskej moderny, ktorá obrátila list za dlhodobou érou výtvarného romantizmu. Zoltán (Zolo) Palugyay bol jej spoluzakladateľom.

ZOLTÁN PALUGYAY

Na tento svet prišiel 9. novembra 1898 v Paludze do rodiny chudobného zemana z rodu Palugyay de Nagy - et Kispalugya. Bezprostredne po maturite na gymnáziu v Liptovskom Mikuláši (1916) bol ako osemnásťročný mládenec odvezený na taliansky front 1. svetovej vojny. Maliarsku kariéru tak štartoval ako vojak rakúsko-uhorskej armády. Študoval na výtvarných akadémiách v Budapešti (1919 – 1920), Krakove (1920 – 1921), v rokoch 1921 – 1926 v Nemecku (Berlín, Hamburg, Mníchov). Domov sa vrátil v lete 1926 a býval v rodinnej kúrii v Bodiciach (dnes z nej zostala už iba časť).



Zatva na Liptove (olej, 1933; v súkromnej zbierke)



Dedina (rok neznámy, gvaš; v súkromnej zbierke)

Odmalička ho fascinovali každodenné zázraky – trblietanie ranej rosy na steblo trávy, odraz slnka v potoku, večerné zore nad obzorom... Ale tiež ľudia – zmorení drinou na poliach, biedni, no bohatí duchom, pokorne kráčajúci životom. Talentovanému chlapcovi sa súkromne venoval rodinný známy, ktorý v ňom prehľboval vnímavý vzťah k prírode. Kľúčovým spôsobom vplývalo na formovanie Palugyayovho umeleckého vývinu dielo Ladislava Medňanského. Konkrétne máme na mysli zrušenie protikladu medzi nadčasovosťou a modernosťou, ako i výraz nostalgie za svetom, ktorý sa stával nenávratnou minulosťou. Vlastný umelecký horizont tvorca kardinálne rozširuje počas študijného pobytu v Krakove. Hlbšie ho oslovil postsecesný symbolizmus a programovejšie sa začal interesovať o akvarel. Prvý raz vystavoval so spolkom Sztuka v Krakove (1920).

Zásadný význam pre dozretie Palugyayovho umeleckého smerovania malo účinkovanie v Mníchove, presnejšie v súkromnej škole chýrneho avantgardného pedagóga a výtvarníka Hansa Hofmanna. Treba uviesť, že v Bavorsku bola vtedy stále živá tradícia nemeckého expresionizmu a skupiny Modrý jazdec, respektíve ich korene v Parížskej škole a diele Edvarda Muncha. K pobytu v Mníchove sa viaže priateľstvo s maliarom, grafikom a ilustrátorom Alexandrom Kubínym (takisto rodákom z Liptova), ktorý svojimi konexiami a vplyvom uľahčil existenčné zabezpečenie mladého výtvarníka.

Hneď po návrate domov sa Palugyay zapojil do činnosti Spolku slovenských umelcov. Rezultátom úzkej kooperácie s Jankom Alexym a Milošom Alexandrom Bazovským bol hlavne impulz na kolektívne prediskutovanie aktuálnych problémov slovenského maliarstva. Prispievať k ich riešeniu chceli vlastnou tvorbou, námetovo čerpajúc z najtypickejších oblastí stredného Slovenska. Spoločne umelci absolvovali cesty po Turci, Orave, Horehróni a Liptove. Konkrétne produkty prezentovali v rámci série expozícií, ktoré invenčne využívali aj na propagačné prednášky a besedy o aktuálnom stave výtvarného diania.

Neopakovateľný rajský obraz búrlivo klíčiacej rozkvitnutej prírody, po zimnom spánku sa prebúdzajúcej k životu, podobenstvo o večnom kolobehu sveta, ktorý je tu vari navždy, ale je to špe-

ficická krása a má svoj hlboký význam a zmysel. Sila sústredenia, harmónia všetkých zložiek obrazu, jednota výrazu a myšlienky... Aj týmito slovami možno charakterizovať umelcovu v úvode už spomenuté majstrovské dielo Krajina s kvetmi. Zároveň platí, že často nezáleží na téme, ale skôr na vnútornej sile, ktorou sa jej tvorca zmocní. Palugyay chcel hlbšie pochopiť fundament človeka, vcítiť sa do jeho myslenia, konania, porozumieť postojom a konaniu ľudí v dramatických životných situáciách. Dôkazom výtvarníkovho psychologického hľadania sú napríklad obrazy *Muž v červenom*, *Modrý vták*, *Rybár na pobreží*... Tieto opusy patria rozhodne medzi najvýraznejšie artefakty celého umelcovho diela. Belasý vták sa stal jeho symbolom šťastia, ale i večného hľadania zmyslu tvorby a života.

Vedno s Bazovským podnikol Palugyay v roku 1930 pamätnú študijnú cestu do Francúzska, Švajčiarska a Nemecka. Zaujímal sa o rozbeh maliarskej kolónie, ktorú v Piešťanoch založil činorodý Janko Alexy. Ako vášnivý milovník hôr sa po návrate z Piešťan vybral v septembri 1935 na túru do Nízkyh Tatier s cieľom výtvarne zachytiť krásu okolitých končiarov a dolín. Prenocoval na Štefánikovej chate pod Ďumbierom a ráno 18. septembra mal v úmysle ísť ďalej. Odvtedy bol nezvestný.

Umelcove pozostatky objavil až v júli 1936 – zhruba tristopäťdesiat metrov od Ďumbierskej chaty, pod skalnatým zrúcom – pastier oviec J. Kozák. V tvorcovom batohu sa našlo niekoľko kresieb. Prečkali v zložitých terénnych a poveternostných podmienkach viac ako trištvrte roka a ostali relatívne zachované. Skvelého maliara a človeka dobrého srdca pochovali po desiatich mesiacoch, 17. júla 1936, v rodinnej Palugyayovskej hrobke v Bodiciach.

Odišiel mladý a čo bytostne miloval – stalo sa mu osudným. Výnimočne kreatívni ľudia, ktorí nás opúšťajú predčasne a tragicky, sa často stávajú legendami. Bezpochyby to platí aj v prípade Zoltána Palugyaya.

PETER CABADAJ



Krajina s kvetmi (olej, 1930; v zbierkach Slovenskej národnej galérie)

UTOPISTI. VIZIONÁRI SVETA BUDÚCNOSTI. DEJINY UTÓPIÍ A UTOPIZMU

(úryvok)
LUKÁŠ PERNÝ

Na začiatku 16. storočia napísal Thomas More dielo, ktorého názvom definoval fenomén sprevádzajúci ľudstvo odpradáva – túžbu po ideálnom, dokonalom šťastnom stave ľudského bytia v dokonalnej krajine. Nazval ho UTÓPIA! Thomas More týmto dielom označil fenomén, ktorý je najrozšírenejším prvkom v duchovnom svete človeka – cestu ľudstva do krajiny hojnosti. Miesto šťastia, po ktorom všetci túžime, ale možno ho nikdy nedosiahneme. Utópia je stále prítomná v našom vedomí! Nachádzame ju v nových formách dennodenne na obrazovkách televízií, vo filmoch, seriáloch, počítačových hrách, ale aj nových románoch. Grafickí dizajnéri nám ukazujú vo filmoch, ako by mohla vyzerat' spoločnosť ďalekej budúcnosti. Utopisti sa pýtali, kam až siahajú možnosti človeka v jeho zdokonalení? Kde sú hranice dokonalého sveta? Môže človek dosiahnuť dokonalý stav bytia na planéte Zem či dokonca dobyt' vesmír?

Celé dejiny ľudstva sú popretkávané osudmi ľudí, ktorí sa usilovali o dosiahnutie dokonalnej spoločnosti, či už vo vede a technike, alebo v otázke sociálno-ekonomického usporiadania spoločnosti. Už od čias Platóna (i dávno pred ním) sa filozofi pokúšali definovať ideálne spoločnosti s maximálnym využitím morálneho i technického potenciálu človeku. Krajina radosti – Morova *Utópia*; krajina zdravého života – Campanellov *Slnčný štát* či Baconova sci-fi utópia *Nová Atlantída*, Owenova *Nová harmónia* alebo Malariikov *Celozemský univerzálny štát*... Tieto projekty ideálnych spoločností sú ukázkou neohraničenej ľudskej fantázie. Utópia je chápaná rôzne: ako proces, potenciál, túžba, cesta ako cieľ, ale aj konečný stav harmónie a dokonalosti jednoty. Podvedome veríme v existenciu ideálneho stavu, zlatého veku... Ale existoval vôbec? Bude niekedy existovať? Je zmyslom našej existencie približovanie sa k ideálu? Fantáziu otvárajúce hľadanie šťastného mesta, ostrova, lepšej spoločnosti bez ohľadu na šance jej naplnenia, prekročenie hraníc a názorov existujúcich pomerov... Kto je utopista? Na túto otázku odpovedá Jerzy Szacki, poľský odborník na utópie: „Môže to byť človek, ktorý je schopný predvídať viac než ostatní... utópia je snívaním, ktoré sa stáva systémom, je to ideál rozpracovaný na doktrínu. ... sú to sociálne ideály, ktoré zvestovali budúce masové hnutia a mohli byť nimi uskutočnené...“ Uruguajský autor Fernando Ainsa pripomína, že „môžeme hovoriť o dvojakom aspekte utópie: o kritike nastávajúceho a predstavenia toho, čo môže byť... zvedavosti týkajúcej sa budúcnosti a potreby nádeje... preto sa zvažuje, či utópia nepatrí k najstarším literárnym žánrom...“ Plány na reformu a fantázie o ideálnych svetoch vychádzajú väčšinou z racionálnej kritiky súčasnej spoločnosti. Utópia ako prirodzená túžba po dokonalosti je fundamentálnym základom ľudskej existencie. Utópia je obnovou ľudského snívania smerujúceho k lepšej organizácii spoločnosti a aj preto je neoddeliteľnou súčasťou dejín filozofie a vďaka interdisciplinárnej výskumnou témou pre kulturológiu, politológiu, antropológiu, históriu a sociológiu. Ambíciou knihy je poukázať aj na to, že mnohé myšlienky, ktoré utopisti v 16. až 19. storočí predpovedali a zdali sa neuskutočniteľné, nereálne, naivné či zdrojom posmechu, sa napokon podarilo zhmotniť do reality. Milan Šimečka skonštatoval:

„Ak sa toto slovo (utópia) používa pre projekt sociálneho zriadenia, potom sa ním označuje plán na usporiadanie ľudských vzťahov, ktorý sa nedá uskutočniť len v danej epoche, alebo vôbec? ... (človek sa) často presvedčil, že to, čo sa nazývalo nezmyselnou utópiou, stalo sa skutočnosťou ešte za života jednej generácie.“ V podobnom duchu píše aj španielsko-mexický filozof Sánchéz Vásquez: „Utopické teda mieri k možnému, dnes neuskutočniteľnému a snád' zajtra realizovateľnému, avšak pod podmienkou, že kategória možného bude mať určité zakorenenie v skutočnosti.“

... Sociálny odkaz utopistov sa stal súčasťou ideovej základne sociálnych, robotníckych, socialistických, ale aj národných hnutí; odborov a revolučných organizácií. V dobe, keď boli tieto myšlienky publikované, mohli sa zdať nereálne (zrušenie otroctva a detskej práce), to isté však platí pre dnešok – ak dnes niečo označíme za nemožné (napr. celoplanetárnu environmentálnu zodpovednosť, plánovanie výroby, obmedzenie spotreby, zabezpečenie sociálnych práv pre každého občana spoločnosti), už zajtra sa to môže stať nutné pre prežitie ľudstva. Svet, v ktorom žijeme, nadsopotreba a nastavené civilizáčne tempo sú dokázateľne vedecky neudržateľné nielen z ekologického, demografického, ekonomického hľadiska, ale aj morálneho. Vývoj ponúka nasledujúce scenáre: hypermoderná doba a ekonomicky neoliberalizmus budú prekonané, zaniknú na základe dialektických vnútorných rozporov a nastolený bude nový, vyšší model spoločnosti. Druhá možnosť je zánik civilizácie na základe vyčerpania zdrojov, znečistenia prostredia a hrozby nukleárnej vojny. Tretou možnosťou je evolúcia, teda sociálna transformácia a reformy (tejto vízií verila väčšina utopistov). Je otázkou, či ľudstvo dokáže zabrániť pri rýchlosti civilizáčnych zmien vlastnej skaze. Odpoveď na túto otázku vlastne podmieňuje opodstatnenosť tejto knihy. Utópie sa môžu stať odpoveďou pre krutosť budúcej reality. Utópia alebo zánik. ... Utópie sú témou bez hraníc, a rozsah tejto knihy nedovoľuje detailne zmapovať všetky významné utópie a utopistov. Napriek tomu verím, že táto kniha bude obohatením pre bežného čitateľa, aj odbornú verejnosť. Čitateľ v nej získá základný prehľad o dejinách utopizmu, autoroch a ich tvorbe, filozofických koncepciách, hnutiach a komunitách.



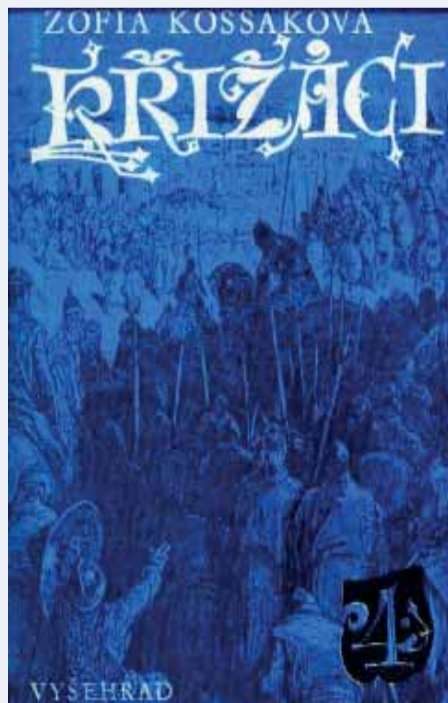
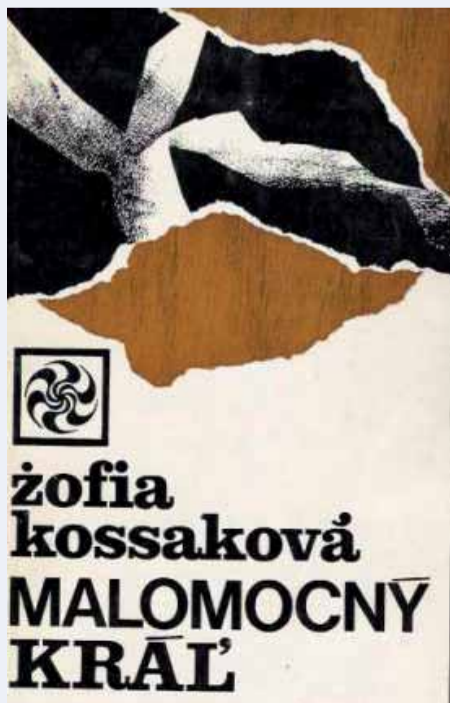
KNIŽNÝ TIP nielen pre mladých

Spisovateľov zväčša poznáme prostredníctvom ich kníh, prípadne z besied a podujatí. Málokedy ich však spoznáваме aj prostredníctvom kníh, ktoré radi čítajú. Aj preto sme sa na obľúbené čítanie tentoraz opýtali spisovateľky a novinárky Zuzany Kuglerovej (1955).



Mám veľmi blízko k historickej fantasy a k histórii vôbec, takže mám autorov, ku ktorým sa stále vraciam, čiže aj z klasiky. Okrem toho mám rada aj nových autorov. Ale čitateľom odporúčam z klasiky a z histórie. Mne do života dali veľa poľskí autori. Mojou láskou je poľská autorka Žofia Kossakova 1889 – 1968). Napísala knihu, o ktorej si všetci myslia, že ju napísal Sienkiewicz. Sú to *Križiáci*, ale iní *Križiáci*, ako má Sienkiewicz. Má aj ďalšie veľmi krásne tituly, napríklad *Malomocný kráľ*, prípadne *V tieni polmesiaca*. Toto je jedna moja zamilovaná autorka už aj tým, že zvláštnym spôsobom spracúva napríklad biblické témy o otcovi Abrahámovi v rámci väčšieho

románového cyklu *Zmluva* (dostupné v češtine pod názvom *Úmluva*). A málokomu sa podarí biblický príbeh dostať do takej romámovej podoby, ako to robí ona.



ZMENY V ZLOŽENÍ BIBLIE Z POHLÁDU LITERÁRNEJ HISTÓRIE

PAVOL IČO

Snaha zachovať pôvodné Kristovo učenie vystúpila do popredia najmä po Ježišom ukrižovaní.

Apoštol Lukáš vyjadruje svoju motiváciu k spisaniu evanjelia takto: „Hoci sa už viacerí pokúšali vyrozprávať rad-radom udalosti, ktoré sa u nás stali, ako nám to podali tí, čo boli od začiatku očitými svedkami a služobníkmi slova, predsa som aj ja uznal za dobré dôkladne a sústavne prebádať všetko od začiatku a napísať ti, vznešený Teofil, aby si poznal spoľahlivosť náuky, do ktorej ťa zasvätili.“ (Lk 1, 1-4).

Na základe uvedeného teda môžeme skonštatovať, že motivácia apoštolov bola čistá a úprimná. Na druhej strane sa však v priebehu času menilo zloženie *Nového zákona*, ktorého prvá ucelená podoba uzrela svetlo sveta až koncom 2. storočia. Súčasťou zbierky svätých kníh vtedy neboli *Petrove listy* ani *3. list apoštola Jána* a ani *Epištola Židom*, ale vtedajší *Nový zákon* obsahoval knihu *Zjavenie Petra*, ktorá neskôr úplne vypadla.

V gréckej cirkvi zasa istý čas (v období po roku 200, pri niektorých prepisoch *Nového zákona* dokonca až po 15. storočie) vôbec neuznávali *Zjavenie Jána*, pretože koncil v Carihrade (dnešný Istanbul), konaný v rokoch 691 – 692, povolil zoznam novozákonných kníh vo verzii so *Zjavením* i bez neho.

Západná cirkev zaraďovala do *Nového zákona* napríklad aj *Epištolu Barnabáša* či *Skutky Pavlove* a zároveň odmietala *Epištolu Židom*.

Pre sýrsku cirkev bolo v období 2. – 3. storočia podstatné iba dielo nazývané *Diatessaron*, známe aj pod názvom *Harmónia evanjelií*, ktoré vytvoril teológ Tacian. Štyri novozákonné evanjeliá sa tu začali používať až začiatkom piateho storočia.

Sýrčania neskôr odmietli uznať *Zjavenie Jána* (v prípade východosýrskej cirkvi až do 15. storočia, v západosýrskej cirkvi *Zjavenie* prijali už začiatkom 6. storočia) a, naopak, až do 4. storočia propagovali tzv. *3. list Korintským*, ktorého autorstvo spočiatku prisudzovali Pavlovi, no neskôr sa prišlo na to, že ide o podvrh od neznámeho maloázijského presbytera z 2. storočia.

Viacero kníh, ktoré boli predtým súčasťou biblického kánonu, ako napríklad *Skutky Petrove*, *Zjavenie Petra* alebo *Hermasov Pastier*, neskôr vylúčili a prešli do tzv. *apokryfov*, teda spisov, ktoré nesmú byť zaradené do *Bible* alebo je ich zaradenie sporné.

Súčasná zloženie *Bible* sa teda, de facto, vo všeobecnosti ustálilo až okolo 15. storočia.

JÁN KUČERA

(18. 1. 1822 – 1. 11. 1849)

Hoci žil len 27 rokov, patril medzi neprehliadnuteľné postavy štúrovského hnutia. Okrem iného mal ako blízky spolupracovník Ľudovíta Štúra zásluhu aj na vydávaní Slovenských národných novín. V januári 2022 uplynulo dvesto rokov od narodenia národného a kultúrneho činníka, literáta, novinára, knihovníka, učiteľa, právnika a kapitána dobrovoľníckeho zboru Jána (Janka) Kučera.

Pochádzal z roľníckej rodiny žijúcej v turčianskej obci Sklabiňa. Študoval na evanjelických gymnáziách v Bratislave, Levoči a Kežmarku. Ako študent napísal veršovanú *Povešť o pôvode Sklabinského hradu* (Tatránka, 1843), literárnymi textami (najmä básňami) prispieval do rukopisného časopisu *Prostonárodný zábavník*.



Vedno s ďalšími trinástimi študentmi odišiel v marci 1844 – na protest proti zosadeniu profesora Ľudovíta Štúra z funkcie námestníka Juraja Palkoviča na Katedre reči a literatúry československej evanjelického lýcea – z Bratislavy do Levoče. Pôvodne malo ísť 23 študentov, piati ale zmenili svoje rozhodnutie, ďalší piati sa rozišli po „chlebovej postati“, a tak v tuhých mrazoch a chumeliaciach do Levoče nako-

MLADÍ VO VEČNOSTI

niec v dňoch 15. – 17. marca 1844 putovali trinásti – viedol ich Ján Kučera. Na margo tejto udalosti Pavol Dobšinský uviedol: „... mládež opustila radšej najlepšie evanjelické učilište v krajine, najväčšie školské výhody, paedagogie, štípendiá a iné benefície, akoby bola strpela odstránenie nevinného Štúra z námestníctva profesorátu na ujmu svojho národného vzdelávania sa. Oni dosvedčili, že povedomie slovenské mocne je už ujaté v srdciach, jako šľachetný mládnik v zdravom príku jablone...“

Udalosti súvisiace s odchodom a cestou bratislavských študentov do Levoče autenticky zobrazil v dráme *Odchod z Brešlavi* priamy účastník Mikuláš Dohnány. Drámu inscenovali a odohrali divadelní ochotníci v Levoči roku 1846. Žiaľ, zachoval sa z nej len rukopisný fragment, ktorý ako faksimile vyšiel zásluhou Matice slovenskej až v roku 1994.

Mimoriadne agilný Kučera bol v Levoči členom výboru Ústavu reči a literatúry československej, respektíve Slovenského ústavu, v rámci ktorého mal prednášať dejiny. Napokon z poverenia Jána Francisciho už o niekoľko mesiacov odišiel na evanjelické lýceum do Kežmarku, kde sa ako energický správca významne angažoval v tamojšej Jednote mládeže slovenskej a v spolku miernosti.

Po návrate do Bratislavy a zdarnom ukončení štúdia, ktoré mu umožnila i finančná podpora Tatrína, pomáhal Štúrovi v redakcii Slovenských národných novín. Neskôr, už ako notár súdnej tabule v Ružomberku, sa Kučera aktívne zapojil do revolučného diania. Ľudovít Štúr ho v marci 1848 poveril organizovaním masových akcií na podporu splnenia národných požiadaviek (Horehronie, Liptov). Uvedieme, že v tomto búrlivom období spolu s inými inicioval prípravu a vyhlásenie Liptovských žiadostí (28. 3.), respektíve vrcholného národno-politického dokumentu – *Žiadosti slovenského národa* (10. 5.). V horúcom lete 1848 bol Kučera vymenovaný za veliteľa národnej gardy v rodnom Turci. Organizoval schôdzky o ďalšom postupe národného hnutia, neúnavne zabezpečoval odchod nasledovaných národných činníkov do zahraničia... Počas septembrovej dobrovoľníckej výpravy mal z poverenia Slovenskej národnej rady prevziať organizovanie ozbrojeného vystúpenia na severozápadnom Slovensku. Bezprostredne po porážke septembrovej výpravy bol nútený



z obáv o holý život skrývať sa pred zatknutím a najvyšším trestom.

Keď prišiel v januári 1849 do Turca slovenský dobrovoľnícky zbor, Kučera zvolili za člena župného zastupiteľstva. Vzápätí v nasledujúcich dňoch a týždňoch s plným nasadením agitoval v turčianskych dedinách za budovanie domobrany. Ako dôstojník (kapitán, veliteľ 6. stotiny slovenského dobrovoľníckeho zboru) sa v apríli 1849 vzbúril proti veliteľským praktikám Bedřicha Bloudka. Hneď po rozpustení zimnej výpravy pomáhal vo Viedni organizačne zabezpečovať letné ťaženie. Kučerova jednotka plnila v jeho rámci policajné úlohy proti účastníkovi maďarskej revolúcie v oblasti stredoslovenských banských miest a v Gemeri.

V polovici októbra 1849 náhle ochorel. Liečenie absolvoval vo Zvolene, ale boj s prehlbujucou sa chorobou mal krátke trvanie. Zomrel mladý vo veku 27 rokov. Odvážneho a statočného štúrovca Jána Kučera pochovali s vojenskými poctami dôstojníka dobrovoľníckeho zboru.

PETER CABADAJ

DOBROTOU DO SVETA ROZPRÁVOK

Monika Beňák: *Rozprávky pre Agátku*. Signis 2021

Ilustrácie: Ivana Vargončíková

EVA ČULENOVÁ

Draky, dobré víly, nebeské princezné, strom plný zázrakov a šťastia. Ku všetkým je potrebné správať sa milo, slušne a s rešpektom a oni nám splnia naše najtajnejšie prania.

Takto by sa dal veľmi stručne opísať charakter novej knižičky rozprávok pre detičky *Rozprávky pre Agátku* od senickej autorky Moniky Beňák, ktorá vyšla vo vydavateľstve Signis v júli 2021. Útla brožovaná publikácia, autorkin debut, obsahuje päť krátkych, no veľmi milých rozprávok pre malé deti od 5 – 6 rokov. Čarodejné príbehy sú plné zázračných bytostí – vystupuje tu dobrý, no osamelý drak (Náš kamarát drak), víly (Jazero plné zázrakov), večernice (Princ a večernice), no človek tu kooperuje aj so zvieratkami a prírodnými objektmi (S Barborkou v lese, Strom plný zázrakov). Všetky príbehy sú charakteristické vzájomným porozumením, láskou a dobrotou. Všetky bytosti vrátane človeka sa k sebe vzájomne správajú s rešpektom a empatiou a sú za to odmenené mierom, pokojom a splnením svojich želaní.

Texty sú pomerne jednoduché, svojim čitateľom ponúkajú krátke príbehy konštruované jednou hlavnou líniou bez odbočiek, čo je efektívne pre čítanie pre menšie deti. Príbehy sa vyvíjajú pomerne dynamicky a vždy spejú k šťastným alebo zmierlivým koncom. Svojím charakterom sú naozaj vhodné pre malých čitateľov, ktorí sa ešte len učia pracovať s textami, čítať s porozumením, no prívlastňujú si aj základné modely správania v spoločnosti a vzorce tých správnych vzťahov medzi ľuďmi.

Napriek súčasnej temnej dobe, v ktorej politická moc núti ľudí k izolácii, k prerušovaniu základných medziľudských kontaktov, k udržiavaniu si odstupov od ostatných a k osamelosti, autorka si je vedomá toho, že človek je zoon politicon (človek spoločenský, podľa Aristotela) a možno podvedome nabáda k vytváraniu pozitívnych vzťahov medzi ľuďmi, k zoznamovaniu a súčinnosti. Uvedomuje si, že človek nie je schopný a zo svoje psycho-biologickej podstaty ani predurčený žiť izolovane od iných ľudí, od svojho okolia. Základom jeho života je styk s inými, kooperácia, odstránenie osamelosti. A podstatou tohto spoločenského aktívneho spolunažívania je rešpekt a úcta.

Tieto hodnoty rezonujú skutočne naprieč všetkými rozprávkami a tvoria ich základnú ideovú platformu. Či autorka vychádzala z frustrácie pocítovanej spoločnosťou posledný rok a pol, alebo je jej cit pre medziľudské vzťahy taký silný, nevedno. Neposúdi to ani samotný čitateľ. Dôležité je však to, že napriek „novým“ spoločenským hodnotám, ktoré sa nám politická moc snaží nanútiť, založeným na izolácii, strachu z iných ľudí, strachu celkovo, akceptovania osamelosti a disharmónie, kniha milých rozprávok Moniky Beňák preferuje pozitívne hodnoty bázované najmä na ľudskej prirodzenosti, harmónii, túžbe po mieri a pokoji. A to spôsobuje dobrú čítavosť, pocit pohody a príjemného čitateľského zážitku.

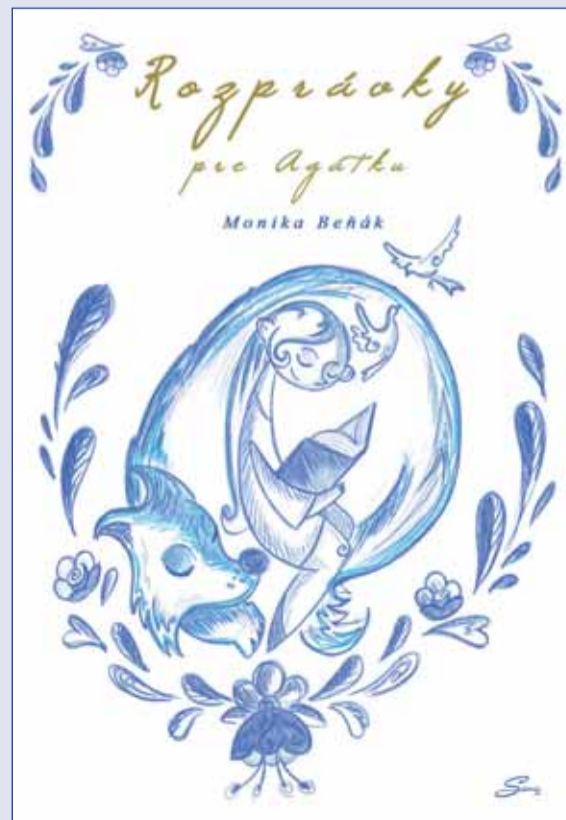
Prispievajú k tomu aj ilustrácie senickej výtvarníčky Ivany Vargončíkovej, ktorá s vydavateľstvom Signis spolupracuje. Ilustrátorka sa vzhľadom na jednoduchosť príbehov a malý rozsah knihy rozhodla pre jednoduché kresby ceruzkou, ktoré sa však vyznačujú výraznými emóciami. Táto ilustrátorka je celkovo známa tým, že dokáže v jednoduchej kresbe alebo malbe zachytiť najhlbšie (po)city i najzložitejšie a emočné rozpore zobrazených by-

tosť alebo situácií; vycítiť podstatu jednak literárne spracovanej okolnosti a jednak samotného čitateľského zážitku. Väčšinou spracúva témy pre dospelých, no v knihe rozprávok Moniky Beňák dokázala, že ani kresby pre deti jej nie sú cudzie. Publikácii dodala jemnosť, emočnosť a humánnosť, spolu s textami Beňák tak vytvorili dielko plné harmonickej symbiózy.

Čo sa týka samotnej výstavby textov, náročnejší čitateľ by im možno vyčítal ich jednoduchosť, jednostrannosť a priveľmi priamu líniu kompozície. Netreba však zabúdať, že ide o texty určené pre najmenších čitateľov. Navyše autorkiným pôvodným zámerom nebolo rozprávky verejne publikovať. Vznikli tak, že ich rozprávala svojej malej dcérke pri zaspávaní a neskôr sa rozhodla spracovať ich pre potreby svojej rodiny.

Keďže jej texty sú odrazom skutočnej prirodzenosti ľudského bytia, je veľmi pozitívne, že sa nakoniec rozhodla sprístupniť ich aj verejnosti, širšej čitateľskej obci. Čitateľa totiž nezaujíma len obsah samotných príbehov, ale za zmienku stojí aj lexika veľmi efektívne prispôbena ako textom a ich charakteru, ale aj detskému čitateľovi. Rozprávky sú dobre čitateľné aj preto, že lexika je veľmi bohatá. Autorka vzhľadom na detského čitateľa pomerne často a vhodne používa deminutíva, ktorými je text zásadne zjemnený a lepšie pôsobiaci na predstavivosť dieťaťa. Jednotlivé bytosti v príbehoch i samotné príbehy sú na ploche prozaickej rozprávkovej miniatúry stvárnené farbisto, v niektorých prípadoch i pomerne plasticky, hoci sú všetky texty postavené v podstate čierno-bielo na opozícii dobra a zla. Berúc však do úvahy zacielenie knihy, nemožno „čiernobielosť“ príbehov autorky vyčítať.

Ide o autorkin debut, a hoci je to veľmi útla brožúrka, nedajú sa textom Moniky Beňák uprieť umelecké kvality. Počkáme si na ďalšie jej diela a uvidíme, ako sa bude ako autorka vyvíjať. Nateraz sme radi, že svojou tvorbou obohatila detskú literatúru. Svojimi *Rozprávkami pre Agátku* istotne poteší a emočne naplní množstvo začínajúcich čitateľov, a keďže sú tieto príbehy vhodné aj do školského vyučovania, majú potenciál spestriť aj výučbu orientovanú na čítanie alebo literatúru.



Platy v Matici sú vraj kráľovské, v ústredí zožerú polovicu dotácie

Hoaxy o Matici slovenskej – II. časť

Zuzana DVONČOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Ako veľmi si na Slovensku vážime kultúru? Je možné odmerať hodnotu kultúry aj peniazmi? Nastavuje si štát zrkadlo tým, koľko zarábajú zamestnanci v kultúre, aké projekty financujú štátne fondy a či v porovnaní so zahraničnými inštitúciami nevyzerajú tie slovenské ako otrhaní zožráci? V druhej časti odhaľovania hoaxov o Matici slovenskej sa pozrieme na realitu finančného odmeňovania za prácu v kultúre.



Keď už niektorí novinári nevedia, čo by o Matici napísali, zahrajú verejnosti na závistlivú strunu. Vraj polovica štátnej dotácie ide na platy zamestnancov v martinskom ústredí. Hoax! Po slovensky: Nepravda! A keby predseda Matice slovenskej Marián Gešper nezverejnil svoj príjem ešte v roku 2018, dodnes by fantazirovali o desiatitisícovej mzde.

■ POD PRIEMEROM

Priemerná mzda v Matici slovenskej je hlboko pod priemerom v národnom hospodárstve. V roku 2020 sa pohybovala na úrovni 875 eur. Priemerná mzda v národnom hospodárstve v danom roku prekročila výšku 1 130 eur. Podobne to

bolo aj v roku 2021. Nejde len o pracovníkov v Martine, ale aj v Domoch MS a Oblastných pracoviskách MS v ďalších dvadsiatich ôsmich mestách Slovenska. Ak by ste si mysleli, že predseda Matice slovenskej má kráľovský plat, vyve-

SERIÁL

dieme vás z omylu. Nezarába ani ako starosta stredne veľkej obce. Tí sa môžu tešiť z minimálne trojtisícovej mzdy, no predseda najstaršej národnej ustanovizne s celoslovenskou a krajskou pôsobnosťou túto hranicu nedosahuje – má 2 740 eur brutto. Je to málo-veľa? Vrcholoví funkcionári už aj v štátnych inštitú-

ciách by sa nad takýmto platom len pousmiali.

Druhý najvyšší príjem mal predseda Dozorného výboru MS (DV MS) Štefan Martinkovič. Okrem platu mal k dispozícii sekretárku, čo predtým nebolo zvykom. Keď ho matičiari nezvolili v októbri 2021 na valnom zhromaždení za predsedu MS, dostal od ustanovizne osemtisícové odstupné. Nebol to však žiaden zlatý padák. Podľa zákona nemala Matica slovenská na výber a bola povinná mu takúto sumu vyplatiť, no je otázne, či po všetkých tých predvolebných sľuboch o vzdaní sa platu bolo morálne zobrať také vysoké odstupné. Nový predseda DV MS Martin Fejko si

svoj mesačný príjem znížil o dvadsať percent na úroveň 1 650 eur tak, ako to matičiari sľúbili. Vzdal sa aj sekretárky. Okrem neho už nikto nezarába vyše 1 500 eur. Maroš Smolec poberá za správcovstvo 1 400 eur (svoj plat tiež dávno zverejnil) a obaja podpredsedovia zároveň pracujú ako riaditelia matičných domov, teda prinášajú kultúru do svojich regiónov. Ktorý štátny tajomník na ministerstve kultúry by popri svojej funkcii organizoval kultúrne podujatia od A po Z?

■ KUMULÁCIA FUNKCIÍ

V Matici je to bežná prax, mnohí riaditelia ani nemajú podriadených, niečo ešte asistentov. Prvý podpredseda MS a riaditeľ Domu MS v Banskej Bystrici Marek Hanuska zarába 1 060 eur. Druhý podpredseda MS a riaditeľ Domu MS v Liptovskom Mikuláši Marek Nemeš má 1 230 eur a často ho vidieť aj ako divadelníka. Matiční tajomníci s rôznou agendou – Matica má až štrnásť zákonných úloh – poberajú 1 200 eur. Tiež sa zapájajú do organizácie kultúrnych podujatí, aj keď to nemajú v náplni práce. V Matici musia byť pracovníci multifunkční, veď každý rok sa ich počet znižuje, no agenda zostáva.

■ PÔJDU PRÍKLADOM?

Nemajú vedúci zamestnanci kultúrnych inštitúcií nárok na spravodlivú odmenu za každodennú prácu? Vraj vedúci pracovníci Matice by nemali mať platy vôbec. Pracovať by mali zdarma ako dobrovoľníci. Kto je autorom tejto myšlienky? Vietor vraj fúka od sklamanej úzkej skupinky neúspešných kandidátov, ktorí si predstavovali iné vedenie v Martine, ako si minulý rok zvolilo spomínané valné zhromaždenie matičiari. Že svojimi politickými aktivitami s osobnými motívmi robia medvediu službu najmä národnej ustanovizni, im asi neprekáža. Po nás potopa, ako sa hovorí.

A čo dodať na záver? Časy, keď sa v Matici slovenskej zarábalo nadštandardne, sú už dávno preč.

Digitálne meny sa konečne stávajú súčasťou digitalizácie ekonomiky

Kryptomeny sa zbavujú nelichotivých prívlastkov

Róbert HÓLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V súvislosti s narastajúcou infláciou, ktorá združuje všetko a znehodnocuje peniaze na účtoch aj v peňaženke, sa čoraz viac diskutuje o digitálnych menách. Spočiatku sme ich chápali ako špekulatívny a rizikový kapitál. Teraz sa čoraz viac hovorí, že sú alternatívou k hotovosti a k firemným dlhopisom, čím by sa znížila ich najväčšia slabina – a síce pohyb ceny čoraz v kratšom časovom období.

Obrovský záujem o najznámejšiu menu bitcoin súvisí najmä s terajšou menovou politikou centrálnych bánk, ktoré nás lacnými peniazmi zadlžujú, čo zvyšuje nedôveru k doterajším papierovým a mincovým peniazom. Ak sa však centrálnym bankám nepodarí zastaviť doterajší trend rastu inflácie, budú najmä bohatší účastníci trhu hľadať možnosti zhodnocovania svojho majetku nielen investíciami do nehnuteľností a akcií, ale čoraz viac do bitcoinu a iných kryptomien, ktoré sa tak môžu stať aj bezpečným prístavom terajšieho znehodnocovania fiat peňazí centrálnymi bankami.

■ BANKOVÝ ŠTART

S narastajúcou digitalizáciou a technológiou blockchainu sa väčšina centrálnych bán vrátane ECB už rozhodla zaviesť vlastnú digitálnu menu. Digitálne euro by však nemalo nahradiť hotovosť, keďže by išlo len o zavedenie elektronickej formy papierových, ako aj mincových peňazí. Bude akceptované ako zákonné platidlo. Aký bude rozdiel medzi digitálnym eurom a trebars bitcoinom, nešpekulujme. Viac nás bude zaujímať, ako prispeje k rastu ekonomiky a k stabilite spoloč-



nej meny nielen bohatým, ale aj pre všetkých účastníkov finančného trhu? Kto sa venuje investovaniu do fondov, vie, že v súčasnosti sú z rôznych dôvodov veľmi populárne ETF (Exchange-traded fund sú fondy určené pre drobných aj inštitucionálnych investorov, ktoré sú rovnako ako klasické majetkové fondy kolektívneho investovania tvorené majetkom skladajúcim sa z rôznych aktív), na podporu ktorých sa Úrad pre dohľad nad cennými papiermi

SVET FINANCIÍ

v USA rozhodol, že tieto na burze obchodovateľné fondy už budú viazané nielen na dlhopisy a akcie ako doteraz, ale aj na bitcoiny. Tie sa tak stali rovnocenným finančným aktívom, čím sa rozširuje možnosť investovania nielen pre menších investorov, ale aj ďalších schválených fondov, ktorých počet narastá aj preto, že bitcoinový ETF je slobodným aktívom. S rozširovaním týchto digitálnych mien určite poklesne podiel hotovosti v obchodných platbách. Ich rozširovanie aj medzi obyvateľstvom však bude závisieť aj od možnosti väčšieho využívania v čoraz väčšom počte obchodných prevádzok.

O narastajúcej dôvere bohatých investorov investovať peniaze do digitálnych mien nemožno už pochybovať. Dôkazom je, že ich objem je vyšší ako objem peňazí investovaných do zlata, ale menší ako investovanie do akcií a nehnuteľností. Do digitálnych mien sa zatiaľ neosmelili investovať dôchodkové fondy, keďže okrem investičných rizík, čo je spojené s ich volatilitou, sú tu technologické a bezpečnostné riziká a navyše nikto sa nevie zaručiť, ako bude neregulovaný trh s digitálnymi menami v budúcnosti fungovať. Ich postup v zhodnocovaní úspor budúcich dôchodcov je v súlade s doterajšími právnymi predpismi.

■ RÁTAJTE S RIZIKOM

Do digitálnych mien by – aj podľa vyjadrenia NBS – mali investovať len investori, ktorí sú ochotní akceptovať vyššie riziko, ako je to v prípade investícií do iných investičných akcií. Budúcim investorom treba pripomenúť, že je potrebné poznať aj spôsob zdaňovania ziskov. V prípade, že investor vymení digitálnu menu za inú menu alebo za tovar a službu, je povinný príjem v danom roku zdaňovať. Ak má právnická osoba digitálnu menu v majetku, musí o všetkých účtovných transakciách viesť evidenciu. Terajšie daňové zákony neakceptujú v obchodovaní s digitálnymi menami stratu. Čo je však pre fyzické osoby horšie, okrem dane zo zisku sú povinné zaplatiť aj zdravotné odvody, ktoré sa v daňovom priznaní posudzujú ako daňový výdavok. Právnické osoby platia zo zisku len daň. Rekordná cena bitcoinu atakovala vlni hranicu sedemdesiatistisíc dolárov. Uvidíme, či sa v tomto roku podarí prekonať magickú stotisícovú hranicu...

NA OKRAJ

Rozdiel medzi optimistom a pesimistom je vraj v tom, že pesimista je dobre informovaný optimista... Česká speváčka Lucie Bílá za onoho času spievala: „Plyn už syčí z trouby ven, na zemni ešte nebyl přepojen.“ Nový český minister zahraničných vecí Lipavský vyhlásil, že „Vladimír Putin dal počas týchto Vianoc nádherný vianočný darček Európe, pretože nám ukázal, že nie sme závislí od ruského plynu“.

Európske veterné elektrárne pre nízku intenzitu vetra nevyrábali predpokladané množstvo elektrickej energie. Čo sa, zjednodušene povedané, odohralo v posledných mesiacoch? USA prehovárali Katar, aby presme-

Energetické otázky

roval dodávky kvapalného plynu LNG kontrahovaného ázijským štátom smerom do Európy. USA tiež poslali niekoľko tankerov s LNG do EÚ. Je zaujímavé, že Európskej únii, ktorá až hystericky tlačí na ekológiu, zrazu neprekážali dodávky bridlicového plynu z USA. Ťažba bridlicového plynu podľa odborníkov je pritom pre životné prostredie likvidačná a jeho samotné spaľovanie je rovnako škodlivé ako spaľovanie uhlia. Zdalo by sa, že EÚ to má vyhrané a hrdo odmietne nakupovať plyn v Rusku, aj keď ruské dodávky predstavujú teraz asi štyridsať percent spotreby plynu v EÚ. Aká je realita? Odhliadnuc od toho, že skvapalnený plyn (LNG) je trikrát drahší ako ten z plynovodov, EÚ mala šťastie v nešťastí. Zima toho roku bola mimoriadne teplá nielen u nás, ale aj v Číne. Prebytok kontrahovaného plynu Čína predala ďalším ázijským krajinám. Podľa agentúry Bloomberg dostatok zrážok v Brazílii zvýšil výkon tamojších vodných elektrární a znížila sa potreba LNG.

Čo však bolo toho roku, o rok nemusí byť. Katarský minister energetiky otvorene prehlásil, že na objem plynu, ktorý potrebuje EÚ, neexistuje nijaký dodávateľ a bola by nutná spolupráca viacerých dodávateľov, navyše na úkor iných odberateľov. Prítom ceny, ktoré sú ochotné platiť za plyn ázijské krajiny, sú vyššie ako európske. Aj keby sa dodávateľia našli, v EÚ nie sú vybudované terminály na príjem dostatočného množstva LNG. Na Slovensku – ako vnútrozemskému štátu – by v období kríz hrozilo, že tento plyn by k nám vôbec nedorazil.

V samotných Spojených štátoch amerických sa medzitým tiež zmenila situácia. Skupina senátorov požiadala vládu, aby prehodnotila vývoz LNG so zohľadnením jeho vplyvu na domáce ceny a zabezpečila, aby zemný plyn zostal cenovo dostupný americkým domácnostiam. Len na okraj, štát New York pred časom odmietol vybudovanie plynovodu, ktorý by prepojil severovýchodné štáty s ložiskami bridlicového plynu. Následkom toho sú tieto štáty tiež zásobované plynom z Blízkeho východu, a paradoxne aj z Ruska, namiesto z domácich ložísk.

Svet uvalil kvôli Ukrajine sankcie na Rusko. Čo to pre nás bude znamenať? Máme si kúpiť pred budúcnosťou zimou hrubé kožuchy, čiapky a rukavice a od horára palivo. Hlúposť politikov je na dosah, globálne otepľovanie ďaleko...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

GLOSA

Pred blížiacou sa letnou turistickou sezónou ponúkajú cestovné kancelárie rôzne destinácie. Podľa prieskumov sa na dovolenku zberá len štyridsať percent Slovákov a polovica z nich chce na ňu minúť menej ako päťsto eur. Benji Reed, riaditeľ technologického spoločnosti Elona Muska Space X, pravdepodobne nemal na mysli nás, keď na tlačovej konferencii povedal: „Chceme urobiť život multiplanetárnym, a to znamená dostať do vesmíru milióny ľudí.“

Vesmírna turistika

Od prvého letu Jurija Gagarina v roku 1961 absolvovalo let do vesmíru okolo šesťsto ľudí. Všetko je o peniazoch, aj vesmírna dovolenka. Listok na suborbitálny let na raketopláne Space Ship Two spoločnosti Virgin Galactic alebo New Shepard spoločnosti Blue Origin vyjde na dvestopäťdesiat tisíc až päťstot tisíc dolárov. Na obežnú dráhu okolo Zeme treba teraz počítať s cenou listka okolo päťdesiat miliónov dolárov. Vývoj ide dopredu. Portál Visual Capitalist priniesol prehľad, ako sa menili náklady na vynesenie jedného kilogramu na obežnú dráhu podľa údajov Centra pre strategické a medzinárodné štúdie. V rokoch 1960 – 1970 náklady klesali od tridsaťtisíc dolárov k piatim tisíc dolárov za kilogram. V rokoch 1970 – 2010 sa pohybovali v rozpätí šiestich tisíc do desiatich tisíc dolárov. Americký Falcon 9 a ruská Angara sa nákladovo dostali pod päťtisíc dolárov. Po roku 2022 nástupom rakiet Starship sa predpokladá, že náklady klesnú na úroveň dvesto dolárov za vynesenie kilogramu. Podobný vývoj možno predpokladať aj u ostatných druhov ruských a čínskych rakiet. Pre porovnanie, rakety Space X majú o 97 percent nižšie náklady ako ruské sojuzy v šesťdesiatych rokoch. Na pristátie na Mesiaci vynaložila NASA 28 miliárd dolárov, čo by v dnešných cenách predstavovalo 288 miliárd. Tým, že jednotlivé stupne rakiet sa stávajú viackrát použiteľnými, cena letov sa bude naďalej znižovať. V dohľadnom čase to na vesmírnu turistiku pri slovenských platoch nevyzerá. Po podpise zmluvy DCA s USA a vojnového konfliktu u našich východných susedov nás pravdepodobne začnú zaujímať iné druhy rakiet.

Milan ČASNOCHA MIKŠ



Kresba: Lubomír KOTRHA

Nesprávali sa síce ako na výlete, ale až na výnimky naši reprezentanti nezažiarili

Viac sklamaní ako výsledkovej radosti

Vladimír MEZENECV – Foto: agentúry servis

Bola to zvláštna zimná olympiáda. Plná nekonečných testovaní na zisťovanie koronavírusu medzi jej účastníkmi a potom nekompromisnými izoláciami tých, u ktorých zistili pozitívitu na vírus. Jednotlivé skupiny športovcov uzavrela do tzv. bublín. Lyžiarske zjazdovky aj bežecké trate vybielila umelým snehom. Odolnosť športovcov skúšala aj množstvom mrazivých suchých dní.

Ako na každom veľkom športovom sviatku nechýbalo množstvo prejavovaných emócií – či už z obrovskej radosti po víťazstvách i ďalších úspešných umiestneniach, ale zároveň po sklamaníach z nesplnených očakávaní a nádejí, netrafených terčov pri streľbe, inkasovaní lacných gólov, pádov na zjazdovkách... Nuž, aj to všetko patrí k športu – slzy radosti i plač z vlastného sklamaní.

■ SOLÍDNA VÝPRAVA

Čínska metropola privítala olympionikov až z 91 krajín, i keď niektoré výpravy boli skôr symbolické. To rozhodne nemožno povedať o slovenskej, ktorá pozostávala z 50 športovcov a zo 61 členov tzv. sprievodného tímu, teda trénerov, lekárov, vedúcich jednotlivých kolektívov, terapeutov, ale i členov oficiálnej delegácie. V Pekingu počas olympiády svedomito pracovala aj jedenásťka športových novinárov a fotoreportérov, okrem nich 28-členný štáb RTVS. Takže skutočne solídny počet zainteresovaných. Podľa prognózy rôznych renomovaných športových agentúr reprezentanti Slovenskej republiky mali stáť trikrát na stupni víťazov, pričom raz na jeho najvyššom stupienku. Znamená to, že do štatistiky slovenských olympijských úspechov mali pridať tri medaily. Po jednej z každého druhu. V týchto tipoch sa nezvykne hovoriť a písať o disciplínach, v ktorých majú byť jednotlivé krajiny veľmi úspešné, ale slovenskému fanúšikovi bolo všetko jasné: pôjde o zjazdové lyžovanie, hokej a možno biatlon. Aj keď z troch medailí boli nakoniec „iba“ dve, tí verní priaznivci nášho športu sa veľmi nemýlili...

■ NESTRATILI SA, ALE...

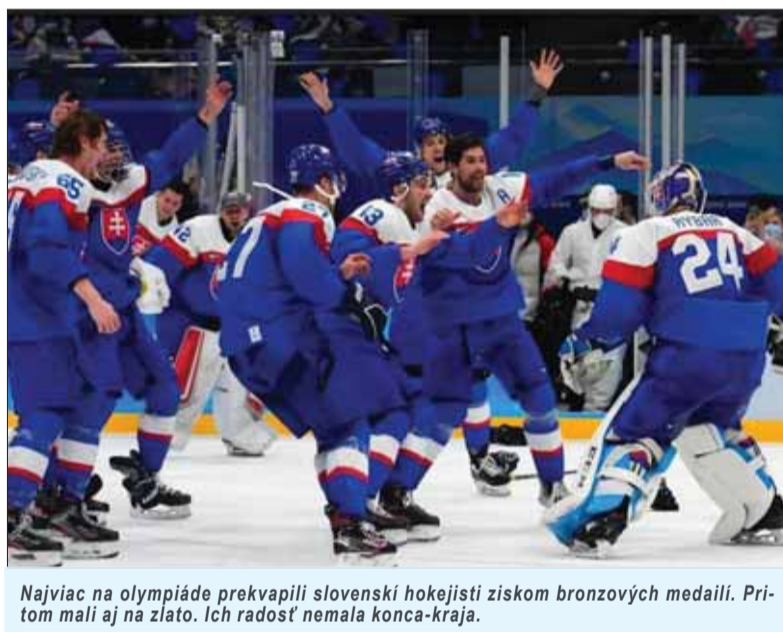
Z celkového počtu 91 krajín až 29 sa dostalo do zoznamu tých úspešnejších, teda tých, ktorých športovci sa vrátili domov aspoň s jednou medailou. Bolo medzi nimi aj Slovensko a v poradí na 21. mieste má rovnakú bilanciu ako Belgicko a Česko. Za týmto trojlistkom sa umiestnili Bielorusko, Estónsko, Poľsko, Španielsko a Lotyšsko. Také Slovinsko, o polovicu menšie ako naša republika, s ani nie 2,1 milióna obyvateľmi so siedmimi medailami (2 zlaté, tri strieborné a dve bronzové) obsadilo v rebríčku úspešnosti 15. priečku. A po prvýkrát nás dokonca predbehlo Maďarsko s medailovou bilanciou 1–0–2. Teda nijaký veľký dôvod na našu radosť. Spomeňme ešte také veľmoci bielych športov ako Nórsko so ziskom 37 medailí (16–8–13), Nemecko (12–10–5), domácu Čínu (9–4–2). Ešte aj Rusi, ktorí museli súťažiť pod svojou olympijskou vlajkou nie ako Ruská federácia, počtom získaných medailí skončili až na 9. Mieste, ale mali ich 32 (6–12–14). Za týmito bohatými medailovými žatvami stoja neobyčajne úspešní jednotlivci, najmä Thingnes Bø (4–0–1) a Marte Røiselandová (3–0–2) z Nórska, ruský bežec na lyžiach Alexander Bolšunov (3–1–1); k nim možno priradiť aj francúzskeho biatlonistu Quentin Fillonová-Mailetová (2–3–0).

■ SKVELÁ VLHOVÁ

Samozrejme, celá naša verejnosť, bez ohľadu na jej vzťah k zjazdovému lyžovaniu a vôbec športu, očakávala, že Petra Vlhová sa v Číne stane olympijskou víťazkou.



Od Petry VLHOVEJ sa očakával na ZOH v Pekingu ten najväčší úspech, nečudo, že bola pod veľkým psychickým tlakom, ktorý napokon bravúrne zvládla.



Najviac na olympiáde prekvapili slovenskí hokejisti ziskom bronzových medailí. Prítom mali aj na zlato. Ich radosť nemala konca-kraja.

Dokonca viacnásobnou medailistkou. Mnohí oveľa skúsenejší a odolnejší športovci by takyto verejný a najmä mediálny nátlak nezvládli. Aj v tomto smere naša zlatá lyžiarka potvrdila, že jej hlava dokáže zvládnuť aj tie najkritickejšie situácie. Po nevydarenom štarte v obrovskom slalome (až 14. miesto) ju už mnohí odpisovali, ako to v takýchto prípadoch chodí. Rozhadzovali rukami aj po 1. kole jej najsilnejšej disciplíny – slalomu –, v ktorom skončila iba siedma. Ju však ani to nezlomilo a v druhej jazde dokázala, že je skutočne najlepšia na svete. Potom však nemilo prekvapila vyhlásením, že v ďalších disciplínach (super-G, kombinácia) už nebude štartovať. V médiách sa ihneď objavili informácie o jej zranení a veľkej únave, ale Petra to všetko vyvrátila. Zranená nebola, na únavu mala právo si sťažovať, ale už po zisku zlatej medaily myslela na to, že pred sebou má ešte množstvo pretekov vo Svetovom pohári, a teda ďalší cieľ – Veľký krištáľový glóbus, na ktorý si brúsi zuby aj jej najväčšia konkurentka Mikaela Pauline Shiffrinová z USA. Prítom Shiffrinová nie je nijaké béčko. Zo zimných olympiád má dve zlaté. Šesťkrát sa stala majsterkou sveta, 73-krát vyhrala preteky Svetového pohára, 116-krát na týchto pretekoch stála na stupni víťazov, má tri Veľké krištáľové glóbusy a v čase konania olympiády v Pekingu v seriáli Svetového pohára 2021/2022 mala 17-bodový náskok pred Petrou Vlhovou. Ten je v čase prípravy tohto príspevku nateraz vyrovnaný!

■ HOKEJOVÁ EXPLÓZIA

O našej olympijskej reprezentácii sa už napísalo a nahovorilo až-až. Na rozdiel od minulých

rokov iba v pozitívnom duchu. K tomu sa pripájame aj my. Samozrejme, nestáva sa často, aby v All Stars malo bronzové mužstvo až dvojnásobné zastúpenie a medzi hviezdami turnaja toľko hráčov, koľko zlatí Fini. Konkrétne brankára Patrika Rybára a iba 17-ročného Juraja Slaťkovského, ktorý sa stal so 7 gólmi nielen najlepším strelcom, ale aj najužitočnejším hráčom celého olympijského turnaja. Teraz máme možnosť porovnať sa aj so susedmi z Česka, ktorí pred odletom do Pekingu si na zisk medaily trúfali oveľa viac než naši hokejisti, nakoniec sa nedostali ani do štvrťfinále a museli sa uspokojiť pre nich s najhorším miestom od roka 1992 – s 9. priečkou v konečnej tabuľke.

■ NOVÉ PRÍSTUPY

Ale aj my sa musíme vrátiť späť viac ako o desaťročie. V apríli 2010 sa po prvýkrát trénerom slovenskej reprezentácie stal Kanadan Glen Hanlon (asistenti František Hossa a Lubomír Pokovič). Dejiskom svetového šampionátu boli Bratislava a Košice a naši hokejisti dokázali vtedy zvíťaziť v skupine iba nad Slovinskom a v boji o 10. miesto nad Dánskom. Hráči vtedy nehľadali chyby v sebe, ale v tom, že zahraničný tréner nechápe našu mentalitu, mal by mať k nim iný prístup atď., atď. Teraz všetci unisono hovoria ako dobre, že Kanadan Craig Ramsay zmenil ich myslenie, zmenil ich mentalitu a ukázal novú cestu. Nuž, ten, ktorý im vstúpil nový systém práce i herný štýl, teda C. Ramsay z kolísky moderného hokeja, im to vrátil: „Som hrdý na Slovensko, na hokejovú reprezentáciu tejto krajiny.“

V biatlonových súťažiach sme mali až osem pretekárov (4 plus

4), po hokejistoch tvorili najpočetnejšiu skupinu. Vstup do sezóny sa našim – či už mužom, alebo ženám – nevydaril, ale olympiáda je niečo iné než seriál Svetového pohára, a tak sme predsa len očakávali, že aj „molyka môže vystreliť“, a teda tá tretia naša medaila môže patriť tomuto športu, pričom kandidátkou na ňu č. 1 bola Pavlína Fialková. Biatlon je doslova zákerný šport, pretekár môže byť na čele celej súťaže, má za sebou 19 úspešných streleckých zásahov, ale neuspее v tom poslednom dvadsiatom a na stupeň víťazov môže pokojne zabudnúť. Akou-takou náplastou na neúspech celej osmičky, najmä v štafetách, ktoré pre slabé výkony rozhodcovia dokonca stiahli z trati, je 10. miesto Pavliny Fialkovej v stíhacích pretekoch žien na 10 kilometrov.

PhDr. Lubomír Souček, dlhoročný športový novinár, spisovateľ a publicista, ako mediálny riaditeľ SOŠV nemohol v Pekingu chybať. Jeho hodnotenie výkonov a výsledkov celej výpravy SR je veľmi kritické: „Samozrejme, na dôslednú analýzu účinkovania slovenských olympionikov v Pekingu v čase od 2. do 20. februára si ešte musíme počkať, ale v nijakom prípade nemôžeme zakrývať neúspechy väčšiny športovcov medailami Petry Vlhovej a hokejového tímu. Zo šedého priemeru, ale skôr podpriemeru si zaslúžia uznanie iba výkony Pavliny Fialkovej v stíhacích pretekoch a bratov Žampovcov v zjazdovom lyžovaní.“

■ MEDAILY A PENIAZE

Dávno sú už za nami časy, keď najvyšším ocenením pre medailistu z OH bolo pozvanie na obed či podarovanie krištáľovej vázy, ale niekedy ani to nie. Peniaze a niekedy aj byty sú dnes pre najúspešnejších olympionikov úplnou samozrejmosťou. Každá krajina má na svojich zlatých medailistov svoj meter, i keď bývalo pravidlom, že štáty s totalitnými a autoritatívnymi režimami sú k svojim najúspešnejším športovcom neobyčajne štedré. I tak na veľké prekvapenie Malajzia bola pripravená vyplatiť svojmu olympijskému víťazovi v prepočte až 401 559,45 eura, Kazachstan 210 526,32 eura, Taliansko v eurách 140 351 (po zdanení), Rusko 50 682, Česko 93 567, SLOVENSKO 50 000, USA iba 31 852, Nemecko 18 674,50, Austrália 11 735... Také úspešné krajiny ako Nórsko, Švédsko či Veľká Británia svojim medailovým olympionikom vrátane tých zlatých nevyplatia nič!

Petra Vlhová dostala teda 50 000 eur, hokejisti dohromady 275 000, okrem toho realizačný tím ako bonus 10 percent z tejto sumy, teda spolu 302 500 eur. V prípade, že by sa slovenským hokejistom podarilo stať sa olympijskými víťazmi, dostali by až 412 500 eur.

Názory na takéto odmeny sú rôzne. Máme takých štedrošov, ktorí by olympijským víťazom dožičili až stotisícové prémie, ďalší si myslia, že slovenskému olympijskému víťazovi by mala stačiť odmena 10 000 eur a potom o to viac peňazí by bolo na rozvoj mládežníckeho športu. Nuž, nechajme túto záležitosť na SOŠV, ten je najkompetentnejší rozhodovať v týchto veciach a má na to mandát...

Všetko, do čoho sa Kamil HAĎAPKA v živote pustil, mu dokonale vyšlo

Má deväťdesiat a stále veľa energie

Vladimír MEZENECV – Foto: archív autora

Urobiť rozhovor s Bc. Kamilom M. HAĎAPKOM tak, aby boli zrejme všetky jeho životné zaujatia, či už ako aktívneho športovca, skvelého trénera, funkcionára, politika, diplomata a najnovšie aj literáta, a publicisticky ho spracovať nie je až taká ťažká vec. Tento jubilat – deväťdesiatnik – sa vždy vyjadruje vecne, zrozumiteľne, pohotovo, zaujímavá a novinár už pri prvej položenej otázke si začne uvedomovať, že má šancu napísať niečo, čo zaujme čitateľov nielen rôzneho veku, ale i rôznych záujmov.

Jeho meno je spojené najmä s úspechmi čs. cyklistiky v druhej polovici minulého storočia. V tých časoch sa denníky čítali zozadu, teda od športových stránok, bez ohľadu na to, či išlo o robotníka, alebo straníckeho funkcionára. Preto sa s menom HaĎapka stretol každý, kto vtedy sledoval také významné športové podujatia v cyklistike, ako boli preteky mieru (Praha – Berlín – Varšava) v takom poradí týchto miest, odkiaľ preteky štartovali. Na vysokej úrovni bolo aj podujatie Okolo Slovenska a v neposlednom rade najstaršie cyklistické zápolenie Košice – Tatry – Košice.

REPORTÁŽNY PROFIL

Kamil HaĎapka viedol svojich zverencov aj na svetové šampionáty či významné preteky v Taliansku, vo Veľkej Británii... Iní ho však poznajú viac ako politika či diplomata a už je tu nová mladšia societa, ktorá tohto veľmi známeho Slováka považuje najmä za úspešného spisovateľa. Veď prvú knihu Z cyklistiky do politiky napísal ešte spoločne so spisovateľom Drahoslavom Machalom, ďalšiu, ktorá sa opiera u tú prvú – Serpentinami života – už sám. Pritom sme ešte nespomenuli jeho úspešné trénerské pôsobenie v Maďarsku, bývalej Juhoslávii a Mexiku – a čo je úplne ojedinelé a zvláštne, do tejto Stredoamerické krajiny sa neskôr vrátil ako diplomat!

■ OZAJSTNÉ SERPENTÍNY

Aj keď jubilanta poznám osobne už celé polstoročie a na každú chvíľu strávenú v jeho blízkosti spomínam s priateľskou úctou, napísať výstižnú črtu o tejto osobnosti moderných slovenských dejín nie je ľahké. Už len preto, lebo zložitými životnými serpentínami musel prejsť veľa krát. Najprv ako „vojak“ s čiernymi výložkami príslušníka smutne známych PTP (pomocných technických práporov). Bol uznávaným poslancom Federálneho zhromaždenia ČSFR a neskôr už po vytvorení samostatnej Slovenskej republiky pôsobil v parlamente ako predseda výboru pre vzdelanie, vedu, kultúru a šport. Zastával tiež post slovenského diplomata v Mexiku a Kostarike. Táto jeho kľukatá cesta viedla od baníka z prinútenia, ktorý doslova ručne kopal čierne uhlie na Ostravsku-Karvinsku, až do kancelárií a salónikov najvyšších predstaviteľov mnohých krajín. HaĎapka, člen rodu hrđých Oravčanov, však stále zostal tým istým: vlastencom, odborníkom na šport, nielen na cyklistiku, skvelým organizátorom, ale najmä stále tým istým Kamilom, ktorý aj vo svojich najslávnejších časoch zostával pevne na zemi a pripravený vždy a všade v rámci svojich možností pomôcť priateľom a známym.

■ PALETA TALENTOV

Kamil HaĎapka sa narodil 3. marca 1932 v Spišskej Novej Vsi, kde jeho otec vtedy pôsobil ako vedúci pracovník jednej z bánk. Neskôr sa rodina presťahovala do Turčianskeho Svätého Martina, kde sa otec stal redaktorom Národných novín a počas SNP sa aktívne zapojil do bojov ako príslušník partizánskej jednotky Viliama Žingora. Po oslo-



Kamil HAĎAPKA (uprostred) s Cenou Martina Rázusa, ktorú si prevzal z rúk najvyšších predstaviteľov SNS, jej predsedu Andreja DANKA (vpravo) a podpredsedu Antona HRNKA (vľavo).



Jubilant v roku 1948, teda ako 16-ročný, s cenou po skončení cyklistických pretekov.



Kamil HAĎAPKA ako reprezentačný tréner družstva cyklistov na Pretekoch mieru so svojim populárnym zverencom Vlastimilom MORAVCŔOM.



Trénerský mág pri návšteve automobilky Ferrari v talianskom Maranelle si vyskúšal auto, na ktorom Bandini získal titul svetového šampióna v jazde do vrchu.

bodení Československa sa HaĎapka st. stal dôstojníkom Čsl. armády, ale následkom vykonštruovaného obvinenia a zatknutia V. Žingora sa ocitol za mrežami. Kamil dostal len vďaka známostiam možnosť zmaturovať na Priemyselnej škole presnej mechaniky a optiky v moravskom Pŕerove. Už vtedy sa venoval hokeju, tomu zostal verný aj medzi „pétepkami“, ale po návrate do civilu prednosť

dostala jednoznačne cyklistika. Mladý HaĎapka mal vrodenný talent na organizátorskú, riadiacu a trénerskú prácu, dnes by sme ho nazvali manažérom. Zvyšoval si odborné trénerské vzdelanie, a pritom patril medzi zakladateľov medzinárodných cyklistických pretekov Okolo Slovenska, ktoré od päťdesiatych rokov minulého storočia existujú dodnes, určitý čas stál aj



Nezabudnuteľné okamihy pôsobenia vo Federálnom zhromaždení ČSFR.

na čele ich organizačného výboru. Nemaľú zásluhu má na zrode telovýchovnej jednoty Internacionál Slovnaft Bratislava, teda aj jej slávneho futbalového oddielu a, samozrejme, aj cyklistického, ktorý patril medzi špičku československej cyklistiky, už vtedy na veľmi solídnej medzinárodnej úrovni. V roku 1973 sa zrodili strediská vrcholového športu ako najvyšší stupeň prípravy najlepších športovcov s jediným cieľom – pripravovať reprezentantov ČSSR, ktorí budú nosiť medaily z olympiád, zo svetových a z európskych šampionátov. Samozrejme, HaĎapka pritom nemohol chýbať a ani jeho zverenci. HaĎapkov trénerské úspechy si všimli aj najvyšší predstavitelia čs. cyklistiky. Dvakrát ho poverili vedením reprezentačných tímov ČSSR v cestnej cyklistike (1970 – 1972, 1985 – 1987). V oboch prípadoch v reprezentácii skončil z vlastnej iniciatívy, keďže bol nespokojný s rozhodnutiami často neodborníkov a iba politických nominantov v telovýchovných funkciách.

■ HROZIEŇKA ÚSPECHOV

Osobných úspechov i úspechov cyklistov, ktorých viedol, bolo toľko, že vzhľadom na priestor vyberieme iba tie „najsladšie hrozienka“ – 2. miesto na majstrovstvách sveta družstiev v roku 1970 v Anglicku a zduplované o pätnásť rokov neskôr v Taliansku, teda dve strieborné medaily zo svetových šampionátov. V roku 1972 sa Vlastimil Moravec stal celkovým víťazom Pretekov mieru a v družstvách ČSSR skončila druhá. V roku 1974 jeho zverenec Pavol Čambal sa stal celkovým víťazom pretekov Okolo Slovenska. V roku 1986 bol netradične štart Pretekov mieru v ukrajinskom hlavnom meste Kyjeve, niekoľko dní po havárii v Černobyľskej jadrovej elektrárni... Jozef Regec pod HaĎapkovým vedením zvíťazil v prvej etape a ešte desať dní mal na sebe žlté tričko vedúceho pretekára. Z úspechov na domácej pôde stačí za všetky spomenúť víťazstvo Interu Bratislava v časovke družstiev na 100 kilometrov v roku 1974 v Košiciach, na ktorých pretekári v žltó-čiernych dresoch vôbec nepatřili medzi favoritov, tími boli celky Dukly Brno a RH Plzeň. Z množstva osobností na bicykloch, ktorých HaĎapka viedol, spomeňme iba Milana Jurča, prvého Slováka, ktorý štartoval na Tour de France. Počas jeho trénerského pôsobenia v Mexiku (1989/1992) jeho zverenci na Panamerických hrách a Hrách Strednej Ameriky získali 24 medailí a okrem toho tam založil Panamerickú cyklistickú školu.

■ V POLITICKEJ ARÉNE

V roku 1989 pomáhal obnoviť činnosť najstaršej politickej strany u nás – Slovenskej národnej strany. O rok neskôr sa na jej kandidátke stal poslancom Federálneho zhromaždenia. Je na to hrdý. A keď má hodnotiť svoju poslancenskú činnosť, nikdy nezabudne zdôrazniť, že 25. novembra 1992 bez zaváhania hlasoval za prijatie zákona o zániku ČSFR. Od roka 1993 pracoval v Kancelárii prezidenta SR Michala Kováča ako hlavný radca pre styk s verejnosťou. Zároveň sa s ním rátať ako historicky prvým ministrom športu vo vláde Vladimíra Mečiara, ale takéto ministerstvo dodnes nevzniklo napriek mnohým

sľubom. V parlamentných voľbách v roku 1994 bol zvolený za poslanca NR SR, ale v roku 1996 odišiel do Strednej Ameriky, kde bol slovenským diplomatom naraz v dvoch krajinách – Mexiku a Kostarike vo funkcii I. zástupcu veľvyslanca.

Pôsobenia v športe sa však nezbavil. V rokoch 1991 – 1992 bol prezidentom Slovenského zväzu cyklistiky a zároveň členom Slovenského olympijského výboru a dodnes je čestným členom Slovenského olympijského a športového výboru. Našlo sa však aj dosť tých, ktorí by ho radi videli vo funkcii prezidenta SOV hneď po prvom v tejto funkcii Vladimírovi Černušákovi.

To, že celý svoj život zasvätil mladým, športu a v neposlednom rade Slovensku, ocenili mnohé inštitúcie a organizácie. Je držiteľom štátneho vyznamenania Rad Andreja Hlinku II. triedy za mimoriadne zásluhy o vznik samostatnej SR, za vrúcny vzťah k Slovensku a jeho národu, Ceny fair-play SOV, Strieborných kruhov SOV, Ceny Martina Rázusa (Za celoživotnú vlasteneckú púť).

„Do politiky i diplomacie som skočil rovnými nohami,“ načiera z bohatých spomienok jubilat. „Spočiatku som vychádzal z toho, že voliči mi dali svoje hlasy a ja ich nesmiem sklamať. To platilo aj v súvislosti s mojim pôsobením v rámci ministerstva zahraničných vecí. Nezľakol som sa tejto zodpovednosti. V zahraničí som sa cítil ako doma, moje reakcie vychádzali z toho, že dobro sa má odplácať dobrom, počas mojej diplomatickej misie sa výrazne rozšíril kruh mojich priateľov z radov pracovníkov mnohých veľvyslanectiev a konzulátov. Nikde som nič tvrdo nepresadzoval, vždy mi išlo o kompromisy a často aj o zaujatie neutrálneho stanoviska, čo som v športe rozhodne nerobil. Výnimkou bolo iba moje trénerstvo v Mexiku. Tam ma mnohí mali za akéhosi Rusa a dostal som prezývku „Červený medved“. Tamojší obyvatelia i športovci majú inú mentalitu, a tak som sa skôr ja prispôboval im než oni mne. Jednoduchou som musel zľaviť zo svojich nárokov, nestrácať nervy pri ich meškaniach na tréningy. Prišli neskoro, ale s odzbrojujúcim úsmevom povedali jediné slovo – traťico. Vyhovorili sa teda na zápchy v uliciach. Nuž čo, musel som vziať do úvahy, že v samotnom hlavnom meste Mexika bolo v tých časoch vyše päť miliónov automobilov... Takže tu už išlo o zľavenie z nárokov a kompromisy i v športe, a to sa mi potom zišlo aj v diplomacii...“

A kedy sa objaví na našich cestách nový Peter Sagan?

„Pokolenie našincov sa už toho podľa mňa nedožije. Taký Sagan sa narodí raz za storočie, taký ako on je iba jeden, teda on sám. Máme však Sagana na lyžiach Petru Vlhovú... V súčasnosti však s objavovaním cyklistických talentov akosi zaostávame, veď sa nemôžeme porovnať ani so Slovinskom, ktoré je o polovicu menšie než naša republika, a tých mladých, ale už kvalitných cyklistov má nepomerne viac než Slovensko. U nás aj politici, aj funkcionári v športe sa čudujú, keď im začnete hovoriť o plánovaní, o vytváraní potrebných systémov. Ale bez toho sa to jednoducho nedá, a tak na nového Sagana budeme ešte dlho čakať.“

Kamil HaĎapka mal a dodnes má svoju špecifickú charizmu a bezprostrednosť, k tomu aj patričnú dávku úprimnosti, a tak každý novinár bol rád, keď ho mohol vypovedať. Až na malé výnimky, keď ho jeho zverenci v etape trochu sklamali, vždy okolo seba šíril radosť zo života, z prežitého dňa, z neho doslova sršal optimizmus, ktorým dokázal nakaziť i druhých. Našťastie, tieto vlastnosti mu zostali aj v deväťdesiatke. Nechcem ho však uraziť, pretože on má len dvakrát štyridsaťpäť rokov, a to je niečo iné...

Stav budov obrazárni a depozitov na Slovensku je v mnohých prípadoch kritický Konceptia prevádzkovania galérií chýba

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Emil SEMANCO

V Galérii Ludovíta Fullu v Ružomberku sa vo februári po desaťročiach symbolicky načas rozlúčili s dielami tohto maliara. Neviem, či kombinácia tanca, divadla, hudby a svetelného dizajnu je vhodná na tento umieračik, ktorý dokonca financoval Fond na podporu umenia. Nikto nevie odhadnúť, kedy sa Fullove obrazy zase vrátia do galérie. Dôvodom ich presunu bol totiž havarijný stav budovy.

Na Slovensku je dvadsaťpäť galérií združených pod Radou galérií Slovenska, z toho sedemnást spravujú samosprávne kraje. Prípád Galérie Ludovíta Fullu otvoril diskusiu, v akom stave sú budovy galérií. Priamo od nich závisí aj bezpečnosť a stav vystavovaných obrazov.

■ POSLEDNÁ KVAPKA

Galéria Ludovíta Fullu (GLF) bola prvou galériou postavenou na Slovensku po roku 1945. Stavbu architekta Martina Kusého vyhlásili v roku 2012 za Národnú kultúrnu pamiatku. Ak sa však do takto honosne označenej budovy päť desaťročí neinvestuje, výsledok sa musí zákonite dostaviť. Po problémoch s rozvodmi elektriny a vody, nevyhovujúcou kanalizáciou povestnou poslednou kvapkou na konci minulého roka sa stali kvapky dažďa, ktoré v minulosti narušili aj statiku budovy a začali ohrozovať Fullove obrazy. Slovenská národná galéria, pod ktorú GLF patrí, ubezpečila, že má vypracovanú projektovú dokumentáciu a platné stavebné povolenie na rekonštrukciu. V investičnom zásobníku ministerstva kultúry sa našla suma 1,7 milióna eura a projekt prešiel hodnotením Útvoru hodnoty za

peniaze. Otázkami sú, prečo tak neskoro a kedy sa začne.

■ DVADSAŤ ROKOV

Najznámejšia a najdlhšia je rekonštrukcia Slovenskej národnej galérie v Bratislave. Po tom, čo v roku 2001 vtedajšia generálna riaditeľka Katarína Bajcurová bola nútená z havarijných dôvodov zatvoriť Premostenie, až po takmer pätnástich rokoch dokázalo nové vedenie podpísať zmluvu na rekonštrukciu. Najprv odklady zapríčinili neúspešné verejné architektonické súťaže, potom prišla kríza. Stavba sa prebrala 1. januára 2016 s plánom rekonštrukcie v trvaní tridsiatich šiestich mesiacov. Termín sa posúval. Ukončenie jej stavebnej časti je naplánované na leto 2022. To však neznamená, že vtedy budú aj výstavy. Riaditeľka galérie Alexandra Kusá plánuje sprístupniť budovu aj bez interiéru a stálych expozícií a bude sa pracovať na vnútorných častiach. Vlajková loď slovenských galérií nevypláva v plnohodnotnom režime ani po vyše dvadsiatich rokoch od jej časti zakotvenia v opravárenských dokoch...



Jedinečné múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach roky hľadá dôstojnú strechu nad hlavou...

■ BENKOVE HUSLE

Rekonštruje sa aj Múzeum Martina Benku v Martine. Uzatvorené je od 16. februára 2019. Nie je klasickou galériou, patrí pod Slovenské národné múzeum. Sídlí v dome projektanta Ivana Kleina, v ktorom maliar strávil poslednú dekadu života. Obsahuje preto okrem 5 200 obrazov, ktoré majster daroval štátu, aj tapisérie, jeho nábytok a maliarove pokusy o vytvorenie slo-

venského tvaru huslí. Ani do tohto domu štát od roka 1959, keď sa sem Benka presťahoval, masívne neinvestoval. Benka v poslednej vôli píše o predstave, že jeho dom „... sa stane pamätným múzeom mojej celoživotnej a inej práce na poliach štúdia a môjho snaženia“. Podľa zabezpečenia riaditeľa múzea Radovana Sýkora Benkove obrazy a jeho dielo by verejnosť mohla obdivovať už v tomto roku.

■ ANDYHO SUVENÍR

Ak by videl Andy dnes svoje Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach, možno by si vyčítal, že nemaľoval aj strechy, nielen Campbellove polievky. Kópia plechovky je najčastejším suvenírom, ktorí si návštevníci kupujú. Suveníry v podobe strechy by zase symbolizovali súčasné problémy múzea. To patrí pod Prešovský samosprávny kraj. Pretekajúca strecha v roku 2009 zapríčinila, že časť exponátov museli odložiť. Navyše pochádzali zo súkromných zbierok

od zberateľov, ktorí ich múzeu len zapožičali.

Samosprávny kraj vtedy situáciu zľahčoval. Stav objektu, ktorý bol pôvodne vybudovaný na iné ciele, dnes pripomína sochu Warhola vo fontáne pred múzeom od Juraja Bartsuza – umelec sa imaginárne skrýva pod dáždnikom, ktorý má len kostru. Aj budova má poškodenú fasádu, kamenný obklad miestami úplne chýba. Vláda Petra Pellegriniho prisľúbila múzeu 7,1 milióna eura v troch splátkach. Prvú splátku vo výške dva milióny eur dostala po zmene vlády župa namiesto v januári až v septembri 2020. Na konci januára minulého roka dostala župa ďalšie štyri milióny. Zvyšné nie sú a najmä odhad rekonštrukcie sa pre zvýšené ceny stavebných hmôt a materiálov zvýšil na 9,6 milióna eura. Začiatok obnovy nie je určený.

■ PRIVEĽA ZMIEN

Galérie absolvujú počas svojej existencie priveľa zmien, ktoré sa na ich práci negatívne podpisujú. V prvom rade časté delimitácie, keď niekde sa zriaďovateľ zmenil aj desaťkrát. Rovnako dosádzanie „svojich“ riaditeľov z iných ako odborných dôvodov, ako sa to stalo v Galérii Jána Koniarka v Trnave v rokoch 2013 a 2018. Niekedy dokonca nezáujem zriaďovateľa, v tomto prípade bratislavskej časti Staré Mesto, zapríčinil jej zánik ako v roku 2016 Galérie Cypriána Majernika. Prevádzka galérií je navyše vysoko stratová, v tretine prípadov tvoria dotácie zriaďovateľa až deväťdesiat percent jej nákladov na prevádzku. Galerijníctvu na Slovensku chýba koncepcia a vízia.

Zvíťazila politika KDH a jeho nadnárodne ponímané kresťanstvo

Katolícke noviny očami ich tvorcov

KNIHA TÝŽDŇA



Dejinným udalostiam po roku 1989 sa venuje množstvo politikov a novinárov s čechoslovakistickou orientáciou. Najst' publikáciu o tomto období od autorov vlastenecky citiacich je ako najst' zrno zlata v mori piesku. No stalo sa. Začiatkom tohto roka vydali traja bývalí tvorcovia Katolíckych novín Jozef Zavorský, Ján Košíar a Juraj Chovan knihu Katolícke noviny na úvrati s podtitulom Príspevok k dejinám slovenského katolicizmu.

Veľa svetla do vzťahu Cirkvi a štátu prináša Zavorského epizóda okolo spolitizovaného Händelovho oratória v bratislavskom Dóme sv. Martina. Vtedajší minister kultúry Ladislav Snopko ho využil na politickú diskusiu, čo šéfredaktor Zavorský v novinách kritizoval. A to nemal... To bol začiatok konca jeho pôsobenia v periodiku.

Ján Košíar emigroval do Talianska a v roku 1987 bol vysvätený za kňaza. Mal široké kontakty na vplyvných ľudí z cirkevného aj verejného prostredia. V knižke uvádza viaceré neznáme skutočnosti súvisiace so vznikom druhej Slovenskej republiky, svoju korešpondenciu so známymi osobnosťami aj svoj názor na dianie v Katolíckych novinách. O svojom „odídení“ píše, že formálne to bolo podľa Zákonníka práce, „ale za tým boli intrigy KDH“. Bez obalu o vplyve politiky na Katolícke noviny napísal bývalý šéfredaktor novín Juraj Chovan: „Prvá polovica deväťdesiatych rokov minulého storočia bola poznačená veľkým úsilím podriadenia všetkej katolíckej tlače vplyvu KDH...“ – „Čakalo sa len na jeho (Chovanovu, pozn. E. Z.) vlastnú abdikáciu, keďže jeho kresťansko-národný tradicionalizmus bol v rozpore s kozmopolitne, resp. nadnárodne vedenou politikou KDH i s jeho iba nadnárodne ponímaným kresťanstvom, ktoré sa mali stať určujúcou smernicou pôsobenia Katolíckych novín a ňou sa napokon aj stali.“

Eva ZELENAYOVÁ

NEKROLÓG



Nečakane v piatok 18. februára 2022 zomrel Dušan KNAP. Napriek mladému veku – štyridsiatim piatim rokom, dosiahol v živote veľa. Do svojho životopisu si mohol písať, že je fotograf, cestovateľ, rekreačný bežec, horský cyklista, človek, čo sa usiloval vykonať veľa pre ochranu prírody v okolí rodného mesta.

Dušan Knap sa narodil 15. apríla 1976 v Piešťanoch. Odmalička sa zaujímal o fotografiu a táto vášeň ho priviedla až k profesionalizácii. Bol pedant, o fotografii veľa študoval.

Fotografiu veru nemožno oklamať...

Učil sa u profesora Františka Tomíka z Katedry výtvarnej výchovy UK v Bratislave. Rok sme spolu pracovali v Národnej obrode. Spomínam si na spoločné rozhovory v jeho fotolaboratóriu. Mal dobrodružnú povahu, nerád sedel na jednom mieste. V roku 2000 precestoval zaostalé časti Rumunska a výstavu fotografií ocenil aj vtedajší rumunský veľvyslanec. Občas sa stalo, že do redakcie prišiel o pár dní neskôr z dovolenky, pretože jeho koničkom bola Sibir, kde fotografoval prírodu a tamojších pastierov sobov. Ako kmeňový fotograf robil aj pre Hospodárske noviny a tlačové agentúry. Neskôr sa stal fotografom premiéra Mikuláša Dzurindu a krátko aj premiéra Roberta Fica. Pripravoval propagačné fotografie pre Piešťanské kúpele a iné slovenské firmy. Vrcholom jeho fotografickej tvorby bola kniha o Piešťanoch, ktorá mu vyšla vo vydavateľstve Pallas. V roku 2003 publikácia získala ocenenie Najkrajšia kniha Slovenska.

V posledných rokoch sa viac venoval propagácii cyklistiky. Aj jeho zásluhou sa v Piešťanoch rozbehla aktivita zdieľaných bicyklov a vznikla cyklotrasa medzi Piešťanmi a mestom Vrbové. Po vzore starého otca ornitológa Viliama Kubána, ktorý za život okružkoval stodvadsaťtisíc vtákov a napísal desiatky štúdií o avifaune okolia Piešťan, sa začal venovať aj ochranným aktivitám. V blízkosti Váhu chcel prostredníctvom Environmentálneho centra vybudovať stredisko na ekologickú výchovu. V staršom rozhovore pre magazín ePhoto.sk povedal: „Fotografia sa nedá oklamať, musí sa prežiť...“ Bohužiaľ, jeho život sa skončil príliš skoro, aby mohol dokončiť všetky plány, ktoré mal.

Ivan KRAJČOVIČ

BESEDNICA

Ján Chalupka veril, že v Brezne, kam prišiel pôsobiť ako evanjelický kňaz v roku 1824, nájde čisté slovenské prostredie, v ktorom bude môcť rozvíjať pronárodné aktivity a myšlienky. Napriek tomu, že tu našiel dost' spriaznených duší a že ako farár i ako človek sa tešil úcte obyčajných Brežňanov, stretával sa aj s odsúdeniahodným počínaním a javmi, ktoré chcel zmeniť a prostriedkom na to sa mu stala literatúra. Známý je najmä ako dramatik. Vtipným až satirickým perom poukazoval na negatívne javy v

slovenskej spoločnosti tej doby. Výrazne sa to odrazilo už v jeho prvotine Kocúrkovo s podtitulom Len aby sme v hanbe nezostali. Pojem Kocúrkovo sa dostalo do

na to, ako sa presadiť a udomáčniť, sú iné, ale rovnako ako v 19. storočí i dnes dokáže hlboko preniknúť pod kožu tým, ktorí vidia zmysel života len v hmotných stat-

zadnice s nádejou na plné koryto alebo aspoň korýtka... To je módný trend.

Chalupkovo „len aby sme v hanbe nezostali“ platí i v súčas-

trošku išiel s dobou a nevyzeral úplne staromódny). Samozrejme, i cudzie idey môžu našu kultúru obohatiť, nemali by sme ich však hľtať tým kocúrkovským malomeštiackym štýlom, ale citlivo ich zasadzovať do povedomia a uchovať si v ňom priestor pre to naše slovenské. A to naše nemôžeme vnímať ako archaické, nemôžeme ho obmedziť iba na folklorne tradície, hoci tie sú obrovskou hodnotou, vskutku národným pokladom. Pokúsme sa vykoreniť kocúrkovčinu z nášho života skôr, než sa doň zažerie ako ťažko liečiteľný vírus.

Jozef SLIACKY

Len aby sme v hanbe nezostali

slovníka spisovnej slovenčiny ako „rozprávková obec so smiešne zaostalými, hlúpymi malomeštiackymi obyvateľmi ako symbol malomeštiackych pomerov“.

A čo dnes? Nezdá sa vám, že Kocúrkovo prežilo a stále je čulé, že sa mu darí i po takmer dvoch storočiach? Pravda, podmienky

koch a v kariere. Mať výstavnejšiu vilu, ako má sused, mať auto, ktoré si na Západe môžu dovoliť len najväčší boháči, hrať sa na neomylného politika, biť sa za „jedinú“ pravdu, tlieskať tým, ktorým sa za ich chrbtom smežeme, ísť hore po zradnom spoločenskom rebríčku i za cenu urážlivého pchania do

nosti. Dokážeme pre to obetovať doslova všetko: od straty úcty k materskej reči, ktorú devastujeme pohrdaním jej gramatickými a štylistickými zásadami, až po nekritické preberanie globálnej cudzej kultúry, ktorá býva predovojom ekonomickej kolonizácie. Len tak sme „in“ (aby som aspoň

Iniciátorom revitalizácie Memorandového námestia je Matica Historické martinské námestie

Zdroj textu a foto: tlačová správa mesta Martin, úpravy IÚ MS

Primátor mesta Martin Ján Danko spoločne s predsedom Matice slovenskej a predstaviteľmi evanjelickej cirkvi slávnostne podpísali 28. februára 2022 memorandum o revitalizácii Memorandového námestia. Iniciátorom revitalizácie tohto pamätného miesta v histórii Slovenska a mesta Martin bol predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Už začiatkom februára sa na Mestskom úrade uskutočnilo spoločné stretnutie primátora mesta Martina Jána Danko a predstaviteľov mesta s predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom, so správcom nadácie Centra kresťanského vzdelávania Bohdanom Hroboňom a zborovým farárom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Martine Milanom Kubíkom. Cieľom stretnutia bol spoločný záujem zrekonštruovať a obnoviť pamätné miesto Memorandového námestia spolu s pozemkami cirkvi a mesta, čím by sa vyzdvihlo mesto Martin po historickej a kultúrnej stránke.

PODPIS MEMORANDA

Výsledkom stretnutia bol slávnostný podpis memoranda o jednotnom postupe pri obnove Memorandového námestia ako historického miesta nielen Martina, ale aj celého



Atmosféra rokovania o revitalizácii Memorandového námestia v Martine, na ktorom sa zúčastnili predstavitelia mesta, Matice slovenskej a evanjelickej cirkvi.

Slovenska. Všetci účastníci podpisom potvrdili svoju slobodnú vôľu spolupracovať pri revitalizácii Memorandového námestia, vyvíjať úsilie smerujúce k obnove pamätného miesta a jeho rekonštrukcii, ako aj k rekonštrukcii príslušných nehnuteľností a poskytovať si vzájomne súčinnosť pri realizácii aktivít smerujúcich k revitalizácii Memorandového námestia. „Je našou povinnosťou, aby sme túto hrud zeme, ktorá písala históriu nielen Martina, ale

aj Slovenska a civilizovanej kresťanskej Európy, si naozaj vážili a dali do takého stavu, aby to bolo kultúrne miesto, kde sa každý slušný človek pokloní a spomenie si na to, čo toto miesto znamenalo pre naše novodobé dejiny. Chcem podakovať iniciátorom, že môžeme spoločne podpísať memorandum o spolupráci a následne všetci spoločne budeme hľadať prostriedky, aby sa to stalo realitou,“ povedal v príhovore primátor mesta Martin Ján Danko.

MARTIN SRDCE SLOVENSKA

„Minulý rok sme si pripomenuli mimoriadne 160. výročie Memoranda národa slovenského, ktoré je pevne spojené s mestom Martin a Memorandovým námestím, ktoré predsta-

vuje pomyselné politické a kultúrne srdce Slovenska. Bohužiaľ, malo to ďaleko od dôstojnosti, keď sme spolu s ústavnými činiteľmi stáli na ošumelom Memorandovom námestí, dokonca na asfalte. Preto sa Matica slovenská obrátila s iniciatívou na mesto Martin a evanjelický cirkevný zbor so zámerom, aby Memorandové námestie bolo v dohľadnom horizonte dané pomyselné do dôstojného rozmeru. Martinčania môžu byť oprávnené hrdí na to, že každý meter štvorcový ich mesta je poznačený národnou históriou, ktorá formovala nielen Slovensko, ale aj strednú Európu. Som presvedčený, že práve takéto námestie musí byť dôstojne a dôsledne zrekonštruované,“ uviedol predseda MS M. Gešper.

POD LIPAMI

Na priestranstve Memorandového námestia pod lipami pred evanjelickým kostolom a evanjelickou školou sa 6. a 7. júna 1861 za prítomnosti okolo šiestich tisíc účastníkov konalo Memorandové zhromaždenie slovenského národa. Na tomto mieste sa zišli slovenskí politici na čele so Štefanom Daxnerom a došlo tu k podpísaniu veľmi významného dokumentu – Memoranda národa slovenského, v ktorom sa požadovalo zákonnými zabezpečiť rovnoprávnosť slovenského národa v Uhorsku.

Obete nyilašov pri Ťahanovskom tuneli si zaslúžia dôstojný pamätník Nezabúdajme na hrdinských odporcov fašizmu

Text a foto: Martina MATEČKOVÁ

Sú udalosti, ktoré si ľudia pamätajú a pripomínajú si ich. Odkazy k nim nájdeme v kalendároch, v novinách i na sociálnych sieťach. A potom sú udalosti, ktoré zapadli prachom zabudnutia a ktoré by si vyžadovali, aby sa o nich vedelo.

Dom Matice slovenskej v Košiciach s Miestnym odborom MS v Košiciach a so starostom obce Kostofany nad Hornádom Mgr. Antonom Medvecom položili aj preto veniec k Pamätníku zavraždeným pri Ťahanovskom tuneli. Pripomenuli si udalosti, ktoré sa odohrali v okupovaných Košiciach a okolí počas obdobia vyčistiť maďarskej Strany šípových krížov – nyilašov.



Košickí maticári pri symbolickom pamätníku od Vojtecha LÖFFLERA

Nyilaši v úsilí zastrešiť obyvateľstvo zorganizovali 5. januára 1945 na Hlavnej ulici verejnú popravu dvanástich väzňov. Obesili ich a na krk im zavesili tabuľky s nápismi „som zbeh“, „som partizán“, „som komunista“. Masové vraždy sa vykonávali aj v Čer-

meľskom údolí a v okolí, na viacerých miestach pri Hornáde, pri Gajdových kúpeľoch, v lese Chválabohu, neďaleko Mlynskej ulice a na mnohých ďalších miestach. Vyvrcholením hrôzovládny nyilašov bolo zavraždenie sedemnás-

tich odporcov fašizmu neďaleko Ťahanovského tunela. Na poli v Hrabčanoch ich zoradili a nyilaši so žandarmi týchto antifasistov postrieľali. Ešte sa ubezpečili, či niekto neprežil, a obeť dostreľovali. Zachrániť sa podarilo Márii Vantuchovej, ktorá ušla, skočila do Hornádu, preplávala na druhú stranu rieky a záchranu našla v obci Ťahanovce. To sa udialo len dva dni pred oslobodením mesta Košice. Spoločný hrob obetí sa nachádza na Verejnom cintoríne v Košiciach. Hrdlorezi sa za svoje zločiny zodpovedali pred senátom Krajského súdu v Košiciach 23. – 26. marca 1959. Hlavných aktérov odsúdili na trest smrti, ostatní na

trest odňatia slobody v rozpätí 20 – 25 rokov.

Pamätník zavraždeným antifasistickým bojovníkom pri Ťahanovskom tuneli vznikol v roku 1970 a jeho autorom bol sochár Vojtech Löffler. Nachádza sa sice na frekventovanom mieste neďaleko autobusovej zastávky, ale mnohí ani nevedia, čo symbolizuje, keďže neznámi vandali z neho v roku 2004 odcdzili bronzovú tabuľu. Podobný osud postihol aj súsošie v roku 2012. Okolie pamätníka bolo zanedbané. Aj preto sa v Kostofanoch nad Hornádom rozhodli tento stav zmeniť. Od roka 2015 pamätník postupne obnovujú a skrášľujú okolie.

Štúrovský portrétista z Vrbického Huštáku

Jozef SLIACKY – Kresba: internet

Bez obrazov Jozefa Božetecha Klemensa by sme nepoznali tváre našich významných osobností. Ale nebol iba kvalitným maliarom. Široký rozhľad ho viedol k vynálezu strojov „samotlač“ a „žiaroruch“.

Na pobyt si zarábala portrétovaním. Okrem iného namaloval podobizeň Marie Vlastimily Pospíšilovej, o ktorej je známe, že očarila Ľudovíta Štúra. Vodca prešporskej mládeže sa však zahľadel aj do inej českej vlastenky Bohuslavy Rajskej (pôvodným menom Antónia Reissová) počas jej návštevy Bratislavy v apríli 1841. Ktovie, ako by sa všetko „vyvíjalo“, ak by si Štúr našiel čas na návštevu Prahy. Vymenili si niekoľko listov. „Jak bych rád zaletěl do Prahy!“ napísal Štúr v liste 19. septembra 1842. „Rád ovšem, ale já zde přivázán, práce by zde stály a jest jich síla veliká. Jak bych rád okřáti zpěvem Vaším, pěvkyně libozvuká, nímž jste jednou oživila ve mne tisíce citů!“ City u Štúra ustúpili práci. Rajska však zaujala aj Sama Bohdana Hroboňa, ktorý v Prahe pobudol počas cesty na štúdiá do Halle. Medzi mladými ľuďmi to zaískrilo, ale po troch rokoch Hroboňa šokoval list, v ktorom stálo: „Odpusťte, Bohuslavě, že naději ruší, kterouž sotva byla podala.“ Zranený Hroboň meral cestu do Prahy. Márne. Rajska dala prednosť vdovcovi Čelakovskému a Hroboňovi zostala iba „viera v Taty“.

V Prahe sa Klemens nachol pre dagerotypiu, ktorú objavili len tri roky predtým. Jeho ateliér (Svetloobrazárna) v pražskom Novom Meste však nemal dlhé trvanie. Fotografovanie bolo vtedy drahý špás. V „stovežatej“ sa Klemens oženil so sedemnáročnou Adelaidou, šľachticnou z Kolína nad Rýnom. Skúsili sa usadiť v Liptovskom Mikuláši, ale dielňa na výrobu zinkovej bieloby, ktorú postavil za veno, nevydržala toľko, aby uživil

ČRŤA

rodinu, do ktorej pribudli dve dcéry. Ani portrétovanie slovenských osobností (Štúr, Sládkovič, Hodža, Kuzmány, Moyses...) nebolo finančne zaujímavé, ale Klemens si uvedomoval, že je to odkaz pre nasledovníkov. A tak vlastne vďaka jeho obrazom poznáme podobiene mnohých osobností slovenského hnutia v polovici 19. storočia. Istejší príjem mal z maľovania.

V ťažkej situácii uvažoval o vystaňovaní sa do cárskeho Ruska. Napokon rodinu naložil na vlastnoručne zhotovenú pl' a zviezli sa na nej do



Pešti, odkiaľ pokračovali loďou do Belehradu, kde Klemens prijal miesto učiteľa kreslenia. Už po roku sa vinou zdravotných problémov opäť sťahovali. Tentoraz do Žiliny, kde Klemens pôsobil sedem rokov. Získal si v meste dobré meno a stal sa mešťanom. Mal však aj nepriateľov, pre ktorých bolo trňom v oku jeho slovenské a slovenské zmysľanie. Zo Žiliny išiel aj na memorandové zhromaždenie v Martine 6. a 7. júna 1861. Pešo.

Klemens bol nielen maliar, ale všestranne vzdelaný muž, jeden

z našich posledných polyhistorov. Nečudo, že ho priravnávali k slávnomu Leonardovi da Vincimu. Všimol si nové výdobytky vedy a techniky. V roku 1862 zostrojil tlačiarenský stroj „samotlač“ a v druhej polovici sedemdesiatych rokov 19. storočia pracoval na prototypy „žiaroruchu“, stroja poháňaného vzduchom rozohriatym na tristo stupňov Celzia. Z jeho opisu vyplýva, že ho chcel využiť aj pri pohybe vzduchom. Všetka námaha vyšla nazmar, keďže sa mu nepodarilo získať patent. Ako prírodovedec sa venoval najmä botanike a geológii a v roku 1854 bol pri objavoch komerčne zaujímavých ložísk kamenného uhlia a mramoru. Známa je aj jeho spolupráca s Pavlom Križkom na odhalovaní tajemstva nápisov vyrytých do skál na hrebeni Kremnických vrchov, najmä na povestnom Veľestúre. Michal Matunák, nasledovník Pavla Križku v kremnickom archíve, však zapochyboval o pravosti rún a Klemensa označil za falzifikátora. Nuž, je naozaj na zamyslenie, či by sa maliar jeho formátu znížil k takému kroku napriek veľkej snahe o podporu národného prebudenia.

MATICNÉ DEPEŠE

TÝŽDEŇ KNIŽNÍC

Aj v tomto roku počas marca ožijú slovenské knižnice čínorodejšími aktivitami. Na Týždeň slovenských knižníc, ktorý sa uskutočnil v čase od 28. februára do nedele 6. marca, sa intenzívne pripravovali aj v žilinskej Krajskej knižnici, kde tradičné podujatie odštartovali tvorivými dielňami Pre úsmev planéty s ekologickým poslanstvom. Prvého marca herci čítali poslucháčom na stretnutí Čítaj a zaži, ďalší deň v knižnici pripravili Tréning pamäti pre dospelých a podujatia Zacestujte si s nami ekologicky. Ďalšie dni vyplnil vedomostný kvíz To som niekde čítal pre dorastencov od pätnástich rokov, čítanie pre všetkých Je nás počuť z knižníc v kraji a finále patrilo burze kníh.

NEPOKOJNÁ KRV

Vo Valči v Turci sa pred stosedemdesiatimi rokmi narodil Matúš Filo, publicista, obchodník, nájomca a správca viacerých podnikov na Ukrajine a Rusku. Svoje bohaté zážitky a skúsenosti z ciest uverejňoval v rokoch 1885 – 1904 na stránkach Slovenských pohľadov a v Národných novinách. Jeho dielo Slovenský obchodník v Ruskom kraji vydal tlačou a nákladom Knižničarsky účastinársky spolok v Turčianskom Svätom Martine v roku 1887. Biografickú knihu o jeho živote Nepokojná krv vydala Matica slovenská v Martine v roku 1971.

BRATISLAVSKÝ DEKAMERÓN

V priestoroch Bulharského kultúrneho inštitútu na Jesenského ulici v Bratislave sprístupnili v týchto dňoch pri príležitosti štátneho sviatku Bulharskej republiky Dňa oslobodenia (3. marca 1878) vernisážou výstavu bulharského výtvarného umelca Atanasa Velkova nazvanú Bratislavský Dekamerón. Záštitu nad týmto kultúrnym sviatkom mal mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Bulharskej republiky v Slovenskej republike Jeho Excelencia pán Vassil Petkov.

RUKA NA KONCI RAMENA

Vo Východoslovenskej galérii v Košiciach sprístupnili 1. marca zaujímavý výstavný projekt Ruka na konci ramena, ktorý predstavuje minulé i terajšiu spoluprácu slovenských a českých výtvarných umelcov. Participatívne, sociálne, interaktívne či angažované umelecké prejavy majú v českom a slovenskom umeleckom prostredí svojich predstaviteľov, o ktorých po rozdelení bývalého štátu akoby v širšej verejnosti bledla vedomosť, aj keď neraz to boli a sú renomovaní tvorcovia. Práve vďaka takto zameraným výstavným kolekciami a „podanej ruke“ sa vedomosť o nich akoby opäť sprítomnila a oživila. Pridávať im však s istou dávkou reminiscenčnej nostalgie aj iné vedľajšie konotácie, ako to aj tentoraz v úsilí nabudiť návštevnícky záujem urobili galerijní piaristi, je vzhľadom na suverenitu a vývoj kultúry v oboch štátoch nepatričné.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Po ročnej nútenej pauze vstupuje prednes povestí aj v podtatranskej oblasti do svojho 23. ročníka. Súťaž má už za tie roky pevné miesto a zakorenila sa v našich základných školách. Ako je známe, viaže sa k dvom osobnostiam – Jozefovi Cigerovi Hronskému, ktorý postavil povest' na čestné miesto v slovenskej literatúre, a k lekárovi Svetoslavovi Hikkelovi, ktorý upevnil jej miesto v Šali, preto Šaliansky Matko. Tam vrcholí táto jedinečná súťaž či prehliadka v národnom kole.

Matko pokračuje

V zmenených podmienkach si súťaž opäť razí cestu, aby sa v nej prejavili nadané deti a mládež. Súťaž je pre ne príležitosťou pokračovať na sľubnej ceste ovládania slova, jeho premien a krásy, poznania nášho Slovenska, „krásneho Slovenska“, ako ho pomenoval a vyznačil Jozef Ciger Hronský so všetkými zvláštnosťami a jedinečnosťou.

Po sľubných prajných rokoch tejto súťaže s počtom aj pol stovky i viac žiakov sa do 23. ročníka zapojilo sedemdesiat základných škôl v regióne a 36 žiakov.

Organizátori – odbor školstva, centrum voľného času a vyhlasovateľ súťaže Miestny odbor Matice slovenskej v Poprade – v priestoroch Podtatranskej knižnice vytvorili prímerné podmienky pre účastníkov. Vďaka podpore Matice slovenskej boli víťazi ocenení knihami a príčiním dlhoročného darcu PhDr. Eduarda Markoviča každý dostal balíček s občerstvením so sebou. Spoločne sme prežili dlhoočakávané vydarené kultúrne podujatie, o ktoré sa zaslúžili najmä deti a školská mládež svojimi interpretačnými výkonmi.

V prvej kategórii sa postup do ďalšieho kola ušiel Tadeášovi Vallušovi zo ZŠ Komenského v Poprade. V druhej kategórii do krajského kola postúpila Mia Thurská zo ZŠ Letná v Poprade a v kategórii najstarších súťažiacich si víťazstvo odniesla Nina Černajová zo SŠ na Letnej ulici v Poprade.

Ludmila HREHORČÁKOVÁ



Stretnutie s krajanmi v Zrkadlovej sále Úradu vlády SR

Dokumentačný poklad vojvodinských Slovákov

Peter SCHVANTNER – Foto: Iveta GALBAVÁ

Jedným zo základných poslání Matice slovenskej je aj spolupráca so Slovákami žijúcimi v zahraničí, ako aj s vedeckými inštitúciami a krajskými organizáciami. Najprepracovanejšia a najrozvinutejšia je spolupráca s inštitúciami v Srbsku, respektíve vo Vojvodine. Patrí k nim aj Archív vojvodinských Slovákov v Novom Sade.



Spoločná snímka z rokovania s predstaviteľmi Archívu vojvodinských Slovákov na Úrade vlády SR

Na základe pozvania Ivety Galbavej, ktorá pôsobí na Úrade vlády SR ako poradkyňa predsedu vlády pre zahraničných Slovákov, sa predseda MS Marián Gešper a tajomník MS Peter Schvantner 21. februára 2022 zúčastnili na priateľskom stretnutí s riaditeľom archívu vojvodinských Slovákov Nebojšom Kuzmanovićom a jeho zástupcom Kristiánom Obšustom, ktorý je zároveň sociálnym antropológom a archeológom. Okrem Ivety Galbavej sa na stretnutí zúčastnili aj poslanci NR SR Lucia

Drábiková a Marcel Mihalík, ako aj Peter Jašek z ÚPN.

Keďže išlo o neformálne priateľské stretnutie, program a témy neboli presne stanovené. Na úvod sa, samozrejme, prihovoril Nebojša Kuzmanović, ktorý predstavil činnosť archívu vojvodinských Slovákov. Archív Vojvodiny v Novom Sade, oslávil v minulom roku 95. výročie založenia. Táto inštitúcia je právom považovaná za národný poklad, pretože uchováva štyridsaťpäť miliónov dokumentov, ktoré svedčia o histórii vojvodin-

ských Slovákov a ich kultúre. Sú tu uložené i jedinečné náboženské záznamy z 12. storočia. Rovnako uchováva aj základné dokumenty o vzniku Matice srbskej.

Predseda MS Marián Gešper ocenil činnosť archívu vojvodinských Slovákov. Spomenul najmä možnosť úzkej spolupráce s vedeckými ústavami MS a jej archívom. Možnosť spolupráce je viac – od seminárov, konferencií až po výmenné pobyty vedeckých pracovníkov. Rovnako MS môže sprostredkovať spoluprácu aj s inými inštitúciami, napríklad s Univerzitou P. J. Šafárika v Košiciach a pod. Matica slovenská navrhla aj podpis memoranda o vzájomnej spolupráci, čo vedenie archívu súhlasne schválilo, rovnako aj recipročnú návštevu v archíve a v MS. Načrtli tiež kontúry podpory slovenských študentov vo Vojvodine v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Podporu tomuto projektu vyjadril predseda ÚSZZ aj prítomní poslanci NR SR. V záverečnej diskusii zúčastnených Iveta Galbavá akcentovala úsilie organizovať viac takýchto stretnutí s krajanmi nielen zo Srbska, ale aj z iných krajín, pravdaže i s účasťou zástupcov MS.

Na Zemplíne o unikátnej ceste matičíarov do zámoria

Cesta slovenskou Amerikou v Michalovciach

Text a foto: Daniela RUDÁŠOVÁ

V priestoroch Základnej školy T. J. Moussona v Michalovciach v uplynulých týždňoch nainštalovali panelovú výstavu Matice slovenskej Cesta slovenskou Amerikou. Prináša unikátne dokumenty o ceste matičnej delegácie za krajanmi do USA a Kanady v rokoch 1935 – 1936.

Z dejín vieme, že z predvojnovnej republiky, ale i neskôr opustilo svoju vlasť za vidinou lepšieho života v zahraničí aj mnoho Zemplínčanov. V období krátko po veľkej hospodárskej kríze slovenských vysťahovalcov v zámorí navštívila matičná delegácia, ktorú viedol jej vtedajší tajomník J. C. Hronský. Počas polročnej cesty delegácia navštívila bezmála stovku miest so slovenským obyvateľstvom, uskutočnila tu takmer šesťstodesať literárnych, historických a národopisných prednášok, pripravila desiatky výstav slovenských krojov, keramiky, výšiviek, plagátov, medailí a pod. Z cesty priniesli zaujímavé fotografie, ktoré nasnímal člen delegácie Karol Plicka, a iné doklady o živote krajanov. Táto kultúrna misia doteraz nebola prekonaná. Výstavná expozícia je veľkým obohatením poznatkov, najmä starších žiakov, dopĺňa učivo predovšetkým z dejepisu,



S výstavou Cesta slovenskou Amerikou sa so záujmom oboznámili aj žiaci a študenti v Michalovciach.

občianskej náuky i geografie. Použitie snímky poskytuje plastickejší pohľad na život slovenských vysťahovalcov a sprostredkujú dnešnej školskej mládeži poznanie, že ich život zámorí v nijakom prípade nebol cestou ružovou záhradou. Táto historicky cenná výstava bola dobrou príležitosťou na obohate-

nie medzipredmetových vzťahov a zatriaktivnenie výučby. Hodiny odučené pri paneloch s autentickými dobovými snímkami sa u žiakov stretli s pozitívnymi reakciami. Ďakujeme Matici slovenskej v Michalovciach a riaditeľke PhDr. Karine Obšatníkovej za ústretovosť pri zapožičaní výstavy.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V minulých dňoch nás zaujala nová dominanta v Kežmarku, kde sa na exponovanom verejnom priestranstve objavila nová monumentálna jazdecká socha. Keďže ich nemáme na Slovensku veľa, spýtali sme sa, kde je umiestnená a komu patrí? Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že nové súsošie stojí pred Kežmarským hradom a spodobuje jeho majiteľa vodcu stavovského odboja proti Habsburgovcom Imricha Tököliho. Spomedzi riešiteľov sme vyžrebovali týchto výhercov: Ivetu Chorvátovú, Trenčín; Štefana Šidla z Nesluže a Branislava Hybena z Valaskej Dubovej.

• Výpočet zaujatí a profesijných pôsobení známeho cyklistického odborníka, ale aj politika, diplomata a najnovšie aj spisovateľa Kamila Haťapku sa rokmi rozširuje. Tretieho marca sa dožil významného životného jubilea. Akého?

Svoje odpovede posielajte na redakčné kontakty aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vyjadrenia ďalšieho čísla SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

12. marca

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel prvý dekan Slovenskej rímskokatolíckej bohosloveckej fakulty Emil Funczik (1892 – 1972); viedol ju v rokoch 1936 – 1937 a 1945 – 1946

13. marca

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi (1997) vyhlásil prezident Michal Kováč referendum so štyrmi otázkami, tri sa týkali vstupu Slovenska do NATO a jedna priamej voľby hlavy štátu, ktoré bolo neskôr zrušené

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi zomrel herec, spevák a režisér František Krištof Veselý (1903 – 1977); spolu s Gejzom Dusíkom a Pavlom Braxatoriom patrí medzi spoluzakladateľov slovenskej operety, spoluzakladateľ divadla Nová scéna v Bratislave

– pred pätnástimi rokmi zomrel herec a režisér Karol Spišák (1941 – 2007); zaujal aj ako herec, pôsobil dlhé roky v nitrianskom Divadle Andreja Bagara, výrazný rukopis zanechal v Bábkovom divadle Nitra, ktoré nesie od roka 2009 meno Staré divadlo Karola Spišáka

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil osobitý maliar, grafik a ilustrátor Dezider Tóth (1947); jeden zo zakladateľov konceptuálneho umenia a umenia akcie na Slovensku

15. marca

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil herec Juraj Kukura (1947); začínal v Divadle na Korze, neskôr na Novej scéne, v Činohre SND, až kým neodišiel do Nemecka, v roku 2002 sa stal riaditeľom bratislavského Divadla Aréna, hereckú kariéru odštartoval v roku 1966, keď ho už ako 19-ročného mladíka obsadili do jednej z hlavných úloh vo filmovom spracovaní románu Margity Figuli Tri gaštanové kone

17. marca

– pred desiatimi rokmi prijal novovymenovaný pomocný biskup Bratislavskej arcidiecézy Jozef Haľko biskupskú vysviacku (2012)

18. marca

– pred štyridsiatimi piatimi rokmi sa narodil hokejista Zdeno Chára (1977); je najvyšším hráčom, aký kedy hral v NHL, a tiež prvý slovenský hráč, ktorý ako kapitán mužstva získal Stanley cup (2010/2011), v reprezentácii získal dve strieborné medaily na MS 2000 a MS 2012

– pred šesťdesiatimi rokmi zomrel básnik a prozaik Ľudo Ondrejov (1901 – 1962); arizátor židovského antikvariátu, bol tiež úradníkom Matice slovenskej, svojou tvorbou sa radí medzi neosymbolických a naturalistických autorov, jeho lyrika je emotívna, hľadá východiská v ideách ľudskosti, jeho vrcholné dielo bol román Zbojnícka mladost'

19. marca

– pred dvesto piatimi rokmi sa narodil spisovateľ, novinár, politik a evanjelický kňaz Jozef Miloslav Hurban (1817 – 1888), prvý predseda SNR, vedúca osobnosť Slovenského povstania 1848 – 1849; po ňom je pomenovaná planétka Hurban.

25. marca

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil herec Michal Dočolomanský (1942 – 2008); dlhoročný člen SND, patril medzi najúspešnejších a najčastejšie obsadzovaných hercov, ako výrazný dynamický herec prejavil všestranný talent pri uvádzaní vážnych charakterových rolí i portrétov komických typov

Ľudovít KUSAL

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.